

RECHTSKUNDIG WEEKBLAD

REDACTIE: RIDDER RENÉ VICTOR, HOOFDREDACTEUR

E. BOONEN, C. CAENEPEEL

REDACTIEADRES: PROF. MR. RIDDER RENÉ VICTOR, BRITSELEI 40, 2000 ANTWERPEN

OVERWEGINGEN BIJ DE HERZIENING EN DE RENOVATIE VAN ONS STRAFWETBOEK (2e deel)

Rede uitgesproken door de procureur-generaal J. MATTHIJS

op de plechtige openingszitting van het Hof van Beroep te Gent op 1 september 1976

19. Wat betreft ten slotte de *inbreuken op de conventionele structuur*, waarop dus de wet slechts een *maximumgevangenisstraf* stelt van *minder dan drie maanden of een andere strafsanctie* (zie verder nrs. 21 tot 23), zouden deze misdrijven *principieel* onder de bevoegdheid vallen van de *politie rechtbanken*, met dien verstande nochtans dat, zoals reeds hierboven werd betoogd (zie nr. 14), het openbaar ministerie, onder de door de wet gestelde voorwaarden, ertoe zou gemachtigd zijn die inbreuken, wegens de omstandigheden waarin ze gepleegd werden en/of de persoonlijkheid van de dader, door de correctionele rechtbank te doen vonnissen.

Met betrekking tot deze categorie inbreuken, — de meest talrijke in onze strafwetgeving —, dient andermaal te worden gewezen op de dwingende noodzakelijkheid van de evenwel vrij omvangrijke en kiese taak van een herwaardering of aanpassing van de misdrijven met het oog hetzij op de opneming ervan in de categorie van de inbreuken op de conventionele structuur, hetzij op de overheveling naar die van de inbreuken tegen de grondregelen van de maatschappelijke orde.

En in dat verband meen ik te mogen vooropstellen dat, bij dit onderzoek, en buiten alle andere voorgestelde strafsancties, waarover verder meer (zie nrs. 21 en 23), de gevangenisstraffen van korte duur, ofschoon ze, waar het mogelijk blijkt, geweerd dienen te worden, niettemin voor sommige inbreuken van formele aard gepastheidshalve toch behouden zullen moeten blijven.

Inderdaad, al worden deze korte gevangenisstraffen, onder de vermelde voorwaarden (zie nr. 18) *principieel* niet ten uitvoer gelegd, toch blijken ze positieve aspecten te kunnen vertonen, op voorwaar-

de dat de uitvoering ervan georganiseerd zij o.m. bij wijze van beperkte hechtenis of wekeindarresten⁵², en omdat zij bij de veroordeelde meestal een heilzame *psychologische schok* veroorzaken, die hem tegen herhaling kan behoeden: ik denk b.v. aan sommige gedragingen in verband met roekeloosheid in het wegverkeer (doorrijden na ongeval, rijden onder invloed, rijden zonder verzekering of zonder rijbewijs), aan sommige inbreuken op het algemeen reglement op de arbeidsbescherming, aan de miskenningen van de wetgeving en reglementering inzake milieuhygiëne en dies meer.

20. Tevens zou bij die onderneming, die velen wellicht als reusachtig voorkomt doch hen daarom niet moet afschrikken, — want ofwel gaat men over tot de herziening van het strafrecht en men doet

⁵² Zie het rapport van RYSSDAL, vermeld in voetnoot 50, blz. 84, in fine, en de interventies van de Nederlandse vertegenwoordiger SAMKALDEN, *ib.*, blz. 90-91, en van de Franse afgevaardigde BLIN, blz. 93. In dat verband kan als vergelijking gewezen worden op de efficiëntie van de vrijheidsbeperking van korte duur bij wijze van wekeindarresten of beperkte hechtenis als sanctie, door de rechter opgelegd op verzoek van de probatiecommissie, wanneer de probant door het miskennen van de probatievoorwaarden blijk heeft gegeven van een neiging tot hervallen in zijn vroegere gedragingen, wat tot een herroeping van de probatie aanleiding zou kunnen geven indien geen heilzame schok veroorzaakt wordt (L. DE WILDE, *op. cit.*, in de voetnoten 46 en 48, R.W., 1975-76, 1620, met verwijzing in voetnoot 74 naar het ontwerp van federaal Strafwetboek voor de V.S.A. (G. SUTTON, "Le projet de code fédéral des Etats-Unis", *Rev. Sc. Crim. et de Dr. pénal comp.*, 1971, 351), naar het Zweedse Strafwetboek (I. STRAHL, "Les grandes lignes du nouveau code pénal suédois", *Rev. Sc. Crim. et Dr. pénal comp.*, 1964, 536-537) en naar Engeland (R. SCHMELCK en G. PICCA, *Pénologie et droit pénitentiaire*, blz. 220, nr. 225).

het ernstig en volledig, ofwel wordt die opdracht vlakaf verzaakt —, rekening gehouden moeten worden met het heden ten dage groeiende bewustzijn dat moet worden gestreefd naar *depenalisering* en *decriminalisering*.

1° *Decriminalisering* d.w.z., naar mijn opvatting, het voortaan afzien van elke sociale reactie ten opzichte van thans nog *strafbaar* gestelde feiten⁵³, zoals b.v. tweegevecht en overspel⁵⁴, zonder te willen spreken van een reeks overtredingen van boek II, titel X van het Strafwetboek en verscheidene inbreuken op de sociale wetgeving.

2° *Depenalisering* d.w.z. het proces waarbij t.a.v. bepaalde menselijke gedragingen de tot nu toe toepasselijke strafrechtelijke reactie vervangen wordt door een noodzakelijke reactie *via een ander stelsel*.

Bij deze gelegenheid, en al behoort de materie tot het strafprocesrecht, mag — terecht meen ik — gesuggereerd worden dat het *regime van de minnelijke schikking* of afdoening buiten proces, zoals het thans geregeld wordt door de artikelen 166 tot 169 en 180, 180bis en 180ter van het Wetboek van Strafvordering, doch dat al te beperkte toepassingsmogelijkheden biedt in het domein der inbreuken tegen de *conventionele structuur*, in aanzienlijke mate zou worden verruimd. Waarom zou *voor zulke misdrijven* de minnelijke schikking niet altijd mogelijk zijn, ongeacht de door de wet gestelde strafsanctie, en zonder dat het gerechtelijk verleden van de overtreder wegens misdrijven tegen de maatschappelijke orde een hinderpaal zou zijn voor haar toepassing?

Artikel II, § 1 van de *Wet van 22 januari 1945* betreffende de economische reglementering en de prijzen, dat aan de procureur des Konings een uitgebreide transactiemacht toekent, zou, met het oog op de voorgestelde verruiming, als voorbeeld kun-

nen gelden, evenals *artikel 9* van het Wetboek van Strafvordering ingevoerd in de Belgische Kongo bij Decreet van 6 augustus 1959. Hoewel behorende tot het verleden, verdient laatstvermelde bepaling wel aandacht, niet enkel omdat zij het voorstel tot minnelijke schikking toeliet, zonder beperking wat betreft het door de wet gestelde maximum van de vrijheidsberovende straf, en ongeacht de strafrechtelijke antecedenten van de dader van de inbreuk, maar bovendien, ingeval het misdrijf aan een niet geïmmatriculeerde inlander *schade* had veroorzaakt, aan de officier van gerechtelijke politie de *opdracht oplegde* de dader van het misdrijf te verzoeken aan de benadeelde de *schadeloosstelling, waarvan hij, officier van gerechtelijke politie, het bedrag bepaalde*, uit te keren, of dit bedrag in consignatie te geven; wanneer aan de verzoeken van de officier van gerechtelijke politie was voldaan, verviel de strafvordering, *tenzij het openbaar ministerie besliste ze te vervolgen*, wat nog herhaald werd in *artikel 11, tweede lid*, van dit wetboek⁵⁵.

Men zal opmerken dat, wanneer, naar het stelsel van de Belgische wet, aan de overtreder de betaling van een geldsom voorgesteld wordt om aan de vervolgingen een einde te maken, het verval van de strafvordering afhangt *van de overtreder*, terwijl in de Kongolese wetgeving het verval van de strafvordering afhangt *van de wil van het openbaar ministerie*.

Waarom zou de regeling die in de Belgische Kongo gunstige resultaten opleverde dank zij de controle van het openbaar ministerie, ook niet in ons land goed kunnen werken, op voorwaarde dat de macht tot het voorstellen van een minnelijke schikking, onder de bovenvermelde bepaalde voorwaarden, beperkt zou blijven tot de procureur des Konings, onder het toezicht van de procureur-generaal bij het hof van beroep, een toezicht dat trouwens thans reeds wordt uitgeoefend krachtens *artikel 168* van het Wetboek van Strafvordering.

Aldus zou ten opzichte van alle inbreuken tegen de conventionele structuur de mogelijkheid bestaan aan de beteugeling het stigma te ontnemen dat het gevolg is van een veroordelingsvonnis, en een middel tot depenalisering aangewend kunnen worden, in het teken van hetgeen reeds is geschied met de *Wet van 14 juli 1971* betreffende de handelspraktijken, waarin de strafsanctie naar de achtergrond werd verschoven om plaats te maken voor een veralgemeende toepassing van de vordering tot *staken*⁵⁶.

⁵³ Zie PIERRE PIRON en JACQUES DEVOS, *Wetboeken en Wetten van Belgisch Congo*, II, uitg. 1960, blz. 44-45.

⁵⁶ Zie daarover meer in: het verslag van H.D. BOSLY uit naam van de U.C.L. - K.U.L. op het Criminologisch Congres te Brussel van 15-18 maart 1972, met als thema, "Les frontières de la répression", Uitg. U.L.B., 1974, I, blz. 395 in fine tot 398; mijn bijdrage, "De wet van 14 juli 1971 be-

⁵³ Raadpl. o.m. het nummer van februari 1972 van *Delikt en delinkwent*, dat volledig gewijd is aan het thema "decriminalisering", en de beschouwingen van JULES D'HAENENS in het Gedenkboek 1974 van de Vlaamse Conferentie der Balie van Gent, *op. cit.* in voetnoot 2, blz. 369-370, als ook de belangwekkende synthese van het actueel probleem van de decriminalisering (benevens dat van de criminalisering) verstrekt door PAUL CORNIL, "Problèmes actuels de la répression pénale et la défense sociale nouvelle", *Rev. Sc. Crim. et de Dr. pénal comp.*, 1976, 61-80, meer bepaald blz. 67-69. Raadpl. bovendien J.M. PIRET, "La rencontre du citoyen et de la justice pénale", *R.D.P.*, 1974-75, 679-680; L.H.C. HULSMAN (Amsterdam), "Défense sociale nouvelle et critères de décriminalisation", in *Recueil d'études en hommage à Marc Ancel - Aspects nouveaux de la pensée juridique*, Parijs, Uitg. Pedone, II, blz. 19-33, en JEAN DUPRÉEL (U.L.B.), voorzitter van de Commissie tot herziening van het Strafwetboek, "Le droit pénal et l'action contre le crime", *eod. op.*, I, blz. 101-107. Zie ten slotte mijn openingsrede voor het Arbeidshof te Gent op 2 september 1976, nr. 17.

⁵⁴ Zie o.m. PAUL CORNIL, "Droit pénal et monde moderne", in *Etudes en l'honneur de Jean Graeven*, *op. cit.* in voetnoot 1, nr. 3, blz. 47-48; J. VAN PARIJS, "Convient-il de maintenir les sanctions des délits d'adultère et d'entretien de concubine dans notre droit pénal", *R.D.P.*, 1960-61, 505-512.

3° Men denke ten slotte aan de *disciplinarisering*, waarvan reeds een voorbeeld te vinden is in het militair strafprocesrecht, waar, naar luid van *artikel 24* van de Wet van 15 juni 1899, gewijzigd bij de Wet van 14 januari 1975, houdende het Wetboek van Militaire Strafrechtspleging, aan de burgerlijke zowel als aan de militaire rechtbanken bevoegdheid wordt verleend om t.o.v. militairen "voor een misdrijf dat weinig ernstig blijkt te zijn", dit misdrijf te "discipliniseren" en de dader te verwijzen naar de korpstucht⁵⁷. Artikel 21, § 2, van dezelfde wet vermeldt zelfs drie *misdrijven* die de wetgever zelf geacht heeft, wegens hun weinig erge aard, als loutere vergrijpen tegen de tucht te moeten beschouwen⁵⁸.

Het aantal beroepen waarin een overheid bevoegd is om tegen tuchtrechtelijke vergrijpen op een wettelijk georganiseerde wijze op te treden, neemt met de jaren toe⁵⁹. In sommige gevallen, waar de opsomming van de tuchtstraffen bepaald en de tuchtrechtelijke procedure geregeld is, zou de verwijzing door

de rechter naar de tuchtoverheid van het beroep in de vervanging van de korte gevangenisstraffen en de geldboete evenals van de eventuele andere strafsancities kunnen voorzien⁶⁰.

21. Aansluitend bij de oplossing van het probleem van de hierboven besproken indeling van de strafbare feiten, moet noodzakelijk verder ter discussie worden gesteld *de omzetting van de thans reeds bestaande bijkomende straffen in zelfstandige hoofdstraffen en de toevoeging van andere nieuwe strafsancities*.

U zult zich willen herinneren dat dit vereiste verleden jaar in mijn rede op de openingszitting van uw Hof vluchtig en derhalve oppervlakkig werd besproken met betrekking tot de m.i. geboden aanpassing aan de eisen én van de doelmatigheid van de strafsancities én van de bijzondere functie van de straf in het economisch strafrecht⁶¹.

Sindsdien heeft mijn geachte medewerker, de substituut-procureur-generaal *Lode De Wilde*, in een heel wat meer uitgediepte studie, waarover hij op 12 maart 1976 te Dendermonde aan de "Belgisch-Luxemburgse Unie van Strafrecht" een verslag uitbracht, waarop de belangstelling van penalisten en rechtspractici werd toegespitst, een oplossing van deze belangrijke vraag "de lege ferenda" voorgesteld, doch binnen het bestaande bestek van de klassieke driedelige indeling der misdrijven en zonder veel wetgevende omwenteling⁶².

Meer bepaald met het oog op de vervanging van de gevangenisstraffen van korte duur door andere strafsancities, tevens op de verruiming van de waaier van de bestraffingsmogelijkheden die ter beschikking van de rechter moeten kunnen worden gesteld ter individualisering van de meest geschikte, doch ook de meest efficiënte bestraffing van de dader, wordt bij dit verslag, aan de hand van de reeds alhier bestaande en daarin beschreven wettelijke, administratieve en jurisdictionele mogelijkheden⁶³, van sommige doctrinale voorstellen⁶⁴ en van een vrij uitgebreide en interessante rechtsvergelijking⁶⁵, het probleem van het verdringen van de korte en middellange vrijheidsstraffen niet enkel door de thans bestaande bijkomende straffen, maar bo-

treffende handelspraktijken", *S.E.W.*, 1972, 452-456; *JULES D'HAENENS*, "De onderneming en het economisch strafrecht", in *Economisch en financieel recht vandaag*, I, Gakko, Gent, 1972, blz. 458-462; mijn rede op de openingzitting van het Hof van Beroep te Gent op 1 september 1975, "Een dwingende noodzaak: het systematiseren en het opbouwen van een zelfstandig gestructureerd economisch strafrecht en strafprocesrecht", *R.W.*, 1975-76, 392, nr. 35, en de verwijzingen in de voetnoten 85 en 86.

Een gelijkaardige en nog meer doorgedreven depenalisering zou een der hoofdkenmerken zijn van een meer recent en thans nog ter studie liggend voorontwerp van wet op de economische mededinging, waarbij o.m. de Wet van 27 mei 1960 tot bescherming tegen het misbruik van economische machtspositie opgeheven zou worden, en waarin de inbreuken op de gestelde verbodsbepalingen slechts met een administratieve geldboete bestraft zouden worden, en dan nog alleen maar in geval van kwade trouw, doch met mogelijkheid van hoger beroep bij de Raad van State, die dan over volle rechtsmacht zou beschikken. Daartegenover zouden andere met strafrechtelijke sancties beteugelde gedragingen voortspuitende uit de kwade trouw van de ondernemingen, weinig talrijk zijn en slechts bestraft worden met penale geldboeten, met uitsluiting van hoofdgevangenisstraf, doch ook van andere m.i. misschien doelmatiger strafsancities.

⁵⁷ Zie *JOHN GILISSEN*, auditeur-generaal bij het Militair Gerechtshof, "A propos du nouveau règlement de discipline des forces armées", *R.D.P.*, 1975-76, 283-363, *Tijdschrift voor militair strafrecht en oorlogsrecht*, 1976, nr. XV-3.

⁵⁸ *Id.*, *R.D.P.*, 1975-76, 314-317, alsook het verslag over de vergadering van de Belgisch-Luxemburgse Unie van Strafrecht op 12 december 1975, waar *JOHN GILISSEN* zijn uiteenzetting deed over het nieuwe militair tuchtreglement van de Belgische Krijgsmacht, *R.D.P.*, 1975-76, 619-621.

⁵⁹ Men kent thans niet enkel de tuchtraad van de Orde der advocaten, de tuchtkamers der notarissen en der gerechtsdeurwaarders, de Orden der geneesheren, der apothekers, der dierenartsen en der architecten, het Instituut der bedrijfsrevisoren, maar titel III van de Wet van 1 maart 1976 (*Staatsblad* van 27 maart 1976, blz. 3604-3607), te weten de kaderwet tot reglementering van de bescherming van de beroepstitel en van de uitoefening van de dienstverlenende intellectuele beroepen voorziet in de oprichting en inrichting van een Instituut met tuchtmacht over de leden van een gereguleerd beroep van wie bewezen is dat zij aan hun plichten zijn te kort gekomen (art. 9). Zie voor nadere bijzonderheden de circulaire van het parket-generaal Gent R.nr. 36/76 - RA.nr. 18/76 van 27 april 1976.

⁶⁰ In de volksdemocratische republieken van Centraal- en Oost-Europa verstrekt de organisatie van de socialistische gemeenschap en haar structuur aan de rechter de mogelijkheid een veralgemeend beroep te doen op allerlei tuchtstraffen, o.m. afhoudingen op het loon, de schorsing, de afzetting, het verbod leidende functies te bekleden, de officiële en de ambtelijke vermaning; zie daarover *L. DE WILDE*, *op. cit.* in de voetnoten 46, 48 en 52, *R.W.*, 1975-76, 1673 en voetnoot 112.

⁶¹ *Op. cit.* in voetnoot 56, *R.W.*, 1975-76, 393-394, nr. 26-3°.

⁶² *Op. cit.* in de voetnoten 46, 48 en 52, *R.W.*, 1975-76, 1601-1626 en 1665-1686.

⁶³ *Ib.*, 1610-1626.

⁶⁴ *Ib.*, 1665-1673.

⁶⁵ *Ib.*, 1673-1677.

vendien door nieuw uitgedachte gevangenisvervangende straffen, vrij ruim aangepakt.

Ik zou het dan ook als enigszins vermetel beschouwen hierover nog verder uit te weiden.

Weliswaar blijven de door voornoemde magistraat voorgestelde regelingen — zoals reeds vermeld — rechtstreeks verbonden aan de huidige driedelige indeling van de misdrijven, en worden de niet correctionaliseerbare misdaden, wegens hun bijzondere zwaarwichtigheid, en de overtredingen, wegens hun doorgaans gering belang, van de omzetting in hoofdstraffen van de bijkomende straffen uitgesloten.

Ze worden dus beperkt tot de gecorrectionaliseerde misdaden en de wanbedrijven, en de omzetting zou een gevolg zijn van het aannemen van verzachtende omstandigheden.

Daarentegen zouden, in de optiek van de nieuwe indeling der misdrijven zowel de thans reeds gestelde bijkomende straffen dan wel de nieuwe voorgestelde strafsancities als *hoofdstraffen* aanvaard kunnen worden, niet enkel inzake de inbreuken op de maatschappelijke orde, maar ook wat de inbreuken op de conventionele structuur betreft.

22. Ongetwijfeld zal de volle aandacht van de leden van de commissie voor de herziening van het Strafwetboek gericht zijn op deze strafsancities, waarvan de door de substituut-procureur-generaal L. De Wilde opgestelde en voorgelichte opsomming omvat :

1° de *gerechtelijke waarschuwing of vermaning door de rechter*⁶⁶ ;

2° de *geldboete*, waarvoor men zich ertoe kan beperken te verwijzen naar de zeer grondige en kritische beschouwingen, en naar de voorstellen, uitgebracht door de procureur-generaal V. Van Honsté in zijn openingsrede van 1 september 1975 over "*politique criminelle et sanctions patrimoniales*"⁶⁷.

3° de tijdelijke ontzetting van de rechten vermeld bij artikel 31 van het Strafwetboek ;

4° het verbod om bepaalde beroeps- of sociale activiteiten, behalve die welke bedoeld zijn in de kieswetten, uit te oefenen⁶⁸ ;

⁶⁶ Reeds ingevoerd in Joegoslavië (zie prof. MARC ANCEL, *Les codes pénaux européens - Introduction comparative*, blz. LVI) en door mij gepreconiseerd voor economische misdrijven (zie *op. cit.* in de voetnoten 56 en 62, R.W., 1975-76, 346-348, nr. 21). Zie ook JULES MESSINE, "Le rôle du juge pénal en présence des problèmes économiques", *J.T.*, 1970, 432, nr. 25. De gerechtelijke waarschuwing of vermaning zou, naast de gewone opschorting van de uitspraak van de veroordeling, beslist nog nut vertonen bij tal van misdrijven van louter reglementaire aard, de zg. Ordnungswidrigkeiten van het Duitse strafrecht, waarvoor de opschorting van de uitspraak, naar de geest van de Wet van 29 juni 1964, zeker geen geschikte maatregel is.

⁶⁷ *Op. cit.* in voetnoot 46.

⁶⁸ Zie daarover meer in: P. VAN DROOGENBROECK, "Interdiction ou suspension de l'exercice d'une profession ou

5° de bijzondere *verbeurdverklaring*, zoals geregeld door *artikel 42* van het Strafwetboek⁶⁹, doch uitgebreid tot de goederen, die de veroordeelde zich, rechtstreeks of onrechtstreeks, heeft aangeschaft door middel van weggenomen, verduisterde of door misdrijf verkregen zaken, alsook tot de onrechtmatig verwezenlijkte winst ;

6° de bekendmaking, bij wijze van uittreksel van de veroordelingsbeslissing, op kosten van de veroordeelde, door de radio, de televisie of in een of meer kranten ;

7° de aanplakking in het openbaar, op kosten van de veroordeelde, van de veroordelingsbeslissing aan de woonplaats van de veroordeelde of op een zichtbare plaats in zijn inrichtingen gedurende een termijn van ten hoogste drie maanden ;

8° het verval van de jacht-, visvangst- of vogelvangstakte met verbod de vernieuwing ervan aan te vragen gedurende een termijn van een tot vijf jaar ;

9° de verbeurdverklaring van jacht- of sportwapenen, eigendom van de veroordeelde of waarover hij de vrije beschikking heeft ;

10° het verval van het recht om een voertuig te besturen met verbod de vernieuwing van het rijbewijs aan te vragen gedurende een termijn van een tot vijf jaar ;

11° het verbod om sommige voertuigen te be-

d'une activité", *R.D.P.*, 1939, 700-701 ; bijdrage van dezelfde auteur voor de XIIIe Universitaire sociale week 31 maart - 5 april 1952, "Les courtes peines d'emprisonnement et leur remplacement par d'autres peines", blz. 260 ; A. CHAVANNE, "Le système légal des incapacités professionnelles", *R.D.P.*, 1965-66, 79-89 ; J. ROBIN en M. GAGNE, "La systématisation légale des incapacités professionnelles", *R.D.P.*, 1965-66, 90-125 ; R. SCREVEN, raadsheer in het Hof van Cassatie, "Le système légal des interdictions professionnelles comme sanction pénale", *R.D.P.*, 1965-66, 126-147 ; M. FRANCHIMONT, "Le système légal des interdictions professionnelles envisagées comme sanction pénale", *R.D.P.*, 1965-66, 148-170 ; L. DE WILDE, *op. cit.*, in voetnoten 46, 48 en 52, R.W., 1975-76, 1670-1672.

Vgl. art. 42-2, in het Franse Strafwetboek ingevoerd door de wet nr. 75/624 van 11 juli 1975 (*J.O.* 13 juli 1975) "modifiant et complétant certaines dispositions de droit pénal (zie ook *Gaz. Palais*, 25/26 juli 1975, *Législation*, blz. 382-389, en *J.C.P. - La Semaine Juridique*, 1975, III, nr. 43081). Dit artikel bepaalt dat, ingeval de dader bij het voorbereiden of het plegen van het misdrijf willens en wetens gebruik heeft gemaakt van de faciliteiten hem verschaft door de uitoefening van een activiteit van professionele of sociale aard, hem als hoofdstraf verbod kan worden opgelegd om gedurende een termijn van maximum vijf jaar zich aan deze activiteit over te leveren, in welke vorm of onder welke modaliteit ook, behoudens wanneer het gaat om de uitoefening van een electief mandaat of van vakverenigingsverantwoordelijkheid. Voorts straft artikel 43-6, eerste lid, elke inbreuk op de verplichtingen of ontzeggingen voortvloeiende uit deze uitgesproken penale sancties met een gevangenisstraf van twee maanden tot twee jaar en in geval van herhaling, van een tot vijf jaar. (Zie ook mijn openingsrede van 1 september 1975, *op. cit.* in de voetnoten 56 en 61, R.W., 1975-76, 393, nr. 26, voetnoot 86a.)

⁶⁹ Zie adv.-gen. ANDRÉ DE GEEST, "De verbeurdverklaring", *R.W.*, 1969-70, 97-122 en 145-162, "La confiscation", *R.D.P.*, 1969-70, 279-323.

sturen gedurende een termijn van een tot vijf jaar ;
12° de verbeurdverklaring van een of meer voertuigen, eigendom van de veroordeelde, of waarover hij de vrije beschikking heeft.

Tot zover deze opsomming van als hoofdstraffen door de rechter mogelijk uit te spreken strafsancities, die grotendeels geput werden uit de *Franse Wet nr. 75/624 van 11 juli 1975* "modifiant et complétant certaines dispositions de droit pénal", meer bepaald het tweede deel van die wet, titel II, getiteld "*Prononcé à titre principal de sanctions pénales autres que l'emprisonnement et l'amende*", en waarvan artikel 23 in het Franse Strafwetboek, na artikel 43, de artikelen 43-1 tot 43-6 heeft ingelast⁷⁰.

23. Aan voormelde lijst zou ik een toevoeging willen suggereren, met name *de door de rechter aan de beklagde ambtshalve opgelegde verplichting tot schadeloosstelling van het slachtoffer van het misdrijf of van de erdoor benadeelde persoon*.

Sommige wetten bepalen het *ambtshalve* toekennen van schadeloosstelling ; b.v. artikel 136 van het *Wetboek van Strafvordering*, ingeval de voor het onderzoeksgerecht opgetreden burgerlijke partij, op haar hoger beroep, voor de Kamer van inbeschuldigingstelling, in het ongelijk wordt gesteld ofwel haar eis niet ontvankelijk wordt verklaard ; artikel 29 van de *Jachtwet van 28 februari 1882*, gewijzigd door art. 1 der Wet van 30 juni 1967 ; artikel 85 van het *Veldwetboek*. Sommige andere wetten regelen het *ambtshalve* bevel tot herstel in de vroegere toestand, zoals inzake stedenbouw (artt. 65 en 67 W.v. 29 maart 1962), of het *ambtshalve* bevel tot teruggave, vooral dan in sociale wetgevingen.

Het zijn echter uitzonderlijke gevallen, want, naar gemeen recht, zonder uitdrukkelijke wetsbepaling

dienaangaande, komt de rechtsvordering tot herstel van de door een misdrijf veroorzaakte schade aan hen die de schade hebben geleden toe en dit noodzakelijk bij wijze van burgerlijke-partijstelling (artt. 44 Sw. en 3 Voorafgaande titel Sv.).

Het ligt niet in mijn bedoeling hier de weinig benijdenswaardige positie van het slachtoffer in het strafproces en de middelen om zijn toestand te verhelpen te onderzoeken : uitgaande van het standpunt dat het even essentieel voorkomt de veroorzaakte schade hersteld te zien, als het herstel van de orde door de bestraffing van de schuldige, heeft de procureur-generaal Victor Van Honsté, in zijn openingsrede van 3 september 1973, "*La réparation par l'Etat du dommage subi par les victimes de certaines infractions*"⁷¹, aan deze aangelegenheid een grondige studie gewijd, terwijl naderhand, zonder te spreken van de grote belangstelling die sinds een dertigtal jaren door de criminologen aan de "victimologie" werd besteed⁷², de deelnemers aan het colloquium, ingericht door de Faculteitskring "Lombrosiana" en de Oud-Studentenkring Criminologie van de Rijksuniversiteit te Gent, van 6 tot 8 februari 1975, met als thema "*Het Slachtoffer*", het onderwerp verder hebben uitgediept⁷³.

Ik wens mij enkel te beperken tot de overweging dat het onmogelijk is zinvol over resocialisering van de dader van een misdrijf te spreken, indien daarbij ook niet de vergoeding van het slachtoffer betrokken wordt. De verplichting tot schadeloosstelling als onontbeerlijke voorwaarde tot resocialise-

⁷¹ J.T., 1973, 609-623.

⁷² Zie W. CALEWAERT, "Staatshulp voor slachtoffers van gewelddelicten", *Tijds. voor Soc. Wetensch.*, 1973 (zie voetnoot 73), blz. 304, voetnoot 2.

⁷³ Raadpl. daarover de uitvoerige bijdragen van HERMAN BIANCHI (Vrije Universiteit Amsterdam), klinisch psycholoog MONA REMOUCHAMPS, LODE VAN OTRIVE (K.U.L.), W. CALEWAERT (R.U.G. en V.U.B.), JULES D'HAENENS (R.U.G.), WILLEM NAGEL (Leiden) en PETER HOEFNAGELS (Rotterdam) in het bijzonder nummer van het *Tijdschrift voor Sociale Wetenschappen* (driemaandelijks publiekatie van het Seminarie voor Sociologie aan de R.U.G.) van juli-december 1975, 223-359, onder de titel *Het Slachtoffer*.

Het probleem van de schadeloosstelling van de slachtoffers van het misdrijf was ook het thema van de IIIe Sectie van het XIe Internationaal Congres van Strafrecht te Budapest van 9-15 september 1974. Deze sectie, voorgezeten door prof. JESCHECK (Freiburg - B.R.D.), onderzocht evenwel het probleem enkel uit het standpunt van de schadeloosstelling door de Staat, dat als hoofdzakelijk werd beschouwd door de algemene rapporteur J. VAN BEMMELEN (Leiden). Men leze hierover meer in *Rev. Sc. Crim. et de Dr. pén. comp.*, 1974, januari-maart, Informations, "XIème Congrès International de droit pénal", blz. 221-236, meer bepaald blz. 225-226 en 233-236. Zie ook het ontwerp van Franse wet, aangenomen op 28 april 1976 door de Ministerraad, strekkende tot het waarborgen van een minimale schadeloosstelling aan slachtoffers van misdrijven, samengevat in het door de Raad van Europa gepubliceerde bulletin over de wetgevende activiteiten van de Lid-Staten, maart-mei 1976, bulletin nr. 23, blz. 8-9. Opgemerkt zij dat de ambtshalve door de rechter als strafsancie (of als bijkomende strafsancie) opgelegde schadeloosstelling noch door het Congres, noch door het Franse wetsontwerp wordt aangeraakt.

⁷⁰ Zie hierboven voetnoot 68, alsook, wat het verval of het verbod een voertuig te besturen betreft, hoofdstuk II van het decreet nr. 75/1260 van 29 december 1975 ter uitvoering van de Franse wet van 11 juli 1975 (J.O. 30 december 1975 en J.C.P. - *La Semaine Juridique*, 1976, III, nr. 43655).

Raadpl. verder over die belangrijke Franse hervorming JEAN ROBERT, proc.-gen. bij het Hof van Beroep te Pau, "Les lois du 11 juillet et du 6 août 1975", J.C.P. - *La Semaine Juridique*, Doctrine, 1975, I, nr. 2729 ; PAUL-JULIEN DOLL, voorzitter in het Hof van Beroep te Parijs, "Une nouvelle panacée en matière pénale : la suspension du permis de conduire - Loi n° 75-624 du 11 juillet 1975", *Gaz. Palais*, 29/30 oktober 1975, blz. 2-5 ; LOUIS SEBAG (Universiteit Parijs-X), "L'évolution d'une sanction hybride : le retrait du permis de conduire", *D., Chron.*, 1975, 229-236 ; PAUL-JULIEN DOLL, "Analyse des dispositions essentielles des lois n° 75-624 du 11 juillet 1975 et n° 75-701 du 6 août 1975 en tant qu'elles concernent les juridictions correctionnelles et de police", *Gaz. Palais*, 11-12-13-14-15 januari 1976 ; JEAN PRADEL (Poitiers), op. cit. in voetnoot 50 ; ANDRÉ DECOCQ (Lyon), "Les modifications apportées par la loi du 11 juillet 1975 à la théorie générale du droit pénal", *Rev. Sc. Crim. et de Dr. pén. comp.*, 1976, 5-28 ; G. STEFANI en G. LEVASSEUR, *Droit pénal général*, 8e uitg., 1975, Parijs, Précis Dalloz, aanvulling bijgewerkt tot 15 augustus 1975, gewijd aan het commentaar van de wet van 11 juli 1975.

ring is trouwens, zowel in de rechtspraak en -theorie, in de penologie en in de penitentiaire behandeling, als in het bewustzijn der delinquenten zelf terug te vinden⁷⁴.

Genoegdoening aan het slachtoffer van het door hem gepleegd misdrijf voelt de delinquent spontaan aan als de vervulling van een der voorwaarden tot zijn maatschappelijke reïntegratie.

De vraag mag derhalve gesteld worden of het niet nuttig en gepast zou voorkomen dat de strafrechter, bij de keuze tussen de verschillende sancties, en ter vervanging van gevangenisstraf of geldboete, in voorkomend geval, er zich niet toe zou kunnen beperken, hetzij als hoofdstraf, hetzij als bijkomende straf bij andere der voorgestelde sancties, de dader van het misdrijf *ambtshalve* te veroordelen tot het herstel van de door de inbreuk veroorzaakte schade?

Het onderzoek van deze mogelijkheid, trouwens voorzien in sommige moderne strafwetgevingen, o.m. in artikel 22 van het Strafwetboek van de U.S.S.R., zou m.i. aandacht verdienen.

In dat verband moge ook verwezen worden naar artikel 114 van het zesde deel der wetboeken van de *Democratistische Republiek van Zaïre*, gewijd aan de gerechtelijke organisatie en de procedure, herzien en aangepast door de "ordonnances législatives" van 10 juli 1968, nr. 68/248, 2 februari 1969, nr. 69/010, en 25 februari 1970, nr. 70/011. Dit artikel bepaalt: "Sans préjudice du droit des parties de se réserver et d'assurer elles-mêmes la défense de leurs intérêts et de choisir la voie de leur choix, les tribunaux répressifs saisis de l'action publique prononcent d'*office* les dommages-intérêts et réparations qui peuvent être dus en vertu de la loi et de la coutume ou des usages locaux"⁷⁵.

24. Wellicht zal de opgegeven opsomming van de andere strafsancities nog nader kunnen worden aan-

⁷⁴ Zie b.v. de verplichting tot voorafgaande vergoeding van de schade in ons stelsel van minnelijke schikking (artt. 166, 169, 180 en 180ter Sv.) en van herstel in eer en rechten in strafzaken (art. 623 Sv.). Hoe dikwijls wordt verder een verzoek tot opschorting van de uitspraak van de veroordeling, tot voorwaardelijke invrijheidstelling of tot gratie door de dader niet gemotiveerd door te laten gelden dat hij de schade heeft vergoed.

⁷⁵ Zie *Suppléments aux Code congolais - Législation de la République Démocratique du Congo*, 1960-1970, uitgegeven door PIERRE PIRON, afl. II, blz. 5. Terloops zij aangestipt dat de tekst van dit artikel 114 ingegeven werd door, en schier overgenomen werd uit artikel 128 van het VIe deel, Wetboek van rechterlijke organisatie en bevoegdheid, van de Wetboeken en Wetten van de Belgische Kongo, in werking vóór de onafhankelijkheid van Zaïre in 1960. Deze tekst luidde als volgt: "Wanneer de door het misdrijf benadeelde partij een gebied is of een niet geïmmatriculeerde inlander uit een naburige streek, spreekt elk strafgerecht waarbij de publieke vordering aanhangig is gemaakt, *ambtshalve* de teruggave en de *schadevergoeding* uit, die krachtens de wet of de plaatselijke gebruiken verschuldigd kunnen zijn."

gevuld⁷⁶, ten einde ernaar te streven dat de rechter voortaan de mogelijkheid zou hebben, zonder gebonden te zijn aan het uitspreken als hoofdstraf van een vrijheidsstraf van korte duur of van een geldboete, in elk concreet geval de meest geschikte enige sanctie op te leggen, aangepast aan kenmerk en aard van de strafbare inbreuk, aan de daartegen geboden sociale reactie, en aan de persoonlijkheid van de dader, zodanig dat, waar delict en sanctie bijeen behoren als pot en deksel, het deksel perfect zou passen⁷⁷.

Het zou in dat verband wel aanbeveling verdienen, dat de Belgische commissie voor de herziening van het Strafwetboek, contact zou nemen met de door de Nederlandse minister van Justitie, op 13 september 1973 ingestelde commissie, waaraan, onder voorzitterschap van de heer *Enschedé*, raadsheer in de Hoge Raad, de opdracht werd toevertrouwd advies uit te brengen over de noodzaak nieuwe sanctiemiddelen in te voeren.

25. Een van de hoofdzakelijke problemen waarmee de commissie zal worden geconfronteerd is het onderzoek naar een *synthese van de beteugeling in de bijzondere strafwetten en het integreren van die synthese in het nieuw aangepast Strafwetboek*.

Het is inderdaad een bekende vaststelling dat, onder de drang van de sedert verscheidene decennia aangevangen en onder onze ogen steeds maar doorgedreven sociaal-economische en technische revolutie, de wetgever de rechtsbescherming heeft moeten verzekeren en inrichten van nieuwe telkens bedreigde waarden, en daartoe meestal naar het strafrecht heeft moeten grijpen, met als gevolg een maar steeds aangroeiend aantal nieuwe telastleggingen, waarvoor het met de jaren meer verouderen van het in het Strafwetboek besloten "commune recht" geen ruimte meer kon bieden.

Buiten, en los van dit wetboek, zijn aldus, in de vorm van bijzondere wetten allerlei nieuwe strafbepalingen ontstaan.

⁷⁶ Men werpe in dat verband een blik op sommige strafwetgevingen van Midden- en Oost-Europa: ondanks de socialistische structuur van deze volksdemocratieën zou het toch nuttig kunnen zijn het invoeren in ons strafrecht van sommige aldaar bestaande sancties als zelfstandige hoofdstraffen te overwegen. Zie o.m. *Le système pénal soviétique*, gepubliceerd onder de leiding van MARC ANCEL in de collectie *Les grands systèmes de droit pénal contemporains*, VI, 1975, blz. 68 e.v.

Dienaangaande wordt ook verwezen naar het rapport van D. MIHAÏLOV over het Internationaal Symposium betreffende de problemen van socialistisch strafrecht, gehouden te Varna (Bulgarije) van 2-7 oktober 1967, *Rev. Intern. Dr. Pén.*, 1968, 341-350, alsook naar sommige beschouwingen in het algemeen rapport van TIBOR KIRALY (Budapest) betreffende het XIe Internationaal Congres van Strafrecht te Varna van 28 mei tot 2 juni 1973, met als thema "Evolution des méthodes et des moyens en droit pénal", *Rev. Intern. Dr. Pén.*, 1974, 321-362, o.m. blz. 325.

⁷⁷ G.E. MULDER, "De sanctie", *Delikt en delinquent*, 1974, 9-21.

Het aantal van die bijzondere wetten heeft heden ten dage indrukwekkende afmetingen genomen, veelal oorzaak van onzekerheid, zelfs ontreding, bij de magistraten van het openbaar ministerie, hun politieke medehelpers en de strafrechters⁷⁸.

De ontwikkeling van het strafrecht is aldus buiten zijn normaal kader van het Strafwetboek geschied, en dit criminaliseringsproces gaat thans maar steeds verder door, in de meest verscheidene materies, en — wat erger is — zonder orde en methode, en op de meest onsamenvattende, uiteenlopende, soms tegenstrijdige wijze.

Bovendien, terwijl in ons Strafwetboek doorgaans strafbaar zijn gesteld daden of onthoudingen die werkelijk schade hebben veroorzaakt, en het *bij uitzondering* is dat gedragingen of toestanden, die *slechts een gevaar scheppen*, ook al verwekken ze nog geen schade, door dit wetboek strafrechtelijk worden beteugeld⁷⁹, komt men tot de bevinding dat, in de bijzondere strafwetten, met de jaren meer de m.i. aan te prijzen en aan te moedigen tendens⁸⁰ tot uiting komt *het louter in gevaar brengen* te incrimineren⁸¹, met daaruit voortspruitend een nieuw type van misdrijf: het zogenaamde "*délit-obstacle*", waardoor men de schade die uit sommige gedragingen of toestanden zou kunnen ontstaan, poogt te voorkomen; men denke b.v. in dat verband, buiten

⁷⁸ Terwijl er in 1944 slechts 382 bijzondere wetten van toepassing waren, was dit aantal in 1971 gestegen tot 1112; zie H. BEKAERT, *La manifestation de la vérité dans le procès pénal*, blz. 60 en voetnoot 10 en blz. 102.

⁷⁹ Zie b.v. artikel 422, eerste lid, Sw., waarbij strafbaar wordt gesteld het onopzettelijk in gevaar brengen van personen die zich in een spoorlijn bevinden, en waarbij elke gebeurtenis bedoeld wordt die van zulke aard is dat de personen die zich in de trein bevinden, in gevaar worden gebracht, inzonderheid het plots remmen van een tramrijtuig dat door een onbeheersd manoeuvre van een weggebruiker veroorzaakt wordt (Cass., 17 november 1954, *Pas.*, 1955, I, 239, *Arr. Cass.*, 1955, 175).

Het *Staatsblad* van heden 1 september 1976 (blz. 10.857) publiceert de tekst van de Wet van 20 juli 1976 houdende goedkeuring van het Verdrag tot bestrijding van wederrechtelijke gedragingen gericht tegen de veiligheid van de burgerluchtvaart, opgemaakt te Montreal op 23 september 1971, en houdende wijziging van de Wet van 27 juni 1937 houdende herziening van de Wet van 16 november 1919 betreffende de regeling der luchtvaart. Artikel 3, § 2, van bovenvermelde wet vervangt art. 30 van de Wet van 27 juni 1937 o.m. als volgt:

"Art. 30. § 1. Met tien tot twintig jaar dwangarbeid wordt gestraft:

"1° hij die, hoe dan ook, wederrechtelijk en opzettelijk een daad verricht of poogt te verrichten die de luchtwaardigheid of de vliegveiligheid van een particulier of een Staatsluchtvaartuig in gevaar kan brengen; (...)"

⁸⁰ Zie o.m. H. BEKAERT, "De verzwarende omstandigheden bij onvoorzichtigheid", rede op de openingszitting van het Hof van Beroep te Gent op 15 september 1954, *R.W.*, 1954-55, 113-128.

⁸¹ Raadpl. dienaangaande het rapport van het Seminarie van maatschappelijk verweer van de Belgisch-Luxemburgse Unie van Strafrecht op het Xe Internationaal Congres van Strafrecht op 25 januari 1968, uitgebracht door S.C. VERSELE, "L'incrimination de la mise en danger", *R.D.P.*, 1967-68, 429-455.

het algemeen politiereglement inzake verkeer, aan het Algemeen Reglement op de Arbeidsbescherming, waarbij door talrijke telastleggingen, een preventief stelsel van beveiliging wordt ingericht met het oog op het voorkomen niet enkel van arbeidsongevallen doch ook van sommige andere waarvan de mens het slachtoffer kan worden, o.m. in diergaarden waar uitheemse wilde dieren door particulieren worden verzameld en er de bezoekers blootstellen aan alle gevaren bij ontsnapping of aanval van die dieren met soms zware verwondingen^{81a}.

Het ontwerp van *Federaal Strafwetboek der Verenigde Staten van Noord-Amerika*, waarvan rechter Geneviève Sutton uit Parijs, een samenvatting heeft verstrekt (zie voetnoot 6), regelt de preventie van virtueel gevaarlijke gedragingen door het scheppen van nieuwe telastleggingen, zoals de "*reckless endangerment*" van artikel 1613: het betreft het feit iemand aan dood of zwaar lichamelijk letsel bloot te stellen door een roekeloos miskennen van het gevaar. Voldoende is dat er gevaar zou bestaan, afgezien van het ontstaan van de schade.

Volgens de commentaar op dit artikel, kan de ten laste gelegde gedraging verscheidene daden betreffen, zoals: het besturen van een autowagen — men denke b.v. in ons rechtsgebied aan de op zichzelf gevaarlijke autowedstrijd "De 24 uren van Ieper", en het recent Koninklijk Besluit van 10 juni 1976 (Ststbl. 13 juli 1976) houdende maatregelen tot inrichting van wedstrijden, test- en oefenritten met motorvoertuigen — de werking van een stuwdam, of het hanteren van nucleaire werktuigen of toestellen. Op grond van dezelfde bezorgdheid, wordt ook strafbaar gesteld, onder de algemene uitdrukking "*release of destructive forces*", het feit van opzettelijk te hebben veroorzaakt een *risico* van ramp door ontploffing, brand, overstroming, lawine, gebouweninstorting, ioniserende stralingen, dissemi-

^{81a} Steeds vaker worden ongevallen veroorzaakt door als huisdieren ingevoerde uitheemse wilde dieren, die door de eigenaars ervan of door degenen die ze juridisch onder hun bewaring of meesterschap hebben, niet in bedwang kunnen worden gehouden. Zo werd op 30 december 1974 te Nazareth een meisje dodelijk gewond door een panter (bij arrest van Hof Gent, 15 maart 1976, werd de bewaarder van het dier tot een gevangenisstraf van zes maanden veroordeeld). In april 1976 werd een wandelaar te Gozée door een uitgebroken grote aap aangevallen en gebeten. Op 7 augustus 1976 werd te Brugge-St.-Andries een achtjarig meisje, dat met haar ouders op bezoek was bij vrienden, in de tuin van deze laatste door de tralies heen van de kooi waarin een volgroeiende kraagbeer werd gehouden, door de klauwen van het dier gegrepen, naar de kooi toe gesleurd en zeer zwaar gewond.

Rubriek 9(2) van de nomenclatuur der inrichtingen die door het Algemeen Reglement voor de Arbeidsbescherming aan het toezicht van de minister van Volksgezondheid en van het Gezin onderworpen worden, vereist voor het houden van diergaarden en dierentuinen (klasse 1) de voorafgaande vergunning van de bestendige deputatie (Zie *Bull. Vr. en Antw.*, Kamer, 1975-76, 2365, 22 juni 1976, vraag nr. 142 van de volksvertegenwoordiger Dehousse; Circulaire Proc.-Gen. Gent, R.nr. 57/76 van 2 augustus 1976).

natie van toxische, radioactieve of bacteriologische produkten, zelfs wanneer de ramp zich niet heeft voorgedaan (art. 1704, tweede lid)^{81b}.

Het *nieuwe Strafwetboek van de Bondsrepubliek Duitsland en het nieuwe Oostenrijkse Strafwetboek*, beide op 1 januari 1975 in werking getreden (zie voetnoot 5, litt. d en e), bevatten gelijkaardige strafbepalingen betreffende het louter in gevaar brengen, opzettelijk of door nalatigheid, van mensen, en in het Oostenrijkse Strafwetboek, van dieren en planten door middel van verontreiniging van water en lucht.

26. De gelaakte wilde groei waarin het criminaliseringsproces van de bijzondere strafwetten voortgaat, met bij de strafbaarheid van de inbreuken vaak soms onverklaarbare afwijkingen van de algemene principes, en zonder samenhangende structuur — zoals ik het b.v. verleden jaar voor het economisch strafrecht heb beklemtoond⁸², en het verder nog zou kunnen doen betreffende de uiteenlopende bepalingen van de wetgeving ter bescherming van het leefmilieu — heeft ook een soort gering-schatting van de bijzondere strafwetten in het leven geroepen: men spreekt van reglementaire, van materiële, van formele, van conventionele inbreuken, van aansprakelijkheid zonder schuld. Men heeft de gedachte verspreid en aangemoedigd dat dergelijke misdrijven vreemd zijn aan de fundamentele ethische betekenis en draagwijdte van de strafrechtsregel⁸³.

Bij gelegenheid van een belangwekkende voordracht op 20 januari 1967 voor de Sectie van criminele wetenschap van het Instituut voor rechtsvergelijking te Parijs, heeft Robert Legros, raadsheer in het Hof van Cassatie, tegen deze opvattingen krachtadig gereageerd, en, aan de hand van rake en overtuigende beschouwingen en voorbeelden, gewezen op het verkeerde van deze zienswijze en op de wel integendeel bestaande ethische grondslag van de bijzondere strafwetten⁸⁴.

Doch welke mening men er ook op nahoudt, het kan toch bezwaarlijk worden betwist dat de bijzon-

dere strafwetten tot nog toe een zeer belangrijke invloed hebben uitgeoefend op het algemeen strafrecht, en dat m.i. de noodzakelijkheid bestaat ze eerder te valoriseren in plaats van ze voorts te gaan beschouwen als zijnde vreemd aan het "commune strafrecht"⁸⁵.

Dat daarvoor een veelzijdige belangstelling bestaat heeft Legros duidelijk doen uitschijnen, en met hem ben ik de mening toegedaan dat de noodzakelijkheid van een oplossing voor dit vraagstuk van cruciaal belang is, zowel op *wetenschappelijk*, *legislatief* en *praktisch* als op *criminologisch* en *ethisch* gebied⁸⁶.

27. De omvangrijke en moeilijke taak die, naar mijn oordeel, de Commissie voor de herziening van het strafrecht niet mag ter zijde laten is nu de oplossing van de vraag of uit het onderzoek en de ontleding van de bestaande menigvuldige *bijzondere strafwetten* bepaalde kenmerken en technieken losgemaakt kunnen worden, die een *algemene* draagwijdte hebben of een *veralgemeende* toepassing mogelijk en wenselijk maken, en wel zo dat ze samengebracht kunnen worden in een *kaderwet*, die ten opzichte van die bijzondere wetten dezelfde rol zou vervullen als boek I van het Strafwetboek ten aanzien van het in boek II van dit wetboek opgenomen bijzonder strafrecht, mits in dergelijke kaderwet eventueel ook regelen van procedure zouden voorkomen.

Bij het aanvangen en de verdere vervulling van die opdracht zal de commissie reeds een belang-

⁸⁵ *Ib.*, blz. 241-260.

⁸⁶ *Ib.*, blz. 260-261. Namelijk:

1° een *wetenschappelijk belang*, omdat het algemeen strafrecht zich geenszins harmonisch kan ontwikkelen tenzij door van buiten aangebrachte bijdragen; zijn oorspronkelijke filosofie is immers verbonden aan heden ten dage voorbijgestreefde opvattingen;

2° een *wetgevend belang*, daar de ongebreidelde proliferatie van de hier en daar in bijzondere wetten verspreide strafbepalingen en de wilde groei hiervan slechts de ondergeschikte aard versterken, die men ten onrechte gemeend heeft eraan te moeten toekennen;

3° een *praktisch belang*: de billijkheid eist dat dit nieuwe recht door algemene principes wordt beheerst, en niet wordt behandeld, met alle daaraan verbonden gevaren, als een uitzonderings-, overgangs- en louter materieel recht;

4° een *criminologisch belang*, want de inhoud van de bijzondere strafwetten is dikwijls een teken van de evolutie der gedachten en een weerspiegeling van de noodzakelijkheid van de beteugeling en van de tendensen van de criminele politie, terwijl — zoals ADOLPHE PRINS het reeds schreef in zijn werk *Science pénale et droit positif*, nr. 60 — er een breuk van het evenwicht bestaat tussen de oude principes, vastgeklonken in de teksten van de positieve wet, en de eigentijdse rechtswetenschap, die steeds op de teksten vooruitloopt;

5° ten slotte, en misschien vooral, een *moreel belang*, omdat het begrip van een materieel strafrecht, zonder schuld, bijzonder aanstotelijk is, en de door de penalisten te vervullen rol niet moet worden gereduceerd tot die van automaten en verzamelaars van teksten. Hun opdracht ligt heel wat hoger en is beziel met een edeler opzet: de morele perfectie-nering door middel van het recht in een meer solidaire gemeenschap.

^{81b} Zijn de ramp van einde juli 1976 te Seveso in Noord-Italië met de ontsnapping van T.C.D.D. uit in een industriebedrijf behandelde gassen, en die van augustus 1976 te Salvador benoorden Rio de Janeiro met uitwasemingen van chloorgassen, geen overtuigende tragische ervaringen voor de geboden noodzakelijkheid van de strafbaarstelling van het louter in gevaar brengen?

⁸² Zie mijn openingsrede van 1 september 1975, "Een dwingende noodzaak: het systematiseren en het opbouwen van een zelfstandig gestructureerd economisch strafrecht en strafprocesrecht", *op. cit.* in de voetnoten 56 en 61, R.W., 1975-76, 391-392, nr. 24.

⁸³ JULES D'HAENENS, "Honderd jaar strafrecht. Een kijk op het verleden en een blik in de toekomst", *op. cit.* in voetnoot 2, blz. 367-368.

⁸⁴ "L'influence des lois particulières sur le droit pénal général", *Rev. Sc. Crim. et de Dr. pén. comp.*, 1968, 233-261, meer bepaald nrs. 5 en 12, blz. 236 en 240.

wekkende voorlichting en een stevige leidraad kunnen vinden in het zakelijk en steeds actueel gebleven verslag, dat door de advocaat-generaal Jules D'Haenens, toendertijd substituut-generaal des Konings te Gent, werd uitgebracht te Brugge op 19 oktober 1963, voor de "Belgisch-Luxemburgse Unie van Strafrecht" over de vraag: "*Is een synthese van de beteugeling in de bijzondere wetten te realiseren?*"⁸⁷

Bedoeld wordt bij die synthese, geenszins een codificering naar het model van het bijzonder strafrecht besloten in boek II van het Strafwetboek, hoewel daarin thans een coördinering van de verschillende teksten bepaald nuttig zou zijn, maar wel alleen het somenbrengen *in een geordend geheel* van alle bepalingen die niet specifiek eigen zijn aan de door de bijzondere strafwetten behandelde en geregelde verschillende materies, en die tot algemene basis kunnen dienen bij de toepassing van deze wetten.

28. Betreffende de *fundamentele regelen* van het strafrecht, opgenomen doch niet systematisch geordend in boek I van het Strafwetboek, meer in het bijzonder die welke betrekking hebben op de toerekenbaarheid, de schuld en de opheffing van schuld, m.a.w. de *gronden tot rechtvaardiging* (o.m. bevel van de wet of van de overheid, overmacht, onoverwinnelijke dwaling, materiële en zelfs morele dwang), stelt de bedoelde synthese van de bijzondere strafwetten geen moeilijkheden, en behoeven ze dus inzake strafrechtelijke aansprakelijkheid geen bijzonder regime.

Weliswaar vinden de bijzondere strafwetten vaak toepassing op activiteiten van *rechtspersonen*, b.v. de economische strafwetten, de wetten tot bescherming van het leefmilieu tegen de pollutie van water en lucht of tegen geluidshinder, alsook verscheidene wetgevingen inzake arbeidsrecht en maatschappelijke zekerheidsrecht.

Doch de oriëntering naar de *rechtstreeks strafrechtelijke aansprakelijkheid van de rechtspersoon*, waarvan ik de noodzakelijkheid o.m. inzake economische misdrijven verleden jaar reeds uitvoerig heb bewezen⁸⁸, blijkt sindsdien een positieve vordering te hebben gemaakt ter gelegenheid van de debatten aan het onderzoek van dit probleem gewijd door de "Frans-Belgisch-Luxemburgse Studiedagen", gehouden te Brussel op 14 en 15 mei 1976⁸⁹, zodat de

hinderpaal volgende uit de regel "*societas delinquere non potest*", waardoor de strafrechtelijke aansprakelijkheid t.o.v. een rechtspersoon tot nog toe moet worden overgedragen op de natuurlijke personen door wier bemiddeling de rechtspersoon handelt of verzuimt handelend op te treden, eerlang, en hopelijk ter gelegenheid van de herziening van ons strafrecht, er wellicht uit zal verdwijnen, zoals dit thans reeds blijkt uit een wetsontwerp in Nederland, waarvan de memorie van toelichting een uitvoerig en vooral overtuigend betoog is voor de strafbaarheid van rechtspersonen⁹⁰.

29. Wat evenwel de synthese van de bijzondere strafwetten wel bemoeilijkt zijn de talrijke daarin gehuldigde *technische regelen*, meer bepaald de bestraffingstechnieken en de *procedurale regelen*⁹¹, waardoor zij soms aanmerkelijk én van het eigenlijk strafrecht én onder elkaar verschillen. In hun geheel beschouwd geven zij dan ook, bij gebrek aan algemene regelen of vaste regelen of vaste grondslagen, soms het beeld van een zekere incoherentie, die

673-697 ;

2) F. ROUQUET, raadsheer in het Franse Hof van Cassatie, "Sanctions pénales et personnes morales", R.D.P., 1975-76, 698-706 ;

3) G. LEVASSEUR (Parijs), "Sanctions pénales et personnes morales", R.D.P., 1975-76, 707-719 ;

4) P.-E. TROUSSE, raadsheer in het Hof van Cassatie, "Sanctions pénales et personnes morales - Etat du droit pénal belge et examen des réformes possibles", R.D.P., 1975-76, 720-730 ;

5) JULES D'HAENENS, "Sanctions pénales et personnes morales", R.D.P., 1975-76, 731-759.

⁹⁰ Op 13 oktober 1975 werd in Nederland ingediend het ontwerp van een wet tot vaststelling van algemene bepalingen omtrent de strafbaarheid van rechtspersonen (Tweede Kamer Staten-Generaal, zitt. 1975-76, nr. 13.655). Voorgesteld wordt de artt. 14a, derde lid, 50a en 435b, tweede lid, van het Wetboek van Strafrecht te laten vallen en artikel 51 te lezen :

"Strafbare feiten kunnen worden begaan door natuurlijke personen en rechtspersonen. Indien een strafbaar feit wordt begaan door een rechtspersoon, kan de strafvervolgning worden ingesteld en kunnen de in de wet voorziene straffen en maatregelen, indien zij daarvoor in aanmerking komen, worden uitgesproken: 1° tegen de rechtspersoon, dan wel 2° tegen hen die tot het feit opdracht hebben gegeven alsmede tegen hen die feitelijke leiding hebben gegeven aan de verboden gedraging, dan wel 3° tegen de onder 1° en 2° genoemde te zamen. Voor de toepassing van de vorige leden wordt met de rechtspersoon gelijkgesteld de vennootschap zonder rechtspersoonlijkheid, de maatschap en het doelvermogen".

Voorts wordt voorgesteld titel VI van het vierde boek van het Wetboek van Strafvordering te vervangen door een nieuwe titel "Vervolg en berechting van rechtspersonen".

Ten gevolge van deze wijziging zullen een groot aantal artikelen in bijzondere wetten omtrent de strafbaarheid van rechtspersonen en andere corporaties kunnen vervallen.

Op 18 december 1975 verscheen het voorlopig rapport over wetsontwerp 13.655.

Over het algemeen kan men zich met de gedachte van de strafbaarstelling van rechtspersonen verenigen. Zie *Delikt en delinkwent*, 1976, 173 (rubriek Wetgeving), en R.W., 1975-76, 639.

⁹¹ Zie JAN RUBBRECHT, *Inleiding tot het Belgisch Strafrecht*, blz. 42-43 ; JULES D'HAENENS, *op. cit.*, in voetnoot 87, R.W., 1963-64, 477.

⁸⁷ R.W., 1963-64, 473-490. Zie ook "Une synthèse entre les systèmes répressifs des lois spéciales est-elle réalisable?", R.D.P., 1963-64, 119-141.

⁸⁸ Zie mijn openingsrede van 1 september 1975, *op. cit.* in de voetnoten 56, 61 en 82, R.W., 1975-76, 385-391, nrs. 22 en 23, en de Nederlandse Wet van 22 juni 1950 op de economische delicten, nl. artikel 15, §§ 1, 2 en 3.

⁸⁹ Zie daarover de rapporten van :

1) A. HUSS, erestaatsprocureur-generaal, uit Luxemburg, "Sanctions pénales et personnes morales", R.D.P., 1975-76,

trouwens onvermijdelijk is wanneer men bedenkt dat, over de meest uiteenlopende materies, de teksten opgesteld worden door de diensten van verschillende ministeriële departementen, zonder onderlinge coördinering, zeer dikwijls zonder het voorafgaand advies te hebben ingewonnen van de parketten-generaal, maar met de enige bezorgdheid om, zoals D'Haenens het zeer juist formuleerde: "in het eng perspectief van de onmiddellijk voorhanden zijnde regeling, een samenhangend en sluitend geheel te vormen, doch dat de rechtsonderhorige en de rechtsbeoefenaar, geroepen om tal van dergelijke regelen, opgesteld volgens de meest verschillende technieken, te assimileren of toe te passen, voor een bijna onmogelijke opgave stelt"⁹².

30. Ondanks de bij de aangewende technische regelen vastgestelde afwijkingen zijn er toch verscheidene bijzondere strafwetten met *algemener draagwijdte*, die als vertrekpunt of als basis voor een synthese dienstig zouden kunnen zijn⁹³.

Er werd dienaangaande terecht gezegd⁹⁴ dat de *betekenis* en de *wezenlijke rol* van de strafsancie bij de beteugeling van de op bedoelde wetten gepleegde inbreuken — meestal misdrijven tegen de conventionele structuur — doorgaans vreemd zijn aan de sociale wederaanpassing van de overtreder, doch dat de hem opgelegde strafsancie hoofdzakelijk een bijzondere vorm is van rechtshandhaving: het terugbrengen van de overtreder tot de sociale tucht, inherent aan de sociaal-economische inrichting van de nationale gemeenschap.

In deze optiek hoeven dan ook de strafartieven niet te worden bepaald door de misdrijven afzonderlijk, maar kunnen deze strafscales beslist gesteld worden volgens misdrijven van dezelfde aard, en kunnen ze dus gelden voor de inbreuken op *bepaalde categorieën* bijzondere wetten naar gelang van de functie welke deze dienen te vervullen, en binnen elke categorie volgens hun *gradueel* verschil.

Volgens deze zienswijze zouden derhalve de bijzondere strafwetten *samengebracht* kunnen worden in bepaalde groepen.

Het wil mij voorkomen dat deze opvatting zoniet aanbeveling, ten minste aandacht verdient. Ik heb het dan ook aangedurfd ze reeds te verdedigen bij het voorstellen van het systematiseren en opbouwen van een zelfstandig gestructureerd economisch strafrecht⁹⁵.

⁹² *Loco cit.*, 477, in fine.

⁹³ Men denke b.v. aan de Besluitwet van 22 januari 1945, nu getiteld "Wet betreffende de economische reglementering en de prijzen" (art. 3, § 1, W. 20 juli 1971).

⁹⁴ JULES D'HAENENS, *op. cit.*, in de voetnoten 87, 91 en 92, kol. 480-481.

⁹⁵ Zie mijn openingsrede van 1 september 1975, *op. cit.* in de voetnoten 56, 61, 82 en 88, R.W., 1975-76, 391-392, nr. 24, alsook A. MULDER, "Economisch strafrecht en bestuur",

Zou dezelfde opvatting niet kunnen worden overwogen met het oog op het samenbrengen in afzonderlijke groepen van andere bijzondere strafwetgevingen, zoals de sociale wetgeving, de arbeidsbescherming, de fiscale strafwetgeving, de verkeerswetgeving, het veldrecht, de wetten betreffende de volksgezondheid, de wetgeving ter bescherming van het leefmilieu, en dies meer, met voor ieder groep een *specifiek, eenvormig, doelmatig sanctiestelsel of algemeen geldende strafscales*, en, naar gelang van de materie, eventueel speciaal aangepaste regelingen o.m. inzake herhaling, strafbare deelneming en verjaring, zodat slechts nagegaan dient te worden tot welke categorie een bepaalde inbreuk behoort om onmiddellijk de toepasselijke strafsancie en regelen te kunnen bepalen?

Aldus zou het bijzonder strafrecht op harmonische wijze in het nieuwe Strafwetboek kunnen worden geïntegreerd en meteen artikel 100 uit het huidige Strafwetboek kunnen verdwijnen⁹⁶, terwijl een einde zou worden gemaakt aan de willekeurige strafregimes die thans bij de toepassing van de bijzondere strafwetten soms zoveel moeilijkheden doen rijzen⁹⁷.

S.E.W., 1976, 372-380; P.A.H. Bos, "Osmose tussen het economische en het commune strafrecht", S.E.W., 1976, 381-387, en het rapport van P.A. HUIDEKOPER betreffende het Jubileumcongres 25 jaar Wet op de economische delicten, thema van de landelijke vergadering van officieren van justitie, belast met de behandeling van economische strafzaken, S.E.W., 1976, 387-400.

⁹⁶ JULES D'HAENENS, *op. cit.* in de voetnoten 87, 91, 92 en 94, R.W., 1963-64, 475-476.

⁹⁷ Men neme als voorbeeld daarvan artikel 849 van het Algemeen Reglement op de Arbeidsbescherming, titel V, hoofdstuk III. Van die bepaling wordt opzettelijk hierna de tekst weergegeven:

"Art. 849 (K.B. 28 februari 1963, art. 20). De vaststelling en beteugeling der inbreuken op de bepalingen van dit reglement (K.B. 14 maart 1974, art. 7) uitgezonderd wat betreft de artikelen 124, eerste lid, 2°, en 128, 2° — K.B. 10 april 1974, artikel 21 — rubriek 2.1 van bijlage II, van titel II, hoofdstuk III, afdeling I, en de artikelen 132 tot 135 van hetzelfde reglement, gebeuren al naar gelang van het geval, overeenkomstig de bepalingen van de wetten:

1° van 5 mei 1888 betreffende het toezicht op de gevaarlijke, ongezonde en hinderlijke inrichtingen en op de stoomtuigen en stoomketels;

2° van 30 augustus 1919 waarbij het vervaardigen, het invoeren, het verkopen en het houden voor de verkoop van wit fosfor houdende lucifers wordt verboden;

3° op de mijnen, groeven en graverijen geordend bij K.B. van 15 september 1919;

3°bis (K.B. 7 september 1964, art. 1) van 24 februari 1921 betreffende het verhandelen van giftstoffen, slaapmiddelen en verdovende middelen, ontsmettingsstoffen en antiseptica, gewijzigd bij de wet van 11 maart 1958;

4° van 10 maart 1925 op de elektriciteitsvoorziening;

5° van 30 maart 1926 op het gebruik van loodwit en andere loodwitverven;

6° van 14 augustus 1933 betreffende bescherming van drinkwaters;

7° van 6 juli 1949 betreffende de huisvesting van de arbeiders in nijverheids-, landbouw- of handelsondernemingen en -exploitaties;

8° van 26 maart 1971 (voorheen 11 maart 1950) op de bescherming van de oppervlaktewateren tegen verontreiniging;

31. Tot zover het herinneren aan die enkele problemen die ik, tussen vele andere, gemeend heb te mogen aanraken, in volle bescheidenheid, vluchtig en derhalve oppervlakkig, bovendien, wegens de slechts zeer fragmentaire voorlichting, buiten verband met het nieuw Wetboek van Strafrechtspleging in wording, op het ogenblik waarop de grootscheepse doch onontbeerlijk geworden onderneming van de herziening van het strafrecht er zich op voorbereidt van wal te steken.

Dat bij degenen die ermee belast zijn, deze taak, in het onmiddellijke en verder tijdens hun lange vaart tussen talrijke en gevaarlijke klippen, heel wat meer vraagpunten van belang zal stellen, waarvan de veelzijdige, zelfs tegenstrijdige oplossingen met zware beslommingen en verantwoordelijkheden gepaard zullen gaan, behoeft beslist geen betoog.

32. Onder meer denk ik aan de vraag of het in een inleidende titel van het nieuwe Strafwetboek al dan niet aangewezen is het *algemeen begrip van het misdrijf* nader te omschrijven en te definiëren, in het teken van de thans algemeen aanvaarde opvattingen nopens de dader en de sociale reactie tegen zijn gedragingen?

Zouden tevens geen bepalingen moeten worden gegeven van misdrijven:

— naar hun *specifieke aard*, zoals het politiek misdrijf, het drukpersmisdrijf, het fiscaal misdrijf, het militair misdrijf, het sociaal-economisch misdrijf;

— naar hun *moreel bestanddeel*, opzettelijke en onopzettelijke misdrijven;

— volgens hun *materiële uitvoeringswijze*, nl. handelings- en verzuimmisdrijven, aflopende en voortdurende misdrijven, enkelvoudige en voortgezette misdrijven;

— *gevaarsdelicten* (infractions de mise en danger) (zie hierboven nr. 25) en dies meer?

Toch wens ik het als een persoonlijke mening te doen kennen dat ik geen voorstander ben van dergelijke definities in een strafwetboek, omdat ze noodzakelijk altijd onvolledig zijn, terwijl de begrippen gestadig evolueren en het derhalve wenselijk en voorzichtig is ze niet te clicheren, maar dat domein eerder over te laten aan de door de rechts-

leer en de uiteraard progressief evoluerende rechtspraak aangebrachte rechtsverfijningen.

33. Dient verder niet te worden overwogen of de *objectieve structuur zelf van het misdrijf* niet in een bijzondere titel zou moeten worden behandeld: *materieel bestanddeel* van het misdrijf (voorbereiding, begin van uitvoering, voltooid misdrijf), *moreel bestanddeel* (algemeen en bijzonder opzet), in verband met de leer van R. Legros⁹⁸, en in dat verband, het systematiseren in één enkel hoofdstuk van de *objectieve rechtvaardigingsgronden*, thans ongelukkig verspreid over boek I (artt. 70 en 71), en II (artt. 416 en 417, 540, 541, 4°, en 563, 4°) van het Strafwetboek van 1867: gebod van de wet en bevel van de overheid, overmacht, wettige verdediging, noodtoestand⁹⁹?

34. Ook rijst in dat verband de vraag of de *verschoningsgronden*, gelet op hun drie gemeenschappelijke juridische kenmerken, zoals deze door H. Bekaert in zijn *"Algemene theorie van de verschoning in het strafrecht"* duidelijk werden gemaakt, geen voldoende eenheid vertonen om ze, niettegenstaande hun verscheidenheid, voortaan aan een betrekkelijk eenvormig regime te kunnen onderwerpen¹⁰⁰?

35. Zou het bovendien geen aanbeveling verdienen de grondslagen van de strafbare deelneming te herzien¹⁰¹, en hierbij o.m. te onderzoeken of in

⁹⁸ R. LEGROS, "L'élément moral dans les infractions", R.D.P., 1952-53, 996-998, en A.P.R., Tw. Opzet.

⁹⁹ P. FORTIERS, *De l'état de nécessité en droit pénal*; JEAN LARGUIER (Grenoble), "Etat de nécessité et péril hypothétique", Rev. Sc. Crim. et de Dr. pén. comp., 1976, 88-93 (Kroniek van rechtspraak: Droit pénal général).

¹⁰⁰ HERMANN BEKAERT, *Algemene theorie van de verschoning in het strafrecht*, 1958, De Sikkel, Antwerpen, die de aan de verschoningen gemene principes tot drie herleidt: 1° in elk geval behoudt het verschonende feit de grondbeginselen van *strafbaarheid* die eigen zijn aan de daad en aan de delinquent; het blijft een misdrijf; 2° de uitwerkselen van de verschoning beperken zich tot de straf, en kunnen alleen in deze mate invloed uitoefenen op de bevoegdheid en de procedure; 3° geen verschoning zonder een *imperatieve* bepaling van de wet die de draagwijdte van de toepassing ervan bepaalt zowel in het voordeel als in het nadeel van de beklaagde (Nrs. 62-71, blz. 59 e.v.).

¹⁰¹ Zie o.m. betreffende het geschiedkundig overzicht van de medeplichtigheid in het oude recht: EMILE VAN HOOREBEKE, *Traité de la Complicité en matière pénale*, Gent, 1846, blz. 8-154. Voorts: P. FORTIERS, "Les délits dits d'omission", R.D.P., 1951-52, 484-504; R. CHARLES, "De deelneming in het Belgisch Strafrecht", preadvies voor de Vereniging voor de vergelijkende studie van het recht in België en Nederland, *Jaarboek V*, 1953-1954, blz. 52-56; JULES D'HAENENS, *Strafbare deelneming* (A.P.R.), 1959, met uitvoerige literatuuroppgave; G. DELEIXHE en M. FRANCHIMONT, "Aspects de la participation criminelle en Belgique", R.D.P., 1955-56, 884-909; J. RUBBRECHT, "Strafbare deelneming door onthouding", R.W., 1961-62, 2211-2220; P.E. TROUSSE, "La participation criminelle en droit positif belge", Rev. int. dr. pén., 1957, 150-175; J. VANHALEWIJN, "Bijdrage tot de studie van de strafbare deelneming in Belgisch strafrecht", R.W., 1961-62, 1521-1562; baron JEAN CONSTANT, *Précis de droit pénal*, 1974, blz. 194 e.v., meer bepaald blz. 198-199, nr. 172. Voor

⁹ van 10 juni 1952 betreffende de gezondheid en de veiligheid van de werknemers, alsmede salubriteit van het werk en van de werkplaatsen gewijzigd bij de wet van 17 juli 1957;

¹⁰ van 28 mei 1956 betreffende ontplofbare en voor deflagratie vatbare stoffen en mengsels en de daarmee geladen tuigen.

De vaststelling en de beteugeling der inbreuken op de bepalingen van de in voorgaand lid uitgezonderde artikelen gebeuren overeenkomstig de bepalingen van de wet van 29 maart 1958 betreffende de bescherming van de bevolking tegen de uit ioniserende stralingen voortspuitende gevaren."

strijd met de tot nog toe "de lege lata" overwegende rechtspraak van het Hof van Cassatie en van het Franse Cassatiehof¹⁰², niet als daad van *strafbare medeplichtigheid* wettelijk zou dienen te worden bepaald: de *onthouding*, wanneer hij die zich onthoudt een gekarakteriseerde verplichting had om handelend op te treden, en desondanks opzettelijk, a fortiori wetens en willens, door zijn lijdzaam laten begaan een essentiële of nuttige bijstand aan de dader(s) van het misdrijf heeft verstrekt¹⁰³?

36. Ook aan de opvattingen met betrekking tot de *strafbare poging* zal wellicht aandacht dienen te

het Franse recht: A. CHAVANNE, *Encyclopédie juridique Dalloz, Rép. dr. crim.* v° Complicité; J. CARBONNIER, "Du sens de la répression applicable aux complices selon l'article 59 du Code pénal", *J.C.P.*, 1952, I, 1034. Voor het Nederlandse recht: W.P.J. POMPE, *Handboek van het Nederlandse strafrecht*, 5e dr., Zwolle, 1959, blz. 223 e.v.

¹⁰² Zie de arresten vermeld door G. DELEIXHE en M. FRANCHIMONT, in hun rapport, *op. cit.* in voetnoot 101, *R.D.P.*, 1955-56, 898, voetnoot 47, alsook J. SIMON, "Il n'existe pas d'omission-complicité en droit pénal belge", *R.D.P.*, 1951-52, 774-776 (Kroniek van rechtspraak) en R. LEGROS, "L'élément intentionnel dans la participation criminelle", *R.D.P.*, 1953-54, 117-134, en sindsdien: Cass., 24 februari 1969, *Pas.*, 1969, I, 571, *R.D.P.*, 1969-70, 76; Cass. fr., 27 oktober 1971, *Gaz. Palais*, 14-15 januari 1972, blz. 7, met kritische noot van J.-P. DOUCET; Hof Luik, 5 april 1973, *Pas.*, 1973, III, 132; P.E. TROUSSE, Kroniek van rechtspraak in *R.D.P.*, 1973-74, 390-391.

¹⁰³ DELEIXHE en FRANCHIMONT, *op. cit.*, in voetnoot 101, *R.D.P.*, 1955-56, 898-900; noot van LEGAT, *Sirey*, 1949, I, 83; noot van R.H. (HAYOIT DE TERMICOURT) onder Cass., 24 september 1951, *Pas.*, 1952, I, 13, *R.D.P.*, 1951-52, met noot; Mil. Gerechtshof, 20 april 1950, *R.D.P.*, 1951-52, 496; Krijgsr. Brussel, 30 november 1948, *R.D.P.*, 1951-52, 555, met noot; noot onder Hof Gent, 19 januari 1957, *R.W.*, 1958-59, 551; J. SIMON, Kroniek van rechtspraak, *R.D.P.*, 1951-52, 774-776; Krijgsr. Luik, 20 november 1972, *J.T.*, 1973, 448; J. VERHAEGEN, "Savoir où porter le fer", *J.T.*, 1973, 137-141; Corr. Brussel, 18 april 1974, *R.W.*, 1974-75, 496, met belangwekkende noot van A. VANDEPLAS, *J.T.*, 1975, 699.

Zie ook: noot van DANIELE MAYER, docent aan de Universiteit te Lyon, onder Cass. fr., 23 mei 1973, *J.C.P.* - *La Semaine Juridique*, 1974, II, nr. 17.675, en Kroniek van rechtspraak door JEAN LARGUIER, prof. aan de faculteit der rechtsgeleerdheid van de Universiteit der sociale wetenschappen te Grenoble, in *Rev. Sc. Crim. et de Dr. pén. comp.*, 1974, 79 e.v., onder de rubriek "Droit pénal général", nr. 1, "La notion de complicité: accord antérieur et abstention".

Men vergelijkte met de onrechtstreekse medeplichtigheid van het sovjetrecht, meer bepaald de bewuste onthouding van tussenkomst alvorens een misdrijf gepleegd wordt: *Le système pénal soviétique*, *op. cit.* in voetnoot 76, blz. 58.

Zou o.m. op die wijze niet een zekere sanctie kunnen worden gesteld op de verplichting die art. 29 Sv. oplegt aan iedere gestelde overheid, iedere openbaar officier of ambtenaar, die in de uitoefening van zijn ambt kennis krijgt van een misdrijf, daarvan dadelijk bericht te geven aan de procureur des Konings en aan die magistraat alle desbetreffende inlichtingen, processen-verbaal en akten te doen toekomen? Precies wegens de afwezigheid van sanctie wordt tot nog toe in de schoot van de Administratie en van andere openbare diensten niet alleen aan deze verplichting schromelijk te kort gekomen, maar de niet-inachtneming ervan is zelfs tot een blijkbaar ingeworteld, vrij dikwijls moedwillig verzuim uitgegroeid (ondanks de aanschrijving nr. 393 van 21 augustus 1958 gericht aan alle ministeriële departementen door de diensten van de Eerste Minister, Dienst van Algemeen Bestuur, G.L.C.Z./85 - D.I. 334.4, en de vroegere en sindsdien menigvuldige protestrapporten van de procureurs-generaal bij de hoven van beroep).

worden besteed, nu de wijze waarop de strafbare poging in het strafrecht van een land wordt behandeld, als criterium en waardemeter geldt van de aldaar vastgelegde basisbeginselen omtrent de finaliteit van het recht tot straffen¹⁰⁴.

Stoelend op het beginsel van de *objectieve* zwaarwichtigheid van het misdrijf, dus op aard en waarde van het rechtsgoed dat door het misdrijf is aangetaast, is de in het *artikel 51* van ons Strafwetboek neergelegde omschrijving van de strafbare poging de uiting van de leer der klassieke school: de strijd tegen de misdadigheid is een strijd tegen *het misdrijf*, en derhalve moet de onmogelijke poging niet strafbaar worden gesteld¹⁰⁵; vandaar de bekende betwistingen omtrent het "*begin van uitvoering*", en het subtiële onderscheid tussen staking, mislukking, volstreckte en betrekkelijke onmogelijkheid.

Nu echter, onder de impuls van de positivistische school, heden ten dage de strijd tegen de criminaliteit zich toespitst op de *dader* en het *gevaar* dat van hem uitgaat, terwijl deze gevaarlijkheid tot uiting komt o.m. bij de poging van het misdrijf, zijn al die genuanceerde redeneringen in verband met begin van uitvoering, gestaakte, mislukte, ondeugdelijke poging, en dies meer, zinledig geworden¹⁰⁶. Het feit dat de delinquent zijn opzet om een misdrijf te begaan door een gedraging heeft geuit is hoofdzaak. Het al dan niet deugdelijk karakter van de aangewende middelen speelt geen rol meer, aangezien in laatste instantie elke poging ondeugdelijk is¹⁰⁷.

De al te abstracte redenering betreffende de strafbare poging naar de klassieke opvatting is m.i. niet meer verdedigbaar, en blijkt dan ook voor herziening vatbaar te moeten zijn¹⁰⁸.

¹⁰⁴ NICO GUNZBURG, *La trajectoire du crime*, Rio de Janeiro, 1941, blz. 9, geciteerd door C.J. VANHOUDT en W. CALEWAERT, in hun standaardwerk *Belgisch Strafrecht*, II, blz. 359, nr. 678, en blz. 406-407, nr. 786.

¹⁰⁵ J.J. HAUS, *Principes généraux du droit pénal belge*, 2e uitg., I, Gent, 1874, blz. 328 e.v.; nrs. 429 e.v.

¹⁰⁶ C.J. VAN HOUDT en W. CALEWAERT, *Belgisch Strafrecht*, II, blz. 409, nr. 790, en blz. 411, nr. 791, W. CALEWAERT, "De strafbare poging", *R.T.*, 1954, 247-249; P.E. TROUSSE, *Nov., Droit pénal*, I-1, nr. 2258bis; H. BEKAERT, *Handboek voor studie en praktijk van het Belgisch strafrecht*, 1968, blz. 195, nr. 340, b; baron JEAN CONSTANT, *Précis de droit pénal*, 1975, nr. 130, blz. 163-164.

¹⁰⁷ C.J. VANHOUDT en W. CALEWAERT, *Belgisch Strafrecht*, II, blz. 140.

¹⁰⁸ Men vergelijkte o.m. de stadia van de ontwikkeling der criminele activiteit in het sovjetrecht, *Le système pénal soviétique*, *op. cit.* in de voetnoten 76 en 103, blz. 48 en 49; in art. 23 van het Poolse Strafwetboek van 1932; in art. 5 van het Tsjecho-Slovaakse Strafwetboek van 1960; in art. 18 van het Hongaarse Strafwetboek van 1950; in art. 42, tweede lid, van het Griekse Strafwetboek van 1950; in het Strafwetboek van het Ethiopisch Keizerrijk, *op. cit.* in voetnoot 5, litt. b, artt. 26 en 27; in het strafrecht der Scandinavische landen, *Le droit pénal des pays scandinaves*, gepubliceerd onder leiding van MARC ANCEL en IVAR STRAHL, Institut de Droit Comparé de Paris, 1969, blz. 58-60; in het Zwitserse Strafwetboek ingevoerd op 1 januari 1942, waarvan de pogingsleer op de subjectieve opvatting steunt en de artikelen 21 tot 23 verschillende vormen van strafbare poging onderscheiden:

37. Bij het einde van dit exposé wens ik het met klem te herhalen dat, samen met de enkele daarin aangesneden problemen en voorgestelde oplossingen, deze allerlaatste, trouwens zeer beperkte, loutere opsomming van gestelde vraagpunten slechts mag worden opgevat als de uitdrukking van bescheiden suggesties, en eventueel als de aanduiding van mogelijke oriënteringen, zonder enigerlei aanspraak op inmenging in de opties die, bij de herziening en heraanpassing van het strafrecht uiteindelijk zullen worden genomen.

Moge bij de vervulling van deze veelomvattende, zware doch bezielende opdracht, herinnerd worden aan hetgeen onlangs geschreven werd door een der meest gezaghebbende criminologen van onze tijd, *Leon Radzinowicz* (Cambridge) in zijn bijdrage ter ere van de Franse hoogleraar en magistraat Marc Ancel¹⁰⁹. Uiting gevend aan zijn talrijke desillusies — zoals voor zovelen onder ons — kwam deze ervaren wetenschapsman tot de vaststelling dat de misdadigheid in de wereld maar steeds aangroeit, en ieder strafrechtssysteem schijnbaar niet meer bij machte is om aan die spanning te weerstaan. En hij kwam tot de conclusie dat, tussen een rechtervleugel — de school die de harde strekking nastreeft — en een linkervleugel, reikende tot aan het nihilisme met de bewering dat het hele justitieel systeem schipbreuk

lijdt, een middenweg gekozen moet worden, die hij negatief als volgt rechtvaardigt: op geen enkel tijdstip en in geen enkel land, heeft er ooit een stelsel van criminele justitie bestaan dat bijzonder doelmatig was om de misdaad te bestrijden; maar talrijk waren de stelsels die beschouwd mochten worden hetzij als afschrikwekkend, hetzij als weinig of niet realistisch. Het is tegen die twee tegenstrijdige aspecten dat men zich moet behoeden en te hunnen opzichte waakzaam zal moeten zijn.

Bij het nu snel naderend tijdstip van het wettelijk neerleggen van mijn functies, en derhalve ter gelegenheid van de laatste maal dat ik het woord mag richten op een plechtige openingszitting van uw Hof, durf ik de vurige hoop uitdrukken dat zij, die met de herziening van het Strafwetboek belast zijn, deze wijze aanbeveling nimmer uit het oog zouden verliezen; zij ligt trouwens in de tradities van ons volk.

Moge hun taak steeds beheerst blijven door een gezonde kijk op de verworven evolutie van de vooruitstrevende gedachtenstromingen over de huidige functie van het strafrecht, het eigentijds begrip van misdrijf en het doel van zijn bestraffing, zowel ten opzichte van de delinquent als van de te verdedigen maatschappij, steeds met een nuchter en zakelijk doorzicht, rijp overwogen beslissingen bij de keuze en de uitwerkselen van de te realiseren aanpassingen of hervormingen, en met hierbij vooral een geboden waakzaamheid ten aanzien van het gevaar op sleptouw te worden genomen door voorbijgaande doch doorgaans kortstondige en naderhand verkeerd bevonden extreme opvattingen over sommige aspecten van een problematiek, waarvan de oplossingen voor de handhaving en de bescherming van de humane en sociale waarden van onze gemeenschap een essentieel belang betekenen en hun toekomst moeten verzekeren.

de niet voleindigde poging (*tentative inachévé*), de voleindigde poging (*tentative achevée*), het mislukt misdrijf (*délit manqué*) en de ondeugdelijke poging; zie daarover J. RUBBRECHT, "Het Nieuw Zwitsers Strafrecht", *R.T.*, 1942-43, 125-126.

Zie ook, wat de strafbare poging betreft zoals ze opgevat werd in het nieuwe Strafwetboek van de Bondsrepubliek Duitsland, de kritische bijdrage van JÜRGEN MEYER in *Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft*, W. de Gruyter, Berlijn, 87e boekdeel, 1975, 598-622.

¹⁰⁹ "Les crises répétées de la justice pénale", in *Recueil d'études en hommage à Marc Ancel. Aspects nouveaux de la pensée juridique*, Pedone, Parijs, 1975, blz. 237-239.

RECHTSPRAAK

HOF VAN CASSATIE

1e KAMER — 8 APRIL 1976

Voorzitter: de h. Perrichon

Raadsheer-rapporteur: de h. Closon

Advocaat-generaal: de h. Velu

Advocaat: mr. Ansiaux

Lening—Bewijs—Storting waarvan de oorzaak niet blijkt.

Wettelijk gerechtvaardigd is het arrest dat, ter verwerping van de stelling van een partij dat zij een bedrag

als lening aan de wederpartij heeft gestort, oordeelt, dat, hoewel de overhandiging van dit bedrag door bankdocumenten is bewezen, hierin echter geen melding wordt gemaakt van de verplichting tot teruggave of van enige termijn voor de teruggave of van enig interestbeding, terwijl evenmin bewezen is dat een bedrag dat door de wederpartij werd gestort, als interest werd gestort.

B. t/ H.

Gelet op het bestreden arrest, op 5 februari 1975 door het Hof van beroep te Luik gewezen;

Over het eerste middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 97 van de Grondwet, 1341, 1354, 1875, 1892

en 1905 van het Burgerlijk Wetboek,

doordat het arrest de rechtsvordering van eiseres tot terugbetaling van een lening van 341.804 frank afwijst op grond, enerzijds, dat eiseres het bestaan van de lening niet bewijst; dat een geschrift, om dit bewijs te leveren, het bestaan moet vaststellen zowel van de overhandiging door de uitlener van een zaak die door het gebruik teniet gaat als van de verplichting voor de lener om evenzoveel van gelijke soort en hoedanigheid terug te geven; dat, zo de door eiseres overgelegde bankdocumenten weliswaar aantonen dat de zogenaamde lener de gelden heeft ontvangen, ze niet, evenmin als enig ander geschrift, het bewijs leveren van de verplichting tot teruggave, of van een termijn voor de teruggave, of van enig interestbeding en, anderzijds, dat zelfs indien door een door eiseres overgelegde bankoverschrijving op 8 oktober 1970 door verweerder aan eiseres 28.000 frank als interest werden gestort, hieruit niet onvermijdelijk moet worden afgeleid dat verweerder een of andere verplichting zou hebben aangegaan tot teruggave van de hoofdsom waarop die interesten betrekking hebben,

terwijl, eerste onderdeel, nu het arrest, in antwoord op het door eiseres bij conclusie aangevoerde middel volgens hetwelk een geldvoorschot normaal interest opbrengt en de interest ten deze wel degelijk verschuldigd is, aangezien hij eenmaal ten bedrage van 28.000 frank, zijnde 8 pct. van 350.000 frank, op 8 oktober 1970 werd betaald, betaling die werd gedaan door verweerder die daardoor verbonden werd, besliste dat deze bankoverschrijving van 28.000 frank als interest kon worden beschouwd, het diende aan te nemen dat verweerder door de betaling van die interest het bestaan van de lening had erkend, zoals eiseres bij conclusie betoogde, en het niet, zonder verdere uitleg, kon beslissen dat uit deze bekentenis niet kon worden afgeleid dat verweerder zich tot teruggave verplicht had en dat het bestaan van de lening niet was bewezen (schending van alle in het middel vermelde wetsbepalingen);

tweede onderdeel, het tegenstrijdig is vast te stellen, zoals het arrest doet, enerzijds, dat geen enkel geschrift met een interestbeding is overgelegd en, anderzijds, dat de door eiseres overgelegde bankoverschrijving van 28.000 frank als betaling van interest kon gelden; dat deze tegenstrijdigheid het voor het Hof onmogelijk maakt na te gaan of het arrest terecht beslist heeft dat eiseres het bewijs van het bestaan van de lening niet heeft geleverd (schending van artikel 97 van de Grondwet);

Wat het eerste onderdeel betreft:

Overwegende dat het arrest, ter verwerping van de stelling van eiseres dat het bedrag van 341.804 frank als lening aan verweerder werd gestort, overweegt dat, hoewel de overhandiging van dit bedrag door bankdocumenten is bewezen, hierin echter geen melding wordt gemaakt van de verplichting tot teruggave, of van enige termijn voor de teruggave, of van enig interestbeding;

Dat het arrest er bovendien op wijst dat "geïntimeerde (thans eiseres) aanvoert dat zij door een bankoverschrijving van 8 oktober 1970 een bedrag van 28.000 frank heeft ontvangen; dat echter uit niets blijkt dat dit aan haar gestorte bedrag, haar, zoals zij beweert, als interest werd gestort";

Overwegende dat deze consideransen volstaan om de beslissing wettelijk te verantwoorden in zoverre ze door het tweede middel niet wordt bestreden;

Dat het arrest weliswaar vervolgens vermeldt dat, zelfs indien het bedrag van 28.000 frank een betaling van interest was, "hieruit niet onvermijdelijk moet worden afgeleid dat appellant (verweerder) een of andere verplichting zou hebben aangegaan tot teruggave van het bedrag van 341.804 frank", doch dat deze laatste grond hypothetisch is en ten overvloede werd gegeven;

Dat dit onderdeel van het middel, in zoverre het op deze grond steunt, bij gebrek aan belang niet ontvankelijk is en voor het overige, niet kan worden aangenomen;

Wat het tweede onderdeel betreft:

Overwegende dat uit het antwoord op het eerste onderdeel volgt dat het arrest beslist dat niet bewezen is dat het bedrag van 28.000 frank interest op een lening is;

Dat dit onderdeel van het middel, dat op een onjuiste uitlegging van het arrest berust, feitelijke grondslag mist;

Over het tweede middel, afgeleid uit de schending van artikel 97 van de Grondwet,

doordat het arrest de rechtsvordering van eiseres tot terugbetaling van een lening van 341.804 frank volledig afwijst,

terwijl het arrest niet antwoordt op het middel dat eiseres in haar regelmatig genomen conclusie aanvoerde en volgens hetwelk "deze laatste, verweerder, het bestaan van de lening betwist, maar erkent 91.804 frank verschuldigd te zijn" en "dat het ook evident is dat appellant, verweerder, erkende in elk geval 91.804 frank verschuldigd te zijn en dat hij nochtans niet betaalt, zodat de rechtsvordering van geïntimeerde, eiseres, in elk geval gegrond is";

Overwegende dat, enerzijds, verweerder in zijn voor de rechter in hoger beroep neergelegde conclusie verwees naar de voor de eerste rechter genomen conclusie die hij als uitdrukkelijk overgenomen beschouwde; dat hij hierin had toegegeven dat, wegens zijn gezondheidstoestand, zijn zoon, zaakvoerder van zijn handel, een beroep had moeten doen op zijn moeder, eiseres, voor de storting van een bedrag van 91.804 frank, zijnde achterstallige sociale lasten; dat hij erkende dat dit bedrag ten goede was gekomen aan zijn onderneming en de rechter liet beslissen over de terugbetaling ervan;

Dat, anderzijds, eiseres zich voor het hof van beroep beriep op de erkenning door verweerder dat hij dit bedrag verschuldigd was, hetwelk deel zou uitmaken van het geheel van de bedragen waarvan zij de terugbetaling vorderde;

Overwegende dat het arrest niet antwoordt op dit door eiseres aangevoerde middel;

Dat het middel gegrond is;

Om die redenen,

Vernietigt het bestreden arrest in zoverre het impliciet uitspraak doet over de schuld van verweerder ten belope van 91.804 frank en het over de kosten beslist;

Verwerpt de voorziening voor het overige;

Beveelt dat van dit arrest melding zal worden gemaakt op de kant van de gedeeltelijk vernietigde beslissing ;

Veroordeelt eiseres in de drie vierde van de kosten ;

Houdt de overige kosten aan opdat hierover door de feitenrechter wordt beslist ;

Verwijst de aldus beperkte zaak naar het Hof van beroep te Brussel.

NOOT—Zie DE PAGE, V, nr. 121.

HOF VAN CASSATIE

3e KAMER — 14 APRIL 1976

Voorzitter : de h. Pollet

Raadsheer-rapporteur : de h. Janssens

Advocaat-generaal : de h. Duchatelet

Advocaat : mr. Faurès

1. Bescherming van het loon—Opzeggingsvergoeding toekomend aan bedienden—Geen loon in de zin van de Wet Bescherming Loon—2. Verjaring—Niet-betaling van regelingsloon—Vordering voortspruitend uit misdrijf—Verjaringstermijn.

1. De vergoedingen die de bedienden toekomen wegens onregelmatige beëindiging van hun arbeidsovereenkomst, vormen geen loon als bedoeld bij art. 2 van de Wet van 12 april 1965. Die vergoedingen worden derhalve niet bedoeld bij art. 11, volgens hetwelk bij het einde van de dienstbetrekking het nog verschuldigd loon onverwijld en uiterlijk op de eerste betaaldag moet worden uitbetaald, noch bij art. 42 (strafbepalingen) van dezelfde wet.

2. De vordering tot betaling van het verschil tussen het geldend regelingsloon en het effectief uitbetaald loon verjaart na vijf jaar indien ze als een uit misdrijf voortvloeiende civielrechtelijke vordering wordt ingesteld.

V.Z.W. C. t/ P. en V.

Gelet op het bestreden arrest, op 29 november 1973 door het Arbeidshof te Brussel, afdeling Bergen, gewezen ;

Over het middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 34 van de wetten betreffende de arbeidsovereenkomst voor bedienden, gecoördineerd bij koninklijk besluit van 20 juli 1955, en voor zover nodig, schending van genoemd artikel 34 zoals het werd gewijzigd bij artikel 56 van de wet van 21 november 1969, 26, 27, inzonderheid lid 1, 28, inzonderheid lid 1, van de wet van 17 april 1878 houdende de voorafgaande titel van het Wetboek van Strafvordering, zoals zij werden gewijzigd bij de wet van 30 mei 1961, artikel 1, 11, inzonderheid lid 1, en 42, 1°, van de wet van 12 april 1965 op de bescherming van het loon,

doordat, daar eiseres op 2 juni 1966 de arbeidsovereenkomst voor bedienden van verweerster om dringende redenen had verbroken en verweerster haar eerst op 3 oktober 1967 in verzoening voor de werkrechtshof raad had geroepen alvorens bij dagvaarding van 10 sep-

tember 1968 een eis in te stellen tot betaling a) van het verschil tussen het minimumloon dat zij meende te moeten ontvangen krachtens de algemeen verbindend geworden beslissingen van de paritaire comités, en het loon dat zij ontvangen had, b) een vergoeding wegens opzegging om reden van onverantwoorde verbreking van haar overeenkomst, het arrest de beslissing bevestigt van de eerste rechter die de eis, krachtens artikel 34 van de gecoördineerde wetten betreffende de arbeidsovereenkomst voor bedienden, verjaard had verklaard, maar beslist dat die eis niet verjaard is, in zoverre verweerster hem regelmatig had gewijzigd, door hem te doen slaan op de vergoeding van de schade die volgt uit het misdrijf dat eiseres zou hebben gepleegd omdat zij de in de dagvaarding geëiste bedragen niet zou hebben betaald binnen de termijn bepaald bij artikel 11 van de wet van 12 april 1965 op de bescherming van het loon, en dat het arbeidshof daarover op die wijze beslist op de gronden dat de niet-uitvoering van een strafrechtelijk gesanctioneerde verplichting de schuldeiser in de mogelijkheid stelt om te kiezen tussen de actio ex contractu en de actio ex delicto, naargelang zijn belangen, en bijgevolg de voorkeur te geven aan de tweede indien hij vaststelt dat de eerste verjaard is, terwijl hij die keuze, mits artikel 807 van het Gerechtelijk Wetboek in acht genomen wordt, definitief kon maken in zijn in hoger beroep genomen conclusie ; dat de verweerster, in haar rechtsvordering in hoger beroep niet meer beoogt dat haar werkgever wordt veroordeeld tot betaling van een vergoeding wegens opzegging en tot een met haar beroepskwalificatie overeenstemmend loon, maar de vergoeding beoogt van de schade die zij heeft geleden ingevolge de niet-betaling van die vergoeding en van dat loon binnen de bij artikel 11 van de wet van 12 april 1965 op de bescherming van het loon bepaalde termijn, een feit dat door artikel 42, 1°, van die zelfde wet als misdrijf wordt beschouwd, nu die wijziging van de juridische kwalificatie van haar oorspronkelijke eis door verweerster werd verricht met inachtneming van artikel 807 van het Gerechtelijk Wetboek ; dat de civielrechtelijke vordering die het gevolg is van een misdrijf verjaart door verloop van 5 jaar te rekenen van de dag waarop het misdrijf werd gepleegd, zonder dat zij kan verjaren vóór de strafvordering, ten deze één jaar ; dat verweerster haar rechtsvordering binnen die termijn heeft ingesteld zowel wat betreft de vergoeding van de schade wegens de niet-betaling van de opzeggingsvergoeding als de schade die zij inzake loon heeft geleden, een voortdurend misdrijf daar de geschillen ontstaan zijn op 30 juni 1966, datum van de eerste uitbetaling volgende op het einde van de dienstbetrekking (2 juni 1966) en daar de conclusie waardoor verweerster de grondslag van haar rechtsvordering wijzigt ter griffie van het Hof werd neergelegd op 20 april 1971, dus meer dan twee maanden voor het verstrijken van de termijn van verjaring, zodat die rechtsvordering ontvanke-lijk is,

terwijl, eerste onderdeel, voor de eis van de bediende, gegrond op het feit dat tegelijk een schending is door de werkgever van een uit de arbeidsovereenkomst voor bedienden voortspruitende verplichting en een inbreuk op de strafwet, zowel de verjaring geldt die van toepassing is op de rechtsvorderingen ontstaan uit de arbeidsovereenkomst voor bedienden als de verjaring

die van toepassing is op de civielrechtelijke vordering en de eis derhalve uitgedoofd is door de eerste, zo deze bereikt wordt, zodat het bestreden arrest, dat vaststelt dat de eis van verweerster verjaard is in zoverre hij steunde op de contractuele aansprakelijkheid van eiseres, niet kon verklaren dat de eis, als civielrechtelijke vordering die het gevolg is van een door eiseres gepleegd misdrijf, niet verjaard was, (schending van alle in het middel bedoelde wetsbepalingen, behalve de artikelen 11, lid 1 en 42, 1°, van de wet van 12 april 1965) ;

en, tweede onderdeel, daar de vergoeding wegens opzegging geëist door een bediende, die betwist dat de werkgever wegens dringende redenen zonder opzegging de arbeidsovereenkomst voor bedienden kon beëindigen, niet mag worden beschouwd als een loon dat na het einde van de dienstbetrekking verschuldigd blijft, de niet-betaling van die vergoeding door de werkgever binnen de bij artikel 11 van de wet van 12 april 1965 op de bescherming van het loon bepaalde termijn geen misdrijf is, waaruit volgt dat voor de eis van verweerster, in zoverre zij de betaling van dergelijke vergoeding beoogde, enkel de verjaring geldt die van toepassing is op de uit een arbeidsovereenkomst voor bedienden voortvloeiende rechtsvordering, welke verjaring in geen geval mocht worden terzijde geschoven ten voordele van de op civielrechtelijke vordering toepasselijke verjaring (schending van alle in het middel bedoelde wetsbepalingen) :

Wat het tweede onderdeel betreft :

Overwegende dat het arrest beslist dat artikel 11 van de wet van 12 april 1965 betreffende de bescherming van het loon van de werknemers, de termijn vaststelt binnen welke de schadeloosstelling moet worden betaald die aan de bediende verschuldigd is voor verbreking van de overeenkomst zonder gegronde reden of opzegging ; dat het arbeidshof daaruit afleidt dat de vertraging in die betaling door artikel 42, 1°, van dezelfde wet strafbaar wordt gesteld en dat de uit dat misdrijf voortvloeiende civielrechtelijke vordering slechts door verloop van vijf jaar van de dag waarop het misdrijf werd gepleegd, verjaard is ;

Overwegende echter dat de wet van 12 april 1965, in haar artikel 2 onder loon verstaat : loon in geld, fooien of bedieningsgeld en in geld waardeerbare voordelen ; dat de artikelen 20 en 21 van de op 20 juli 1955 gecoördineerde wetten betreffende de arbeidsovereenkomst voor bedienden, in geval van verbreking van de arbeidsovereenkomst voor bedienden zonder gegronde reden of zonder vooropzegging, vergoedingen toekennen die niet een dergelijk loon zijn ;

Overwegende dat die vergoedingen, derhalve, niet worden bedoeld bij artikel 11 van de wet van 12 april 1965 noch dus bij artikel 42, 1°, van dezelfde wet ;

Dat dit onderdeel van het middel gegrond is ;

Wat het eerste onderdeel betreft :

Overwegende dat de rechtsvordering de vergoeding beoogt van de schade door verweerster geleden door de te late betaling, enerzijds, van het verschil tussen het minimumloon en het werkelijk ontvangen loon en, anderzijds, van de vergoeding aan verweerster verschuldigd voor de verbreking, zonder gegronde reden of zon-

der opzegging, van de arbeidsovereenkomst voor bedienden ;

Overwegende dat de vernietiging van het tweede onderdeel alle bestaansredenen ontnemt aan het eerste onderdeel in zoverre dit betrekking heeft op de schadevergoeding wegens te late betaling van de vergoeding wegens verbreking van de overeenkomst zonder gegronde reden of opzegging ;

Overwegende dat, inzake de schadevergoeding voor de te late betaling van een deel van het minimumloon, artikel 34 van de bij koninklijk besluit van 20 juli 1955 gecoördineerde wetten op de arbeidsovereenkomsten voor bedienden, gewijzigd bij artikel 56 van de wet van 21 juli 1969, de uit de arbeidsovereenkomsten voor bedienden ontstane rechtsvorderingen weliswaar één jaar na de beëindiging van het contract verjaard verklaart ;

Overwegende nochtans dat luidens artikel 26 van de wet van 17 april 1878 houdende de Voorafgaande Titel van het Wetboek van Strafvordering, gewijzigd bij de wet van 30 mei 1961, de uit een misdrijf voortvloeiende civielrechtelijke vordering verjaard door verloop van vijf jaar van de dag waarop het misdrijf werd gepleegd ; dat artikel 28 van de wet van 17 april 1878, gewijzigd bij de wet van 30 mei 1961, preciseert dat voornoemd artikel 26 van toepassing is in alle door de bijzondere wetten geregelde zaken ;

Overwegende dat het arrest vaststelt dat, hoewel de oorspronkelijk door verweerster ingestelde rechtsvordering uit de overeenkomst was ontstaan, de eis met toepassing van artikel 807 van het Gerechtelijk Wetboek werd gewijzigd en dat die aldus gewijzigde eis een uit een misdrijf voortvloeiende civielrechtelijke vordering is ;

Overwegende dat, derhalve, het arrest wettelijk heeft kunnen beslissen dat de rechtsvordering van verweerster tot schadevergoeding voor de te late betaling van het verschil tussen het minimumloon en het loon dat verweerster wettelijk heeft ontvangen niet verjaard één jaar na de beëindiging van het contract, maar door verloop van vijf jaar van de dag waarop het misdrijf zou gepleegd zijn ;

Dat dit onderdeel van het middel niet kan worden aangenomen ;

Om die redenen,

Vernietigt het bestreden arrest, in zoverre het beslist dat de te late betaling van een vergoeding door de werkgever verschuldigd wegens verbreking van de arbeidsovereenkomst voor bedienden, zonder gegronde reden of vooropzegging, valt onder artikel 11 van de wet van 12 april 1965, en door artikel 42, 1°, van dezelfde wet strafbaar wordt gesteld, en in zoverre het daaruit afleidt dat de rechtsvordering tot betaling van een schadevergoeding die voor die vertraging aan verweerder verschuldigd zou zijn slechts verjaard is door verloop van vijf jaar van de dag van het misdrijf ;

Verwerpt de voorziening voor het overige ;

Beveelt dat van dit arrest melding zal worden gemaakt op de kant van de gedeeltelijk vernietigde beslissing ;

Houdt de kosten aan opdat erover door de feitenrechter wordt beslist ;

Verwijst de, aldus beperkte, zaak naar het Arbeidshof te Luik.

NOOT—De opzeggingsvergoeding en het begrip "loon" in de Wet van 12 april 1965

Bovenstaand arrest behandelt eens te meer het probleem van het begrip "loon" zoals het bepaald is in art. 2 van de Wet van 12 april 1965 op de bescherming van het loon. Een op staande voet afgedankte werknemer eiste een opzeggingsvergoeding. Omdat de verjaringstermijn van art. 34 Wet Arbeidsovereenkomst Bedienden verstreken was, nam hij zijn toevlucht tot art. 11 Wet Bescherming Loon om aldus het voordeel te hebben van de vijfjarige verjaringstermijn die toepasselijk is op rechtsvorderingen voortvloeiend uit een misdrijf. Dit artikel bepaalt dat bij het einde van de dienstbetrekking het nog verschuldigd loon onvervuld moet worden uitbetaald en uiterlijk op de eerste betaaldag die volgt op de datum waarop de dienstbetrekking een einde neemt, en de niet-naleving hiervan wordt strafbaar gesteld door art. 42 van dezelfde wet; met toepassing van art. 26 van de Wet van 27 april 1878 verjaart de civielrechtelijke rechtsvordering die uit dit misdrijf volgt, door verloop van vijf jaren. Aannemend dat de opzeggingsvergoeding onder het begrip "loon" van art. 2 Wet Bescherming Loon valt, oordeelde de rechter in hoger beroep (Arbh. Brussel, afd. Bergen, 29 november 1973) dat de artikelen 11 en 42 toepassing vinden. Het Hof van Cassatie vernietigt die beslissing met een lakonieke motivering, waarin het zich ertoe beperkt vast te stellen, dat art. 2 onder loon verstaat: loon in geld, fooien of bedieningsgeld en in geld waardeerbare voordelen, en dat de opzeggingsvergoedingen niet een dergelijk loon zijn.

De juistheid van deze beslissing lijkt op zijn minst twijfelachtig te zijn: zowel de wetsgeschiedenis als de jurisprudentie — ook die van het Hof van Cassatie (Cass., 4 december 1974, R.W., 1974-75, 2205) — en de rechtsleer lijken overtuigend te argumenteren, dat de opzeggingsvergoeding wel als loon dient te worden beschouwd voor de toepassing van de Wet van 12 april 1965.

De wetgever wenste geenszins door de uitvaardiging van die wet nieuwe rechten te creëren. Het hoofddoel was beperkt tot de bescherming van rechten die de werknemer verkregen heeft "krachtens een arbeidsovereenkomst, krachtens een andere overeenkomst tot het verrichten van arbeid of krachtens een wet of reglement" (rapport van de Commissie, *Parl. Besch.*, Senaat, nr. 115, p. 8; zie ook: memorie van toelichting en advies van de Raad van State, *Parl. Besch.*, Kamer, 1962-63, nr. 471/1, en rapport van de Commissie, *ib.*, nr. 471/11, pp. 5-6). Het was duidelijk de bedoeling van de wetgever deze bescherming aan een ruime waaier van werknemersrechten te verlenen. Herhaaldelijk wordt erop gewezen, dat het toepassingsgebied van de beschermingsmaatregelen wordt uitgebreid door een verruiming van het begrip "loon" (zie o.m. de memorie van toelichting, p. 2, het advies van de Raad van State, p. 10, het rapport van de Kamercommissie, pp. 5-6, en het rapport van de Senaatcommissie, p. 9) en herhaaldelijk wordt er de aandacht op gevestigd dat dit begrip niet beperkt is tot de traditionele betekenis die eraan wordt gegeven, nl. de tegenprestatie van de werkgever voor de effectief door de werknemer gepresteerde arbeid. Daarom wordt trouwens de formulering "ten gevolge van zijn dienstbetrekking" gebruikt: "De woorden 'ten gevolge van zijn dienstbetrekking' wijzen er duidelijk op dat onder loon, waaraan de regeling bescherming wenst te verlenen, moet worden begrepen niet alleen het eigenlijke loon toegekend als rechtstreekse prestatie van de verrichte arbeid, maar ook alle andere voordelen die in verband met de uitvoering, de beëindiging of de schorsing van de dienstbetrekking worden verleend, zoals opzeggingsvergoedingen en ontslagvergoedingen (...)" (memorie van toelichting, p. 4; zie hieromtrent ook het advies van de Raad van State, p. 17). Herhaaldelijk wordt deze verruiming van het begrip "loon" bevestigd en telkens wordt de opzeggingsvergoeding daarbij expliciet vermeld. (Zie o.m. het advies van de Raad van State, pp. 10 en 17 en het rapport van de Senaatcommissie, p. 9. De tekstwijziging die in de Senaatcommissie werd doorgevoerd, doet hieraan geen afbreuk. De voorgestelde tekst: "alle in geld waardeerbare voordelen waarop de werknemer ten gevolge van zijn dienstbetrekking recht heeft ten laste van de werkgever", werd in twee delen gesplitst: "1° het loon in geld waarop de werknemer ingevolge zijn dienstbetrekking recht heeft ten laste van de werkgever; 2° de in geld waardeerbare voordelen waarop de werkne-

mer ingevolge zijn dienstbetrekking recht heeft ten laste van de werkgever." Er werd duidelijk gesteld dat deze wijziging niet bedoeld was om het begrip "loon" te beperken: verslag van de Senaatcommissie, pp. 29-31.)

Terminologische argumenten, dat "loon" traditioneel de tegenprestatie voor effectief geleverde arbeid aanduidt (zie o.m. R. GEYSEN, "La notion de rémunération en droit belge", T.S.R., 1973, 355-556; PAPIER-JAMOULLE, "Contrat de travail et contrat d'emploi", in R.P.D.B., compl. II, nrs. 8, 325 en 361) kunnen in het licht van de gegevens van de wetsgeschiedenis ten hoogste een gegronde kritiek op de terminologie van de wetgever zijn, maar zijn o.i. niet voldoende om de duidelijke bedoelingen van de wetgever te kunnen negeren.

Art. 49 van de Wet van 12 april 1965, dat art. 19 van de Hypotheekwet wijzigt, is trouwens een duidelijk bewijs dat het begrip "loon" voor de toepassing van de wet een ruimere betekenis heeft. Het verleent de werknemers een algemeen voorrecht op de roerende goederen voor het loon zoals bepaald in art. 2 van de wet tot een maximaal bedrag. Daaraan wordt toegevoegd: "deze beperking (d.i. het bepaalde maximum) is niet van toepassing op de in het loon begrepen vergoedingen welke aan dezelfde personen verschuldigd zijn wegens beëindiging van hun dienstbetrekking." De uitdrukkelijke verwijzing naar de opzeggingsvergoedingen is wel een duidelijk bewijs dat deze in het loon begrepen zijn voor de toepassing van de Wet van 12 april 1965. Het is trouwens een verworvenheid dat het begrip "loon" verruimd wordt in de vigerende wetgeving (W. LEEN, "Loon en sociale zekerheid", R.W., 1973-74, 2415) en geen eenvormig begrip is (R. GEYSEN, *op. cit.*, p. 353, wees erop dat de grote verscheidenheid van het begrip "loon" in de verschillende wetten aanleiding geeft tot een waarachtige chaos). En voor de toepassing van de Wet van 12 april 1965 verwijst "loon" naar het geheel van rechten die ontstaan uit de verplichting om een arbeidsprestatie te leveren, veeleer dan naar de tegenprestatie voor effectief geleverde arbeid (A. TRINE en P. BLONDIAU, "La notion de rémunération dans la loi du 12 avril 1965 concernant la protection de la rémunération des travailleurs", T.S.R., 1965, 285).

Ook de overgrote meerderheid van de rechtsleer is van mening dat de opzeggingsvergoeding binnen het toepassingsgebied van de Wet van 12 april 1965 valt (zie o.m. TRINE en BLONDIAU, *op. cit.*, pp. 286-287; M. TAQUET, "La notion de rémunération dans la loi du 12 avril 1965", T.S.R., 1968, 348; U.C.D., noot onder Hof Brussel, 21 april 1972, R.W., 1972-73, 1105-1106; Ph. DE KEYSER, "Het begrip loon", *Oriëntatie*, 1974, 232; TAQUET en WANTIEZ, *Congé - Préalavis - Indemnité*, II, Brussel, 1975, pp. 246-247).

In de rechtspraak ten slotte vindt deze mening een haast unanieme aanhang (Arbh. Brussel, 4 oktober 1972, J.T.T., 1973, 108; 10 maart 1973, T.S.R., 1973, 298; 16 mei 1973, *Oriëntatie*, 1974, 145; 22 mei 1973; J.T.T., 1973, 214; Arbhr. Luik, 18 mei 1971, J.T.T., 1972, 233; Arbhr. Brussel, 11 januari 1971, *Med. V.B.N.*, 1972, 1902; Arbhr. Bergen, 15 februari 1971, J.T.T., 1971, 91; Arbhr. Luik, 18 mei 1971, J.T.T., 1972, 6; Arbhr. Antwerpen, 27 juli 1972, V.S.S.W., 1972, nr. 58, 2; Arbhr. Brussel, 7 december 1972, *Med. V.B.O.*, 1974, 1568; Arbhr. Antwerpen, 26 juni 1973, niet gepubliceerd; Arbhr. Luik, 17 juni 1975, J.T.T., 1975, 303; Arbhr. Charleroi, 17 juni 1975, J.T.T., 1975, 221; anders: Hof Brussel, 21 april 1972, R.W., 1972-73, 1102; 4 mei 1972, *Pas.*, 1972, II, 139; Arbhr. Antwerpen, 10 maart 1971, R.W., 1970-71, 1580; Sent. arb., 4 december 1973, *Jur. Liège*, 1972-73).

Meestal doet het probleem zich voor naar aanleiding van de eis tot betaling van interesten op de opzeggingsvergoeding met toepassing van art. 10 van de wet. Het is in deze context dat het Hof van Cassatie (arrest van 4 december 1974, R.W., 1974-75, 2205) uitspraak heeft gedaan. Het heeft toen beslist:

"Overwegende dat luidens artikel 2, lid 1, 3°, van voormelde Wet van 12 april 1965, onder loon wordt verstaan de in geld waardeerbare voordelen waarop de werknemer ingevolge zijn dienstbetrekking recht heeft ten laste van de werkgever;

"Dat uit de voorbereiding van die wet blijkt dat met de woorden 'voordelen waarop de werknemer ingevolge zijn dienstbetrekking recht heeft' niet alleen de voordelen zijn bedoeld die in verband staan met de uitvoering, maar ook

die welke in verband met de beëindiging of de schorsing van de dienstbetrekking worden verleend, dus ook de opzeggingsvergoedingen."

Die beslissing staat lijnrecht in tegenspraak tot de hierboven afgedrukte beslissing.

Op basis van de wetgeschiedenis en van de tekst van art. 49, lijkt het ons duidelijk dat het Hof van Cassatie het bij het rechte eind had in zijn arrest van 4 december 1974, en dat de opzeggingsvergoeding wel degelijk begrepen is in het begrip "loon" zoals het omschreven is in art. 2 van de Wet van 12 april 1965. Met toepassing van art. 11 dient de opzeggingsvergoeding dus onverwijld te worden uitbetaald en uiterlijk op de eerste betaaldag die volgt op de datum waarop de dienstbetrekking eindigt. (Het tekstargument van U.C.D. in zijn noot onder Hof Brussel, 21 april 1972, R.W., 1972-73, 1107, is niet overtuigend: beweerd wordt dat de opzeggingsvergoeding weliswaar onder het begrip loon valt voor de toepassing van de Wet van 12 april 1965, maar dat art. 11 niet van toepassing is omdat de opzeggingsvergoeding niet tot het "nog verschuldigd" loon behoort. Bij afwezigheid van enige expliciete uitsluiting, dient o.i. het loon in zijn volle betekenis genomen te worden voor de toepassing van de wet; bovendien ontstaat het recht op opzeggingsvergoeding door de onrechtmatige beëindiging zelf, zodat vanaf dat ogenblik de vergoeding "nog verschuldigd" is.) Niet-tijdige betaling wordt met straf bedreigd door art. 42: de civielrechtelijke vordering die uit dit misdrijf voortspuit, verjaart na vijf jaar.

M. Houben
Navorser F.K.F.O.
(Instituut voor Arbeidsrecht)

RAAD VAN STATE

4e KAMER — 30 SEPTEMBER 1975

Voorzitter: de h. A. Mast

Raadsheren: de hh. P. Vermeulen (rapporteur) en G. Baeteman

Eerste auditeur: de h. L. Similon (afwijkend advies)

Advocaat: mr. J. Putzeys

Bestuurlijk toezicht—Goedkeuring—Benoeming gemeententovontvanger—Bevoegdheid gouverneur—Diplomaverreisten.

Wat in de discretionaire bevoegdheid van de benoemende overheid ligt, ligt ook in de discretionaire bevoegdheid van de toezienende overheid, die immers vermag het gebruik dat een lagere overheid van haar discretionaire beoordelingsbevoegdheid maakt, op zijn waarde te toetsen.

De gouverneur vermag wettig te oordelen dat de gemeenteraad van Turnhout — de zeer algemene benoemingsvoorwaarden voor een stadsontvanger te Turnhout in acht genomen en rekening gehouden met de bekwaamheid die men in redelijkheid nodig kan achten voor het behoorlijk vervullen van het tweede hoogste ambt in een belangrijke gemeente zoals de stad Turnhout — van zijn discretionaire bevoegdheid had moeten gebruik maken om vanwege de kandidaat een meer dan gewone opleiding te eisen, met name een universitaire of daarmee gelijk te stellen opleiding.

Stad Turnhout en V. t/ Gouverneur
Provincie Antwerpen
Arrest nr. 17.181

Verslag van de auditeur M. Jacquemijn (uittreksel)

(...)

Tweede onderdeel van het middel

In het tweede onderdeel van het middel voeren verzoekers aan dat ook de redenering, die de tegenpartij heeft aangewend om aan te tonen dat de benoeming van K.V. met het algemeen belang niet verenigbaar is, fout is, wat geleid heeft tot een "motivering die als louter formeel voorkomt ... (hetgeen) gelijk staat met afwezigheid van motivering".

"Verzoekers — aldus de memorie van wederantwoord — verwijzen aan de tegenpartij te zijn blijven stilstaan, in haar beoordeling van de bekwaamheid van de heer V., bij het niet-bezitten van bepaalde diploma's, daar waar de bevoegdheid die door de wet aan de gouverneur toegekend wordt, in concreto dient te worden uitgeoefend."

"De enige reden van niet-goedkeuring, zo gaan verzoekers verder, ligt in het feit dat de gouverneur als algemene regel heeft gesteld dat een gemeententovontvanger in een belangrijke gemeente zoals Turnhout noodzakelijkerwijze een bepaald diploma moest bezitten; dat de heer V., buiten alle andere criteria van bekwaamheid om, aan deze abstracte voorwaarde niet voldeed en dat hij (derhalve) moest worden geacht onbekwaam te zijn om zijn ambt uit te oefenen."

Zodoende, aldus verzoekers, "komt te voorschijn de werkelijke dwaling van de tegenpartij: een machtsoverschrijding wegens onbevoegdheid van de gouverneur om zich in de plaats te stellen van de Koning in het vaststellen van algemene bepalingen geldende voor de benoeming en de bevordering van de gemeentesecretarissen en gemeententovontvangers" vermits "in afwachting van dergelijke voorwaarden de benoeming van de gemeententovontvanger (enkel) aan de goedkeuring van de gouverneur (is) onderworpen (Wet van 27 juli 1961)".

In de memorie van antwoord betoogt de tegenpartij o.m. wat volgt:

"Verzoekers betwisten niet dat het beoordelen van de bekwaamheid tot niet-goedkeuring kan leiden.

Niets verhindert dat de bekwaamheid gemeten wordt aan het bezit van getuigschriften. Dit wordt voor administratieve betrekkingen herhaaldelijk gedaan. Normaal had de Koning de benoemingsvoorwaarden voor de functie van gemeentesecretaris reeds dienen vast te stellen. Kan men redelijkerwijze veronderstellen dat hij geen rekening zou houden hebben met de diploma's of getuigschriften waarvan men houder is? De subjectieve 'waarde' van een kandidaat buiten zijn diploma's of getuigschriften — ofschoon mogelijk andere objectieve criteria niet uitgesloten kunnen zijn — is in overheidsdienst zelden een geldend beoordelingscriterium tenzij het gaat om het impliciet afwegen van de hoedanigheden van onderscheiden kandidaten voor een zelfde betrekking.

De motivering van ons besluit van 18 juni 1973 is geen loutere stijlclausule. Zij geeft precies aan dat de bekwaamheidstitels van de betrokkene onvoldoende worden geacht, daardoor alle andere gevallen van ongeschiktheid uitsluitend".

En wat verder wordt gezegd:

"De subjectieve waarde van de kandidaat — op grond van andere criteria dan deze van de bekwaamheidstitels — werd niet onder ogen genomen. Daartoe was geen verplichting, noch verbod. Geen formele of formalistische beslissing werd genomen, wel een concrete die binnen de wettelijke grenzen blijft die aan de provinciegouverneur in casu zijn toegewezen."

Het is voorzeker juist te stellen dat "niets verhindert dat de bekwaamheid gemeten wordt aan het bezit van getuigschriften".

Uit de beschouwde motieven blijkt echter dat de goedkeuring geweigerd wordt uitsluitend omdat K.V. geen diploma heeft kunnen voorleggen waaruit blijkt dat hij "... een universitaire of een hogere administratiefrechtelijke opleiding zou hebben genoten".

Hieruit moet worden afgeleid dat de tegenpartij de voorwaarde houder te zijn van zulk diploma — die zij nodig acht en dus oplegt voor de benoeming tot ontvanger "in een gemeente van het belang van Turnhout" — toepast als een

eigenlijke rechtsnorm, waarvan niet kan worden afgeweken en beschouwt als de enige te harer beschikking staande maatstaf om te oordelen over de waarde van de door de gemeenteraad benoemde kandidaat. De tegenpartij geeft immers toe dat "de subjectieve waarde van de kandidaat — op grond van andere criteria dan deze van de bekwaamheidstitels — niet werd nagegaan".

De verzoekende partijen houden nu terecht voor dat "de overheid die de goedkeuringsmacht hanteert, altijd gehouden blijft tot een beoordeling 'in concreto' wat o.m. inhoudt dat zij haar goedkeuring niet mag onthouden onder loutere verwijzing naar door haar vooraf vastgestelde algemene voorwaarden, wat neerkomt op de uitoefening van een eigenlijke reglementeringsbevoegdheid die in de goedkeuringsmacht niet besloten ligt".

In een door verzoekers geciteerde commentaar op de rechtspraak van de Raad van State ter zake heeft onze collega, de heer J. Nimmegeers, de inhoud van het goedkeuringstoezicht treffend omschreven als volgt:

"De goedkeuring is een procédé van toezicht op 'bepaalde' beslissingen van in beginsel autonome overheden en mag dus enkel uitgeoefend worden in de gevallen en binnen de perken gesteld door de wet. Zij verleent aan de met dat toezicht belaste overheid het recht en de plicht om de conformiteit met de wet en het algemeen belang van 'bepaalde' beslissingen te onderzoeken, wat de verplichting impliceert om iedere van die beslissingen 'in concreto' op die punten te onderzoeken, doch meteen het recht uitsluit om ter zake algemene en bindende regels te stellen." (J. NIMMEGEERS, "De uitoefening van het goedkeuringstoezicht op de benoeming van de gemeentesecretaris en de plaatselijke gemeenteontvangers", T.B.P., 1968, blz. 61. Als voorbeeld van een beoordeling "in concreto" raadplege men het arrest Vervaet, nr. 14.038, van 24 maart 1970).

De aldus omschreven principes werden door de Raad van State reeds duidelijk gesteld in het arrest Grégoire, nr. 334, van 7 april 1950, waarin wordt overwogen:

"dat luidens artikel 11, alinea 1, der Wetten van 3 augustus 1919 en 27 mei 1947, voor elke benoeming tot bezoldigde openbare ambten of betrekkingen, gedurende minstens vijftien dagen, een openbare oproep moet worden gedaan tot de kandidaten; dat niet wordt betwist dat de openbare oproep gedurende de voorziene termijn heeft plaats gehad; dat, hoewel het behoort tot de appreciatiebevoegdheid van de bestendige deputatie na te gaan of de openbare oproep, in feite, voldoende is geweest, zij evenwel haar machten te buiten gaat wanneer zij als principe stelt, zonder rekening te houden met de omstandigheden, dat een bepaalde wijze van openbaarmaking moet worden gevolgd, daar waar de wet geen enkele dergelijke beperking voorziet";

Zij werden hernomen en bevestigd o.m. in de arresten Quoitot, nr. 2883, van 5 november 1953, gemeenten Seilles, Goesnes en Beyne-Heusay, nrs. 7386-7388, van 5 november 1959, en inzonderheid in het arrest gemeente Tisselt, nr. 16.501, van 25 juni 1974, waarin de Raad van State onder meer heeft overwogen:

"... dat de bestreden beslissing van 25 juli 1969 er terecht van uitgaat dat het behoorlijk vervullen van het ambt van gemeentesecretaris bij de titularis een algemene ontwikkeling onderstelt, waarbij het feit dat een kandidaat een diploma van hoger middelbaar onderwijs kan overleggen wettig als het afdoende bewijs kan worden beschouwd dat de kandidaat de vereiste algemene ontwikkeling heeft; dat de gouverneur, die geen verordenende bevoegdheid ter zake bezit, het overleggen van een diploma van hoger secundair onderwijs evenwel niet als enig mogelijk bewijs van die algemene ontwikkeling kan opleggen en hij derhalve verplicht is, zoals de verzoekende partijen voorhouden, de gegevens van een benoemingsdossier die daarin als bewijzen van het bezit van de vereiste algemene ontwikkeling worden naar voor gebracht, op hun waarde te beoordelen en er daarom toe gehouden is in een besluit, dat de benoeming niet mocht goedkeuren, de redenen te doen kennen waarom hij die bewijzen onvoldoende acht";

De tegenpartij werpt nu op dat "indien de benoemde moest beoordeeld worden naar zijn beroepsbekwaamheid en -verdiensten dit alleen zou kunnen op grond van inlichtingen verstrekt door de gemeenteoverheid... die steeds gunstige inlichtingen zal geven over een kandidaat die door

de gemeenteraad tot gemeenteontvanger werd benoemd 'hetgeen' de volledige uitholling en negatie van het goedkeuringsrecht van de gouverneur betekent en leidt tot de automatische aanvaarding van al de benoemingen gedaan door de gemeenteraden... (hetgeen) niet de bedoeling van de wetgever kan zijn geweest".

Het argument van de tegenpartij faalt in de mate dat het benoemingsdossier gegevens bevat aangaande de bekwaamheid en de verdiensten van de benoemde. Zo blijkt ter zake uit het dossier dat verzoeker V. geslaagd was in een examen van het gehalte als wordt afgenomen voor de aanwerving van een staatsambtenaar van niveau 1 en dat hij sedert meer dan tien jaar een functie van dat niveau (bureauchef) had bekleed. Welnu luidens het arrest gemeente Tisselt dient de gouverneur niet alleen het overgelegde diploma maar al de gegevens van het benoemingsdossier op hun waarde te beoordelen.

Anderzijds kan moeilijk worden aanvaard dat de gouverneur uitsluitend op de gemeenteoverheid zou zijn aangewezen om inlichtingen te bekomen omtrent het geheel van de beoordelingselementen die hij, benevens de gegevens die het benoemingsdossier reeds bevat, kan in aanmerking nemen wanneer hij de goedkeuringsvoorgang uitoefent over de benoeming van een gemeenteontvanger. De administratieve praktijk, die een nauw en voortdurend contact tussen het gemeentebestuur en het provinciebestuur vereist, verstrekt aan de gouverneur immers heel wat elementen aangaande de wijze waarop de administratie functioneert in de aan zijn toezicht onderworpen gemeenten, en zelfs aangaande de wijze waarop de met de leiding belaste ambtenaren er hun taak vervullen.

Wij besluiten dat ook het tweede onderdeel van het middel gegrond is.

Waar de gouverneur in abstracto o.m. het bezit van een bepaald diploma oplegt als bekwaamheidsvoorwaarde voor benoeming tot ontvanger in een gemeente als Turnhout is hij ongetwijfeld verordenend — en dus buiten de hem toegemeten bevoegdheid — opgetreden.

Anderzijds blijkt hij de in de benoemingsbundel voorhanden zijnde concrete beoordelingselementen niet onder ogen te hebben genomen om de enige reden dat de benoemde kandidaat aan die wederrechtelijk door hem opgelegde bijkomende benoemingseis niet beantwoordde.

Het is duidelijk dat in die omstandigheden het bestreden besluit niet op wettelijk voorgeschreven wijze is gemotiveerd.

(...)

Advies van de eerste auditeur L. Similon

Bij de uitoefening van zijn toezicht over de benoeming van K.V. tot stadsontvanger te Turnhout was de gouverneur door de bij het gemeenteraadsbesluit van 6 juni 1947 vastgestelde benoemingsvoorwaarden gebonden.

Waar, in strijd met die voorwaarden, het bestreden besluit de eis formuleert dat "... in een gemeente van het belang van Turnhout de stadsontvanger een universitaire of een hogere administratiefrechtelijke opleiding zou hebben genoten", treedt de gouverneur verordenend op en overschrijdt hij duidelijk de grenzen van de hem bij de wet opgedragen goedkeuringsbevoegdheid.

Anderzijds blijkt hij de in de benoemingsbundel voorhanden zijnde concrete beoordelingselementen niet onder ogen te hebben genomen om de enige reden dat de benoemde kandidaat aan die wederrechtelijk door hem opgelegde bijkomende benoemingseis niet beantwoordde.

In die omstandigheden is het bestreden besluit dan ook niet op de wettelijk voorgeschreven wijze gemotiveerd.

Wij besluiten derhalve tot de vernietiging, kosten ten laste van de Belgische Staat. De gouverneur is ter zake immers opgetreden ter vervulling van een opdracht van algemeen belang.

Arrest

(...)

Gezien het verzoekschrift dat het college van burgemeester en schepenen van Turnhout, krachtens een op

2 juli 1973 door de gemeenteraad verleende machtiging, op 3 augustus 1973 samen met K. V., ambtenaar bij het Stadsbestuur van Turnhout, heeft ingediend om de vernietiging te vorderen van een besluit van de gouverneur van de provincie Antwerpen van 18 juni 1973, waarbij deze overheidspersoon beslist goedkeuring te onthouden aan het besluit van de gemeenteraad van Turnhout van 7 mei 1973 dat K. V. van bureauchef tot stadsontvanger bevordert met ingang van 1 juni 1973 ;
(...)

Overwegende dat de motieven welke de gouverneur ertoe gebracht hebben het bestreden besluit te nemen, in de inleiding van dat besluit als volgt onder woorden zijn gebracht : "dat een beslissing van de gemeenteraad tot vaststelling van de bevorderingsvoorwaarden voor het ambt van stadsontvanger niet voorhanden is ; dat de heer K. V., in dienst getreden op 18 oktober 1944, in het bezit is van het diploma van hoger middelbaar onderwijs en van het attest van lagere cursussen in administratief recht ; dat de belangrijkheid van het ambt van gemeenteontvanger te Turnhout in hoofde van de titularis een hogere bekwaamheidsgraad vereist dan deze gesteund op het bezit van een diploma van hoger middelbaar onderwijs en van een getuigschrift van lagere administratieve studies ; dat inderdaad het beheer van en de verantwoordelijkheidsgraad t.o.v. de gemeentelijke financiën in een gemeente van het belang van Turnhout vergen dat de stadsontvanger een universitaire of een hogere administratiefrechtelijke opleiding zou hebben genoten ; dat, derhalve, wegens het ontbreken van deze hogere opleiding de heer K. V. niet de nodige waarborgen biedt om naar behoren de taak van gemeenteontvanger te Turnhout te kunnen vervullen" ;

Overwegende dat de verzoekende partijen het bestreden besluit in zijn motieven gevitieerd achten in de eerste plaats omdat in dat besluit gesteld wordt dat "geen beslissing van de gemeenteraad tot vaststelling van de bevorderingsvoorwaarden voor het ambt van stadsontvanger voorhanden is", terwijl het niet-goedgekeurde raadsbesluit van 7 mei 1973 uitdrukkelijk verwijst naar een besluit van de gemeenteraad van 6 juni 1947 waarin de bevorderingsvoorwaarden voor het stadspersoneel in het algemeen — en daarom ook voor de ontvanger — worden vastgesteld, bevorderingsvoorwaarden waarmee de gouverneur van de provincie Antwerpen in een brief van 16 juli 1947 zijn instemming betuigde ;

Overwegende dat het evenvermelde gemeenteraadsbesluit van 6 juni 1947 waarbij een reeks, voor alle leden van het administratief personeel geldende bevorderingsvoorwaarden worden gesteld, zonder twijfel ook op de stadsontvanger van toepassing is, terwijl het ook juist is dat het door de gouverneur niet goedgekeurde besluit van 7 mei 1973 in zijn inleiding naar het besluit van 6 juni 1947 verwijst ; dat moeilijk kan worden aangenomen dat de gouverneur die twee, direct zichtbare gegevens niet zou hebben opgemerkt ; dat wat de gouverneur in zijn motief naar voor schuift, moet worden begrepen als de vaststelling dat de gemeenteraad voor de stadsontvanger geen bijzondere bevorderings- of benoemingsvoorwaarden heeft gesteld, zoals de gemeenteraad wel gedaan heeft voor een hele reeks andere administratieve ambten, zoals b.v. voor het ambt van

bestuurssecretaris, waartoe, krachtens een gemeenteraadsbesluit van 9 april 1973, alleen kunnen worden bevorderd of benoemd houders van een diploma van licentiaat in de politieke en sociale wetenschappen of van doctor of licentiaat in de rechten ; dat het administratief dossier aantoonst dat door de gemeenteraad van Turnhout inderdaad geen bijzondere benoemingsvoorwaarden voor het ambt van gemeenteontvanger werden vastgesteld ;

Overwegende dat uit wat voorafgaat moet worden besloten dat het middel van een verkeerd begrip betreffende de juiste betekenis van de motivering van de bestreden beslissing uitgaat ; dat overigens het motief dat in werkelijkheid de bestreden beslissing draagt, duidelijk niet is dat geen bijzondere benoemingsvoorwaarden voor het ambt van stadsontvanger werden vastgesteld, maar dat K. V., naar het oordeel van de gouverneur, niet de vereiste waarborgen van bekwaamheid kan voorbrengen ; dat om beide aangehaalde redenen het middel niet tot vernietiging van dit bestreden besluit kan leiden ;

Overwegende dat de verzoekende partijen een tweede fout in de motieven van het bestreden besluit als vernietigingsgrond aanvoeren, stellende dat die fout begaan is :

"doordat de bestreden beslissing berust op de overweging dat "de belangrijkheid van het ambt van gemeenteontvanger te Turnhout in hoofde van de titularis een hogere bekwaamheidsgraad vereist dan deze gesteund op het bezit van een diploma van hoger middelbaar onderwijs en van een getuigschrift van lagere administratieve studies" ; doordat de tegenpartij daaruit het gevolg trekt 'dat wegens het ontbreken van deze hogere opleiding de heer K. V. niet de nodige waarborgen biedt om naar behoren de taak van gemeenteontvanger te Turnhout te kunnen vervullen' ; doordat de tegenpartij aldus bestatigt dat de heer V. aan deze theoretische voorwaarden niet beantwoordt, zonder eens na te gaan welke zijn hoedanigheden en verdiensten zijn, en zonder de motieven van de gemeenteraadsbeslissing tegen te spreken ; terwijl de tegenpartij gehouden is de bekwaamheid van de benoemde ambtenaar in concreto te waarderen, mits een feitelijk onderzoek naar zijn hoedanigheden en verdiensten ; zodat haar motivering als louter formeel voorkomt en een onvoldoende, tegenstrijdige en formele motivering gelijk staat met de afwezigheid van motivering" ;

Overwegende dat een gouverneur in de hem door artikel 2 van de wet van 27 juli 1961 opgedragen taak — ervoor te zorgen dat het gemeentepersoneel, en meer speciaal de hogere gemeenteambtenaren, het vereiste niveau hebben — de bevoegdheid vindt om, ter gelegenheid van de uitoefening van zijn goedkeuringstoezicht, de persoonlijke geschiktheid van een door een gemeentebestuur benoemde kandidaat te toetsen voor zover die benoemingsvoorwaarden aan de gemeenteraad nog een discretionaire appreciatiebevoegdheid laten, hetzij dat de benoemingsvoorwaarden niet exhaustief zijn vastgesteld, hetzij dat een of meerdere benoemingsvoorwaarden het uitbrengen van een waarderingsoordeel nodig maken ; dat de gouverneur als overheid belast met het goedkeuringstoezicht immers bevoegd is om, binnen de ruimte die definitief geworden benoemingsvoorschriften aan de appreciatiebevoegdheid van de lagere overheid

laten, de door de lagere overheid in een bepaald geval expliciet of impliciet uitgebrachte appreciatie te toetsen aan de vereisten van goed bestuur, uiteraard zoals de gouverneur die vereisten met betrekking tot het concreet geval waar het om gaat, opvat;

Overwegende dat de bevorderingsvoorwaarden, vastgesteld in het besluit van de gemeenteraad van 6 juni 1947, zeer algemeen zijn, daar ze gelden voor het hele gemeentepersoneel, en dus ook, zoals reeds werd betoogd, voor de stadsontvanger; dat het feit dat die voorwaarden zo algemeen zijn tot gevolg heeft — ook al omdat de gemeenteraad nadien geen bijzondere, meer precieze, mogelijk zelfs exhaustieve benoemingsvoorwaarden voor de ontvanger heeft vastgesteld — dat de gemeenteraad in verband met het benoemen van de stadsontvanger een bijzonder ruime appreciatiebevoegdheid heeft behouden, bevoegdheid die de gemeenteraad er bv. wettig zou kunnen toe brengen de geschiktheid van een kandidaat — die K. V. zou kunnen zijn — te betwijfelen om de reden dat deze geen universitaire of daarmee gelijk te stellen opleiding gehad heeft, welke reden de gemeenteraad wettig zou kunnen doen besluiten die kandidaat niet te benoemen; dat wat in de discretionaire bevoegdheid van de benoemende overheid ligt, ook ligt, zoals hiervoor werd voorgehouden, in de discretionaire bevoegdheid van de benoemende overheid die immers vermag het gebruik dat een lagere overheid van haar discretionaire beoordelingsbevoegdheid maakt, op zijn waarde te toetsen; dat de gouverneur in onderhavige zaak derhalve wettig vermag te oordelen dat de gemeenteraad van Turnhout — de zeer algemene benoemingsvoorwaarden voor een stadsontvanger te Turnhout in acht genomen en rekening gehouden met de bekwaamheid die men in redelijkheid nodig kan achten voor het behoorlijk vervullen van het tweede hoogste ambt in een belangrijke gemeente zoals de stad Turnhout — van zijn discretionaire bevoegdheid had moeten gebruik maken om vanwege de kandidaat een meer dan gewone opleiding te eisen, met name een universitaire of daarmee gelijk te stellen opleiding; dat uit de concrete gegevens van de zaak blijkt dat K. V. die opleiding niet heeft gehad;

Overwegende derhalve dat de gouverneur zo hij als maatstaf van de geschiktheid van K. V. wel degelijk het hebben van een hogere opleiding mocht hantieren, het feit dat het gemeentebestuur nagelaten heeft zulks te doen, als een voldoende grond voor de weigering de benoeming goed te keuren in de redengeving van zijn weigeringsbesluit mocht aanvoeren; dat het bestreden gouverneursbesluit derhalve voldoende gemotiveerd is; dat het middel niet gegrond is;

Besluit:

Artikel 1.

Het beroep is verworpen.

Artikel 2.

De kosten, bepaald op duizend vijfhonderd frank, komen ten laste van de verzoekende partijen.

NOOT—Toezicht van de hogere overheid op de benoeming van een gemeenteontvanger

Met het bovenstaande arrest kan geenszins worden ingestemd.

Door de rechtsleer wordt algemeen aanvaard dat het bestuurlijk toezicht een uitzonderingsbevoegdheid is, die

restrictief moet worden geïnterpreteerd (A. MAST, Overzicht van het Belgisch Administratief Recht, 5e uitg., Gent-Leuven, 1973, nr. 79, p. 65: "Wijl de autonomie als regel geldt, moeten de bepalingen waarbij het toezicht van de hogere overheid op de ondergeschikte besturen wordt geregeld, strak worden uitgelegd"; J. DEMBOUR, Droit administratif, 2e uitg., Luik, 1972, nr. 83, p. 127: "Le règne de l'autonomie des organes décentralisés est la règle, l'exercice de la tutelle est l'exception... Les dispositions qui établissent ces pouvoirs sont de stricte interprétation"; A. BUTTENBACH, Manuel de droit administratif, 1ère partie, Brussel, 1966, p. 147-150; F.E. DE VISSCHERE, Algemene theorie der rechtshandelingen van het openbaar bestuur, Antwerpen, 1966, nr. 61, p. 55; J. NIMMEGEERS, De uitoefening van het goedkeuringstoezicht op de benoeming van de gemeentesecretaris en de plaatselijke gemeenteontvangers, T.B.P., 1968, p. 61; L.P. SUTENS, Bestuurlijk toezicht, ja? Bestuurlijk toezicht, neen! in: *Lustrumboek Jura Falconis*, 1974, p. 125-126; zie ook het basiswerk van R. MASPERIOL en P. LAROCQUE, La tutelle administrative, Parijs, 1930, p. 10; M. WALINE, Précis de droit administratif, 1969, nr. 411, p. 220).

De door het bovenstaande arrest aangenomen stelling dat wat in de discretionaire bevoegdheid van de gedecentraliseerde overheid ligt, ook in de discretionaire bevoegdheid van de toezienende overheid ligt, stemt helemaal niet overeen met het beginsel van de gemeentelijke autonomie.

Artikel 31 van de Grondwet draagt de regeling van de gemeentelijke belangen op aan de gemeenteraden; hierdoor wordt de gemeentelijke macht als een zelfstandige macht erkend. Het bestuurlijk toezicht is het corollarium van het recht de eigen belangen te regelen. Het bestuurlijk toezicht vergt uiteraard terughoudendheid t.a.v. het initiatiefrecht van de gemeente.

In het voortreffelijke rapport van de Nederlandse Commissie inzake algemene bepalingen van administratief recht wordt dit kernpunt als volgt keurig verwoord, m.b.t. het goedkeuringstoezicht: "De goedkeuringspraktijk dient ruimte te laten voor een eigen gemeentelijk beleid, dat niet door gedeputeerde staten of door de Kroon, maar door het gemeentebestuur zelf wordt bepaald. Ook al strookt dit gemeentelijk beleid, voorzover tot uitdrukking komend in een besluit, niet of niet in alle opzichten met het inzicht van een hogere instantie, dit mag op zichzelf beschouwd geen reden zijn om goedkeuring aan een besluit te onthouden. Zelfstandigheid betekent vrijheid tot het voeren van een goed beleid, maar tot op zekere hoogte ook vrijheid tot het voeren van een ander beleid dan in het oog van de goedkeurende instantie wenselijk of nuttig zou zijn. Algemeen wordt erkend, dat gedeputeerde staten zich bij het nemen van hun beslissingen niet mogen 'plaatsen op de stoel der gemeentebesturen', m.a.w. dat zij ruimte dienen te laten voor eigen verantwoordelijkheid en voor van het hunne afwijkend inzicht". (Algemene bepalingen van administratief recht, Haarlem, derde uitg., 1967, p. 140).

Ook de Franse auteur Vedel beklemtoont de beperkte omvang van het bestuurlijk toezicht: "Mais il est évident que, si le contrôle de la légalité de l'activité des organes sous tutelle peut et doit être total, le contrôle de l'opportunité peut n'être que partiel. En effet, s'il était trop poussé, il aboutirait à la subordination pure et simple au pouvoir central ou à ses agents des organes sous tutelle, c'est-à-dire à la suppression de la décentralisation. Aucune liberté ne s'exerce sans risque et le risque d'une administration imparfaite est la rançon de la liberté des intéressés de gérer eux-mêmes leurs affaires. Ce risque ne doit pas d'ailleurs être exagéré et est balancé par celui de voir le pouvoir central ou ses agents administrer les affaires locales de façon peu satisfaisante". (G. VEDEL, Droit administratif, 5e uitg., 1973, p. 644).

Uit het wezen zelf van het bestuurlijk toezicht vloeit voort dat de bevoegdheid van de toezienende overheid niet dezelfde omvang kan hebben als deze van de gedecentraliseerde overheid.

De goedkeuring behelst onvermijdelijk een beoordeling in concreto. Dit is herhaaldelijk bevestigd geworden door de Raad van State (zie de arresten aangehaald in het verslag van de auditeur Jacquemijn; zie ook J. DEMBOUR, op. cit., p. 142-143).

Het verwonderlijke is wel dat de Raad van State — en

wel dezelfde vierde kamer — nog geen volle maand vroeger de noodzaak van een beoordeling, op de eigen merites, rekening houdend met de concrete gegevens van elke zaak, had bevestigd: de gouverneur is ertoe gehouden om "telkens opnieuw de door gemeentebesturen genomen beslissingen stuk voor stuk en rekening houdend met de concrete gegevens van elke zaak, op hun eigen merites te beoordelen, en, in functie van die concrete beoordeling, goed te keuren of goedkeuring eraan te onthouden" (Raad van State, 2 september 1975, nr. 17.141, Vercruysse).

In casu is de gouverneur niet tot een concrete beoordeling van de verdiensten van de door de gemeenteraad benoemde gemeentesecretaris overgegaan. Hierdoor heeft hij zijn bevoegdheid als toeziende overheid niet op wettige wijze uitgeoefend. Dit was terecht de mening van het audioraat. Het arrest beslist er anders over.

Hierbij zij nog aangemerkt dat de franstalige kamers klaarblijkelijk een minder ruime — en dus nauwer bij de grondwettelijke beginselen aansluitende — opvatting huldigen over het bestuurlijk toezicht op de gemeenten. Ik heb hierop reeds de aandacht gevestigd n.a.v. het arrest nr. 16.604 van 30 juli 1974, gemeente Etterbeek (R.W., 1974-1975, 1633-1637). Een meer algemene formulering wordt aangetroffen in het (eveneens franstalig) arrest nr. 16.988 van 24 april 1975, Jasselette t/ Minister van Binnenlandse Zaken: "De blote bewering dat een probleem een algemene draagwijdte heeft die een globale oplossing vereist welke op alle gemeenten van het land toepassing vindt, is niet voldoende om aan te tonen dat het algemeen belang werkelijk geschonden is".

Is het niet de taak van de éne Raad van State te waken op de eenheid in de interpretatie van het recht?

Het bovenstaande arrest zet een constant geachte rechtspraak op de helling. Het verdient zeker geen navolging.

L.P. Suetens

HOF VAN BEROEP TE BRUSSEL

3e KAMER — 1 MAART 1976

Voorzitter: baron de la Vallée Poussin

Raadsheren: de hh. Acheroy en Kebers

Advocaten: mrs. Delwaide, Denys en Lindemans

Kort geding—Appreciatie van elementen die binnen de bevoegdheid van de rechter van de hoofdzaak valt.

Een kunstenaar die, zonder dat tussen partijen een prijs bepaald werd, een decor voor een televisiespel had ontworpen en geen betaling gekregen heeft van de prijs die hij ervoor gefactureerd heeft, vraagt in kort geding een bevel tot schorsing van de uitzendingen totdat door de rechter van de hoofdzaak over zijn rechten beslist is.

De rechter in kort geding kan de uitzendingen niet doen schorsen zonder daarbij reeds een oordeel te vellen over het geschil m.b.t. het bedrag van het honorarium en het eventueel bestaan van auteursrechten. De appreciatie van deze elementen valt binnen de bevoegdheid van de rechter van de hoofdzaak, zodat de rechter in kort geding onbevoegd is om van de eis tot schorsing kennis te nemen.

V.G. t/ B.R.T.

Overwegende dat het hoger beroep, regelmatig naar vorm en termijn, ontvankelijk is;

Overwegende dat geïntimeerde appellant bij de aanvang der maand augustus 1975 verzocht heeft een maquette en een ontwerp van decor te maken voor de uit-

zendingen van een televisiespel; dat het bedrag van het honorarium niet werd bepaald; dat de maquette en het ontwerp op 11 augustus 1975 uitgevoerd werden;

Overwegende dat appellant op 26 december 1975 aan geïntimeerde een factuur voor een bedrag van 1.711.000 fr. toezond, met de melding dat hij zich tegen de uitzendingen voorzien vanaf januari 1976 verzette, indien geïntimeerde niet akkoord ging met dit bedrag;

Dat geïntimeerde op 12 januari 1976 daarop antwoordde dat zij de door appellant geëiste prijs niet kon aanvaarden en zich bereid verklaarde 100.000 fr. te betalen;

Overwegende dat, daar er een betwisting bestaat nopens de tegenwaarde van de door appellant geleverde prestaties, de voorzitter van de rechtbank, rechtsprekende in kort geding, de uitzendingen van geïntimeerde niet kon doen schorsen zonder daarbij een vooroordeel te vellen nopens het geschil dat betrekking heeft op het bedrag van het honorarium en het eventueel bestaan van auteursrechten ten bate van appellant;

Overwegende immers dat de appreciatie over deze elementen binnen de bevoegdheid valt van de rechter ten gronde, zodat de voorzitter der rechtbank, rechtsprekende in kort geding, dan ook onbevoegd was om van de zaak kennis te nemen;

Om die redenen,

Het Hof,

Ontvangt het hoger beroep; Verklaart het ongegrond; Bevestigt het beschikkend gedeelte van het bestreden bevelschrift.

NOOT—De eerste rechter (Pres. Rb. Brussel, 6 februari 1976) oordeelde op grond van de hiernavermelde motieven dat er geen aanleiding tot kort geding bestond:

"Overwegende dat uit deze elementen blijkt dat aanlegger zijn aanspraak op honorarium veel vroeger aan verweerster had kunnen mededelen; dat hij gewacht heeft tot na de eerste uitzending om zijn dagvaarding in kort geding te doen betekenen;

"Overwegende dat de magistratuur in kort geding onbevoegd is, indien de zogenaamde dringende noodzakelijkheid een gevolg is van de inertie van de eisende partij, die gedurende zo lange tijd nagelaten heeft voor de verdediging van haar rechten te zorgen (FETTWEISS, *Bevoegdheid*, nr. 470);

"Overwegende dat de door aanlegger aangevraagde maatregel afgewezen dient te worden, aangezien de dringende noodzakelijkheid niet bestaat".

HOF VAN BEROEP TE ANTWERPEN

K.I. — 9 APRIL 1976

Voorzitter: de h. E. Paternostre

Raadsheren: mevr. A. de Man en de h. X. Claessens

Substituut-procureur-generaal: de h. W. Van Walle

Onderzoeksrechter—Strijdig bevel—Wedersamenstelling.

De onderzoekende magistratuur moet zich in beginsel ervan onthouden de voornaamste taken van zijn ambt aan ondergeschikte officieren van gerechtelijke politie over te laten. Wanneer een wedersamenstelling voorkomt

als de meest doeltreffende onderzoeksverrichting om uit te maken of aan de verklaringen van een verdachte al dan niet geloof kan worden gehecht en er noch wettelijk noch feitelijk enig beletsel bestaat tegen deze onderzoeksverrichtingen van wedersamenstelling met de daarmee gepaard gaande ondervraging van de betrokken verdachte door de onderzoeksrechter in persoon, dient de onderzoeksrechter daartoe over te gaan.

X...

Gezien de stukken van het onderzoek geopend ingevolge de vordering tot onderzoek van de procureur des Konings te Antwerpen van 13 juni 1975 ten laste van (...) wegens mededaderschap aan moord ;

Gezien de bijkomende vordering van de procureur des Konings te Antwerpen van 12 februari 1976 tot de onderzoeksrechter gericht, ten einde "over te gaan tot een nauwkeurige wedersamenstelling van de toestand bij het aantreffen van het lijk en de daaropvolgende handelingen ; hierbij door X. precieze verklaringen te doen verschaffen zowel wat de plaatsgesteldheid als haar eigen verrichting betreft" ;

Gezien het bevel door de onderzoeksrechter op 25 februari 1976 verleend waarbij wordt gezegd dat het hem "niet nuttig voorkomt tot een nieuwe wedersamenstelling over te gaan" ;

Gezien het hoger beroep door de procureur des Konings op 26 februari 1976 tegen dit bevel ingesteld ;

Gehoord het verslag gedaan aan de Kamer van inbeschuldigingstelling door de heer W. Van Walle, substituit van de heer Procureur-Generaal, en gezien zijn geschreven en ondertekende vordering alsook alle stukken van het proces met bovengezegde beschikking overgezonden, alles ter tafel gelegd, de bovenvermelde vordering luidende als volgt :

De Procureur-Generaal bij het Hof van beroep te Antwerpen,

Gezien de stukken van het onderzoek geopend ingevolge de vordering tot onderzoek van de Procureur des Konings te Antwerpen van 13 juni 1975 ten laste van (...) wegens mededaderschap aan moord ;

Gezien de bijkomende vordering van de Procureur des Konings te Antwerpen van 12 februari 1976 tot de Onderzoeksrechter gericht, ten einde "over te gaan tot een nauwkeurige wedersamenstelling van de toestand bij het aantreffen van het lijk en de daaropvolgende handelingen ; hierbij door X. precieze verklaringen te doen verschaffen zowel wat de plaatsgesteldheid als haar eigen verrichtingen betreft" ;

Gezien het bevel door de Onderzoeksrechter op 25 februari 1976 verleend, waarbij wordt gezegd dat het hem "niet nuttig voorkomt tot een nieuwe wedersamenstelling over te gaan" ;

Gezien het hoger beroep door de Procureur des Konings op 26 februari 1976 tegen dit bevel ingesteld ;

Aangezien dit hoger beroep ontvankelijk is (Faustin Hélie, Instr. Crim., II, nr. 2093 e.v. en 2016 ; Garraud, Instr. Crim., III, nr. 1065 ; Braas, I, p. 401, nr. 499 ; Braas, Précis de proc. pén., éd. 1950, I, nr. 437 met verwijzingen ; K.I. Brussel, 11 mei 1973, J.T., 1974, 62 ; K.I. Antwerpen, 13 juni 1975, R.W., 1975-76, 749 e.v. met noot) ;

Aangezien het verzet gegrond is ;

Aangezien er zulkdanige vermoedens bestaan dat de feiten een misdaad uitmaken waarvoor de eerste en de tweede verdachten als daders in aanmerking komen, dat zij van 12 tot 26 juni 1975 onder aanhoudingsmandaat werden gesteld ;

Aangezien reeds vanaf de eerste vaststellingen, eerst door de plaatselijke politie en vervolgens door de technische dienst van de gerechtelijke politie onnauwkeurige en schijnbaar tegenstrijdige inlichtingen werden opgenomen nopens de plaatstoestand ;

Aangezien de verklaringen van de tweede verdachte op dit punt steeds tamelijk vaag zijn gebleven en overigens gevarieerd hebben in de loop van het onderzoek ;

Aangezien weliswaar de rijkswacht op eigen initiatief door de tweede verdachte haar handelingen heeft laten demonstreren bij het uit de strop halen van het lijk van het slachtoffer ;

Aangezien nochtans niet blijkt dat hierbij werd uitgegaan van nauwkeurig dezelfde plaatstoestand als die welke ten tijde der feiten bestond ;

Aangezien een werkelijke wedersamenstelling, mede in aanwezigheid van de eerst ter plaatse gekomen zijnde politieambtenaren, met een kritische beschouwing van de verklaringen en beweerde handelingen van de tweede verdachte nooit heeft plaatsgehad ;

Aangezien zulke wedersamenstelling evenwel voorkomt als de meest doeltreffende onderzoeksverrichting om uit te maken of aan de verklaringen van de tweede verdachte al dan niet geloof kan worden gehecht ;

Aangezien het onderzoek dan ook niet op de passende wijze werd doorgedreven ;

Aangezien de onderzoekende magistraat zich in beginsel ervan moet onthouden de voornaamste taken van zijn ambt aan ondergeschikte officieren van gerechtelijke politie over te laten en er noch wettelijk noch feitelijk enig beletsel bestaat tegen de hierboven omschreven onderzoeksverrichtingen van wedersamenstelling met de daarmee gepaard gaande ondervraging van de betrokken verdachte door de onderzoeksrechter in persoon ;

Aangezien het hoger beroep dan ook gegrond is ;

Gezien de artikelen 2, 11, 12, 13, 14, 31 tot 37 en 41 van de wet van 15 juni 1935 ;

Vordert dat het aan het Hof, kamer van inbeschuldigingstelling, behage, het hoger beroep ontvankelijk en gegrond te verklaren, de beschikking waartegen hoger beroep teniet te doen, te zeggen dat er aanleiding bestaat tot het uitvoeren door de Onderzoeksrechter van de vordering van de Procureur des Konings te Antwerpen van 12 februari 1976 en de Onderzoeksrechter te Antwerpen te gelasten "over te gaan tot een nauwkeurige wedersamenstelling van de toestand bij het aantreffen van het lijk en de daarop volgende handelingen ; hierbij door X. precieze verklaringen doen verschaffen zowel wat de plaatsgesteldheid als haar eigen verrichtingen betreft".

Overwegende dat het verzet, regelmatig naar vorm en termijn, ontvankelijk is ;

Overwegende dat het verzet tevens gegrond voorkomt, gelet op de motieven in voormelde rechtsvordering aangehaald ;

(...)

Het Hof, Kamer van Inbeschuldigingstelling,

Na beraadslaging, Geeft akte aan het Openbaar Mi-

nisterie van zijn vordering, en de beweegredenen ervan aannemende; Verklaart het hoger beroep ontvankelijk en gegrond; Doet teniet het bestreden bevel van 25 februari 1976 door de Onderzoeksrechter te Antwerpen verleend; Gelast deze laatste "over te gaan tot een nauwkeurige wedersamenstelling van de toestand bij het aantreffen van het lijk en de daarop volgende handelingen; hierbij door X. precieze verklaringen doen verschaffen zowel wat de plaatsgesteldheid als haar eigen verrichtingen betreft".

BURGERLIJKE RECHTBANK TE DENDERMONDE

1e KAMER — 20 MEI 1976

Voorzitter: de h. J. Rollier

Rechters: de hh. J. Zenner en E. Mertens

Openbaar ministerie: mevr. M. De Pessemier

Advocaten: mrs. F. Schuermans en G. Piret

Afstamming—Onderhoudsplicht van de "vermoedelijke vader" (art. 340b B.W.)—Instelling van de vordering na zijn overlijden—Vervaltermijn: aanvangstijdstip—Onrechtstreekse hulp (art. 340e B.W.)—Jaarlijkse uitkering: fractionering in twaalf schijven.

1. Na de dood van degene met wie de moeder seksuele betrekkingen beweert gehad te hebben, kan de vordering tot uitkering van levensonderhoud op basis van art. 340b B.W. worden ingesteld tegen diens erfgenamen¹.

2. Door "instelling van de rechtsoverdracht" in de zin van art. 340e B.W. moet worden verstaan het indienen van het verzoekschrift vermeld door art. 340f B.W., en niet de betekening van het exploit van dagvaarding.

3. De hulp waarvan sprake is in art. 340e B.W. moet niet rechtstreeks aan het kind verleend zijn; steun verleend aan de moeder wordt er ook onder begrepen.

4. Hoewel art. 340b bepaalt dat het kind "een jaarlijkse uitkering voor zijn onderhoud en zijn opvoeding kan opvorderen", kan zijn vertegenwoordiger dit jaarlijks onderhoudsgeld splitsen in twaalf maandelijks fracties.

De W. t/ Van der V. e.a.

Overwegende dat de vordering strekt tot het bekomen van onderhoudsgelden ten behoeve van het minderjarig kind C. De W., geboren op 13 september 1969, waarvan aanlegster beweert dat het verwekt werd door wijlen C. B., overleden te Herentals op 6 april 1975, waarvan verweersters de rechthebbenden zijn;

Aangaande de ontvankelijkheid van de vordering.

A) Overwegende dat de verweersters, die de vordering betwisten, "in limine litis" opwerpen dat de vordering niet ontvankelijk is omdat ze niet werd ingesteld binnen

drie jaar te rekenen van de geboorte, of vanaf de staking van de hulp door de onderhoudsplichtige, en dat, daar het kind geboren werd op 13 september 1969, en daar aanlegster niet bewijst dat zij vanwege C. B. steun heeft genoten voor haar kind gedurende de drie laatste jaren vóór het instellen van haar vordering, het recht van het natuurlijk kind C. De W. vervallen is;

Overwegende dat aanlegster hiertegen aanvoert dat wijlen C. B. wel degelijk binnen de drie laatste jaren vóór het instellen van de vordering voor het kind steun heeft verleend; dat zij aanbiedt te bewijzen met getuigen dat hij binnen die periode aan aanlegster cheques aan toonder, door hem uitgeschreven, ten bedrage van aanvankelijk 15.000 fr. en daarna 20.000 fr., heeft overhandigd die door haar werden ontvangen en geïnd; dat zij daarenboven de rechtbank verzoekt op grond van art. 877 e.v. van het Gerechtelijk Wetboek aan de Generale Bankmaatschappij, zetel L., het overleggen te bevelen van de cheques die door aanlegster werden geïnd op de rekening van wijlen C. B., alsook van de uittreksels van die rekening waarop de bedragen van die cheques gedebiteerd staan;

Overwegende dat door "indienen van de vordering" in de zin van art. 340e moet worden verstaan het indienen van het rekwest bedoeld door art. 340f B.W., en niet de betekening van het exploit van dagvaarding; dat het inderdaad het rekwest is dat de procedure instelt (De Page, I, uitg. 1963, nr. 1215, blz. 1261, met aldaar aangehaalde rechtspraak; anders: L. Ulrix, *L'action alimentaire des enfants naturels*, nrs. 121/123); dat het inleidend rekwest werd ingediend op 9 oktober 1975;

Overwegende dat bovendien, in termen van pleidooi, verweersters nog opwerpen dat het niet voldoende is dat aanlegster zou bewijzen dat C. B. haar gedurende voormelde periode cheques aan toonder of geld ter hand zou hebben gesteld, doch dat zij bovendien moet bewijzen dat die gelden werkelijk betaald werden ten behoeve van aanlegsters kind;

Overwegende dat de Wet van 6 april 1908 niet vereist dat de steun rechtstreeks aan het kind wordt uitgekeerd; dat de termen "hulp rechtstreeks of onrechtstreeks verleend" naar rechtspraak in hun ruimste zin moeten worden geïnterpreteerd, en dat de verweersters niet mogen inroepen dat de door de natuurlijke vader uitbetaalde steun beperkt was tot het onderhoud van zijn minnares (Hof Brussel, 28 juli 1919, *Pas.*, 1920, II, 23; L. Ulrix, o.c., nr. 117; De Page, op. et loc., cit.); dat derhalve het door aanlegster aangeboden bewijs dienend en afdoende voorkomt; dat het bewijs dat aangeboden wordt niet strijdig is met de wet, zodat zij tot het aangeboden bewijs mag worden toegelaten om de ontvankelijkheid van haar vordering te bewijzen, zoals hierna bepaald;

B) Overwegende dat verweersters ook stellen dat de vordering niet ontvankelijk is omdat ze werd ingesteld door aanlegster handelende zowel in eigen naam als in haar hoedanigheid van moeder-voogdes over haar kind;

Overwegende dat inderdaad een vordering in eigen naam door de moeder moet worden ingesteld binnen drie jaar te rekenen vanaf de geboorte van het kind, en zulks op straffe van verval; dat eiseres echter geen enkele persoonlijke vordering instelt doch enkel aan-

¹ Aangezien het een patrimoniale vordering betreft, kunnen de erfgenamen inderdaad aangesproken worden (vgl. DE PAGE, I, nr. 1214).

spraak maakt op alimentatiegelden voor haar kind ; dat het derhalve zonder belang is, dat zij in haar inleidende dagvaarding heeft vermeld dat zij ook handelde in eigen naam ;

C) Overwegende dat verweersters verder aanvoeren dat de vordering ook nog niet ontvankelijk is omdat aanlegster aanspraak maakt op een maandelijks onderhoudsgeld terwijl art. 340f B.W. bepaalt dat het kind "een jaarlijkse uitkering voor zijn onderhoud en zijn opvoeding kan opvorderen" ; dat echter het feit dat eiseres dit jaarlijks onderhoudsgeld heeft gesplitst in twaalf maandelijks fracties, haar vordering geenszins niet ontvankelijk kan maken ;

Om die redenen,

De Rechtbank,

Rechtsdoende op tegenspraak ;

Gehoord mevrouw M. De Pessemier, substituut-procureur des Konings in haar overeenkomstig advies, gegeven ter openbare terechtzitting van 29 april 1976 ;

Alvorens uitspraak te doen over de ontvankelijkheid van de vordering,

1) Machtigt aanlegster om te bewijzen door alle midelen rechtens, ook door getuigen, dat binnen de drie jaar vóór 9 oktober 1975 cheques aan toonder ten bedrage van aanvankelijk 15.000 fr. en later 20.000 fr. door eiseres werden ontvangen van C. B., cheques die door hem waren uitgeschreven.

Tegenbewijs door dezelfde rechtsmiddelen aan verweersters voorbehouden ;

Belast mevrouw S. Sabbe, rechter, met het afnemen van voorzegde getuigenverhoren (...) ;

2) Zegt voor recht dat de bestuurder van de Generale Bankmaatschappij, zetel L., bij gerechtsbrief door de griffier van deze rechtbank zal verzocht worden bij het dossier van de rechtspleging van onderhavig geding neer te leggen binnen de maand vanaf de datum van voorafmelde gerechtsbrief : de cheques aan toonder die door wijlen C. B. (die bij zijn overlijden gehuisvest was te L. ...) werden uitgeschreven en geïnd door aanlegster K. De W., tussen 8 oktober 1972 en 9 oktober 1975 of minstens een fotocopy of een voor waar verklaard afschrift van deze bescheiden ;

Houdt de beslissing inzake de kosten aan.

BURGERLIJKE RECHTBANK TE OUDENAARDE

29 JUNI 1976

Voorzitter : de h. Janssens de Varebeke

Rechters : de hh. Mys en De Smedt

Openbaar ministerie : de h. Van Wassenhove

Nationaliteit—Naturalisatie—Overschrijving akte in de registers van de burgerlijke stand—Termijn—Overmacht—Verlenging.

In geval van overmacht (bv. gezondheidsredenen) kan de rechtbank, op verzoek van betrokkene, verlenging

toestaan van de termijn voor overschrijving van de akte van naturalisatie in de registers van de burgerlijke stand (artt. 17 en 22, gecoörd. wetten over de nationaliteit).

L'H.

Advies van het openbaar ministerie

De ondergetekende Procureur des Konings is van oordeel :

dat het recht op zijn naturalisatie door L'H. G. verbeurd werd, wegens het verzuim de akte houdende deze naturalisatie, hem op 28 januari 1976 betekend, binnen twee maanden te laten overschrijven (art. 17 Wet op de nationaliteit ; art. 246 Wb. registratierechten ; *Pandectes belges*, v^o "Naturalisation, Naturalité (Disp. fisc.)" nr. 12) ;

dat uit de bijgaande informatie gebleken is dat de verzoeker door overmacht verhinderd werd deze wettelijke formaliteit tijdig te vervullen ;

dat de toekenning van nationaliteit een politieke daad is, tot de bevoegdheid van de wetgevende macht behorende, maar dat de termijnverlenging voor overschrijving in de registers van de burgerlijke stand buiten de ambtsverrichtingen van de wetgever valt en tot de bevoegdheid van de rechtbank van eerste aanleg behoort (Hof Brussel, 6 juni 1970, J.T., 1970, 512) ;

dat het verzoek derhalve ingewilligd mag worden, door het verlenen van ontheffing van het opgelopen verval en van een nieuwe termijn van twee maanden voor de overschrijving, vanaf de datum waarop het te vellen vonnis kracht van gewijsde zal verworven hebben.

Oudenaarde, 26 mei 1976

de Procureur des Konings

E. Sebrechts

Vonnis

Gezien het vorenstaand verzoekschrift, opgemaakt in de Nederlandse taal overeenkomstig de bepalingen van de artt. 2 en 9 der Wet van 15 juni 1935.

De verzoeker vraagt een termijnverlenging om de gewone naturalisatie die hem verleend werd en door de Koning bekrachtigd werd op 29 december 1975.

Deze akte werd hem op 28 januari 1976 betekend.

Uit de ingewonnen inlichtingen blijkt dat de verzoeker inderdaad om gezondheidsredenen in de onmogelijkheid verkeerde deze akte van naturalisatie binnen de termijn van twee maanden te laten overschrijven in de registers van de geboorten (art. 17 en 22 van de Wet op de nationaliteit).

Deze termijn mag om die redenen met twee maand verlengd worden vanaf heden.

De rechtbank, na het overeenstemmend advies van de heer Van Wassenhove, substituut-procureur des Konings, verklaart het verzoek ontvankelijk.

Zegt voor recht dat de termijn voorgeschreven door artikel 17 van de Wet op de naturalisatie ten gunste van de verzoeker verlengd wordt met twee maanden vanaf heden.

Veroordeelt de verzoeker tot de kosten.

ARBEIDSRECHTBANK TE HASSELT

3e KAMER — 19 MAART 1976

Voorzitter : de h. Panier

Rechters in sociale zaken : de hh. Schoofs en Cuyvers

Sociale reclassering minder-validen—Tegemoetkoming van het Rijksfonds in de aanschaf van dieetvoeding.

Het behoort tot de opdracht van het Rijksfonds voor sociale reclassering van de minder-validen tussen te komen in de aanschaf van dieetvoeding, op grond van artikel 3, 4°, van de Wet van 16 april 1963, dat in algemene bewoordingen het Fonds opdraagt "geheel of gedeeltelijk de kosten te dragen van de aan de minder-validen aangeraden behandeling".

J.S. en O.R. t/ Rijksfonds voor sociale reclassering van de minder-validen

1. Uiteenzetting der feiten

De kleine Koen S. (geboren op 30 januari 1974) is een zwaar gehandicapt kind.

Bij beslissing van 20 september 1974 van verweerster werd het opgenomen op de lijst der gehandicapten, als bepaald in artikel 1, W. 16 april 1963. Een andere beslissing van die zelfde dag, stelde voor hem een proces van sociale reclassering op.

Een aanvraag tot aanpassing van dit proces, door tussenkomst van het Rijksfonds in de aanschaf van dieetvoeding, die het kind nodig heeft, werd afgewezen bij beslissing genomen en betekend op 6 november 1975.

Gemotiveerd werd dat de dieetvoeding in kwestie niet bijdroeg tot revalidatie en dat — dit bleek uit latere conclusies — de gevraagde prestatie geen professionele wederinschakeling beoogde.

Op 18 november 1974 werd beroep ingesteld.

2. Ten gronde

De activiteiten van het Rijksfonds worden omschreven door de bepalingen van de Wet van 16 april 1963.

Wanneer aan het Rijksfonds prestaties worden gevraagd, dient te worden onderzocht op welke wettelijke taak van het fonds de aangevraagde prestatie teruggaat. De enkele verwijzing naar koninklijke of ministeriële besluiten bij de beoordeling van een prestatieaanvraag is niet voldoende. Steeds moet worden nagegaan welke wettelijke bepaling toepasselijk is.

En de wettelijke bepalingen primeren de besluiten die enger en strenger zouden zijn.

De rechtbank is van gevoelen dat de aanvraag tot tussenkomst van de ouders S. bij de financiering van de dieetvoeding die hun zoontje Koen nodig heeft, valt onder de bepalingen van artikel 3, 4°, W. 16 april 1963.

De bepalingen van artikel 3, 2° en 3°, hebben betrekking op een *adviserende en begeleidingsbevoegdheid* van het Fonds, niet op een *betalingsbevoegdheid*. Zij gewaagen bovendien van gekwalificeerde behandelingen (medische of heelkundige behandeling) of van prothese en orthopedische toestellen.

Welnu, de voeding met dieetvoeding is wel een behandeling, maar ze is noch medisch (daar het geen werk-

dadige stoffen betreft), noch heelkundig. Van orthopedie of prothese is geen sprake.

Aldus zijn in huidig geval de artikelen 3, 2°, en 3, 3°, van de wet uitgesloten.

Blijft aldus artikel 3, 4°, dat spreekt van behandelingen (zonder precisering) zonder professionele voorwaarden te stellen, alleen toepasselijk. Het eist alleen, dat de behandeling nodig is. Het voorziet tussenkomst in de kosten ervan; hierover gaat het in casu.

Uit de dossierstukken blijkt ten overvloede dat de toediening van Fali-voeding voor de kleine Koen absoluut noodzakelijk is.

(...)

Om die redenen,

De Arbeidsrechtbank, eerste kamer, na beraadslaging verleent verstek tegen de verwerende partij;

Verklaart de vordering gegrond;

Zegt voor recht, dat verwerende partij binnen de perken der wet gehouden is tot tussenkomst in de kosten der Falivoeding, welke voor Koen S. nodig is.

VREDEGERECHT TE BORGLOON

6 MEI 1976

Rechter : de h. R. Swerts

Advocaten : mrs. J. Smeets en Ph. Thiery

Huur—Wet van 10 april 1975—Opzegging voor persoonlijk gebruik kennelijk ongegrond—Appreciatiebevoegdheid van de vrederechter—Fraus omnia corrumpit.

Wanneer de verhuurder van een woning overeenkomstig art. 6, § 1, 1°, van de Wet van 10 april 1975 wegens persoonlijk gebruik de intrekking der wettelijke verlenging vraagt van de huurovereenkomst, is de vrederechter gerechtigd, op grond van de feitelijke omstandigheden, de gegrondheid van de opgegeven reden te onderzoeken. Hier geldt de regel "Fraus omnia corrumpit".

V.-M. t/ V.-V.

De vordering der eisers strekt ertoe om, overeenkomstig artikel 6, § 1, 1°, van de Wet van 10 april 1975 op de huurprijzen, wegens persoonlijk gebruik de intrekking der wettelijke verlenging te verkrijgen van de huurovereenkomst, die sedert 1 november 1973 tussen partijen bestaat betreffende het woonhuis van de eisers, gelegen (...) te Alken. Het kadastraal inkomen van deze woning bedraagt 5.500 frank. De gemeente Alken heeft meer dan 5.000 en minder dan 30.000 inwoners. De huurovereenkomst was op 1 december 1974 een overeenkomst van onbepaalde duur. Zij werd wettelijk verlengd tot 31 december 1976.

Bij aangetekende brief van 4 februari 1976 gaven de eisers aan hunne huurders opzegging voor persoonlijk gebruik tegen 30 mei 1976. De opzeggingstermijn stemt overeen met de gebruiken van het kanton. De verweer-

ders betwisten de ernst van de opgegeven reden. De eisers stellen dat de rechtbank niet gerechtigd is de gegrondheid van de opgegeven reden te onderzoeken.

Het is inderdaad juist dat de Wet van 10 april 1975 niet uitdrukkelijk aan de rechter de opdracht geeft — zoals de Pachtwet dat wel doet — om de gegrondheid der ingeroepen redenen van intrekking der wettelijke verlenging te onderzoeken. Nochtans heeft de rechter ongetwijfeld het recht een bedrieglijke reden af te wijzen, die klaarblijkelijk enkel tot doel heeft de wet te omzeilen.

De bedoeling van de wet op de huurprijzen is onder andere de woongelegenheid voor economische zwakke huurders te stabiliseren en veilig te stellen in een tijd van laagconjunctuur en inflatie. De beperking van de huurprijzen is een essentieel element van de wet. Een noodzakelijk correlatief hiervan was een wettelijke verlenging van de huurovereenkomsten van woningen met klein of middelgroot kadastraal inkomen, om te vermijden dat de werkzaamheid der prijsbeperking tenietgegaan zou worden door de opzegging van de huurders, die zich op deze beperking beriepen.

De feitelijke elementen in deze zaak tonen evident aan dat de opzegging als enig doel heeft de beperking van de huurprijs te omzeilen. Zulks blijkt:

1° uit een voorgaande recente opzegging door de eisers aan de verweerders gegeven om het huis ter beschikking te stellen op 31 oktober 1975 (zie brief van 23 juli 1975 van de eisers aan de verweerders); deze opzegging vermeldt letterlijk: "Het is ons financieel onmogelijk U het huis nog langer op die voorwaarden te verhuren";

2° uit het feit dat de eisers, die het persoonlijk gebruik inroepen, op 15 juli 1974 een aanvraag tot bouwvergunning indienden voor een perceel te Maasmechelen (zie uittreksel uit het bevolkingsregister der gemeente Maasmechelen).

De regel "fraus omnia corrumpit" moet hier toegepast worden. Een intrekking van de wettelijke verlenging is in de gegeven omstandigheden niet gerechtvaardigd.

NOOT—De Wet van 10 april 1975 betreffende de huurprijzen van woningen heeft aan de vrederechter niet expliciet de bevoegdheid gegeven om bij een vordering tot intrekking van de wettelijke huurverlenging wegens persoonlijk gebruik, te onderzoeken of de redenen van opzegging ernstig en gegrond zijn en met name na te gaan of uit alle omstandigheden van de zaak blijkt dat de verhuurder de als opzeggingsredenen bekendgemaakt voornemens ten uitvoer zal brengen.

Art. 12, 5°, van de Pachtwet geeft aan de vrederechter wel expliciet deze bevoegdheid.

Het blijkt dat de wetgever kennelijk bedoeld heeft de vrederechter niet zo'n verregaande bevoegdheid te geven als ter zake van de Pachtwet (zie in dit verband E. STASSIJNS, "De nieuwe wet betreffende de huurprijzen van woningen", R.W., 1974-75, 2584).

JOS. VANKERCKHOVE schrijft zelfs, steunend op de nederlandse tekst van de wet, dat de verhuurder de intrekking van de huurverlenging kan *eisen*: "Du reste, la tradition, issue de textes semblables, ne permet pas au juge, ni de contrôler la sincérité du motif, dont l'inexécution est sanctionnée, ni d'apprécier l'opportunité de la reprise." ("La loi du 10 avril 1975 relative aux loyers des immeubles d'habitation", nr. 59, J.T., 1975, 434).

De basis hiervan zou immers zijn dat de verhuurder, door de ingeroepen reden van opzegging niet uit te voeren, voldoende weet aan welke sancties hij zich blootstelt: hij weet dat het persoonlijk gebruik zal moeten worden nageleefd,

wil hij zich niet zien veroordelen tot een schadevergoeding die overeenkomstig art. 6, § 1, 1°, ten minste 6 maanden huishuur bedraagt. Aldus mag, volgens sommigen, de goede trouw van de verhuurder niet in twijfel getrokken worden. Het zou voldoende zijn dat hij zijn wil te kennen geeft het goed persoonlijk te zullen gebruiken, om de huurverlenging krachtens de wet te doen intrekken.

Volgens STASSIJNS is de wetgever zelfs heel wat minder streng geweest dan in de wet tot bescherming van bescheiden woningen (art. 3, Wet 9 januari 1964; zie STASSIJNS, *l.c.*, 2583).

Nochtans kan dit alles de vrederechter niet beletten om een *kennelijk bedrieglijke* opzegging af te wijzen en aldus de intrekking van de huurverlenging te weigeren op grond van het principe "fraus omnia corrumpit".

Hoewel dus ogenschijnlijk de appreciatiebevoegdheid van de vrederechter in de Wet van 10 april 1975 enger gehouden werd, mag men toejuichen dat de vrederechters niet aarzelen om een werkelijk beleid te voeren en dat zij zich bewust zijn van hun taak op sociaal (verzoenen van de belangen van verhuurders en huurders) en op juridisch gebied (bewust vage normering van de wet) (STASSIJNS, *l.c.*, 2591).

Aldus geven zij een bredere dimensie aan hun taak in het algemeen en aan de Wet van 10 april 1975 in het bijzonder.

Ph. Thiery
Assistent UFSIA

RECHTSPRAAK IN KORT BESTEK

Hof van Cassatie (2e Kamer), 22 maart 1976

Onrechtmatige daad—Oorzakelijk verband—Bestuurder rijdt voetganger aan die art. 48.3, 5°, Wegverkeersreglement overtreedt.

Eiser tot cassatie voert tegen het bestreden vonnis (Corr. Charleroi, 7 oktober 1975) aan, dat het met schending van de artt. 1382 en 1383 B.W. en art. 97 Grondwet, na te hebben vastgesteld dat eiser en eerste verweerder een fout hebben begaan, beslist dat de fout van verweerder geen oorzakelijk verband heeft met het ongeval.

"Overwegende dat uit de constatering van het vonnis blijkt dat de eerste verweerder van de stoep was gestapt om de rijbaan over te steken op een dertigtal meter van een oversteekplaats voor voetgangers en dat zij, op het ogenblik dat zij werd aangereden door eisers voertuig, in het midden of in de nabijheid van het midden van de rijbaan stilstond; dat de rechter beslist dat zij art. 48.3, 5°, van het wegverkeersreglement heeft overtreden luidens hetwelk op de plaatsen waar het verkeer noch door een bevoegd persoon noch door verkeerslichten wordt geregeld en waar geen oversteekplaats voor voetgangers bestaat, deze de rijbaan slechts mogen opgaan na zich ervan vergewist te hebben dat zij het kunnen zonder gevaar en zonder het verkeer te hinderen;

"Overwegende dat, aangezien hij aldus impliciet heeft aangenomen dat die verweerder zich ten onrechte bevond op de plaats waar het ongeval is gebeurd, de rechter niet zonder tegenstrijdigheid en zonder schending van de in het middel aangevoerde wetsbepalingen heeft kunnen oordelen dat de fout begaan door de overtreder van artikel 48.3, 5°, van het wegverkeersreglement geen oorzakelijk verband heeft met het ongeval, terwijl uit geen enkele vermelding van het vonnis kan worden afgeleid dat het ongeval zonder die fout zou zijn gebeurd;

"Dat de rechtbank derhalve zijn beslissing waardoor de volledige aansprakelijkheid voor het ongeval ten laste van eiser wordt gelegd, niet regelmatig met redenen omkleedt;

"Dat het middel gegrond is."

(Voorzitter: baron Richard—Raadsheer-rapporteur: baron Vinçotte—Advocaat-generaal: de h. Duchatelet—Advocaten: mrs. Dasselme en Fally—In de zaak: L. t/ P.)

NOOT—Zie o.m. Cass., 9 december 1974, *Arr. Cass.*, 1975, 422; 16 december 1974, *Arr. Cass.*, 1975, 450; 14 maart 1975, *R.W.*, 1974-75, 2784; 7 mei 1975, *R.W.*, 1975-76, 683.

Arbh. Antwerpen (2e Kamer), 26 april 1976

Arbeidsovereenkomst bedienden—Ontstaan van de overeenkomst—Vormvereisten—Overeenkomst voor bepaalde tijd—Opeenvolgende contracten voor bepaalde tijd—Principiële geldigheid—Zanger in operakoor—Steeds herhaalde jaarlijkse contracten—Ongeldig.

Geïntimeerde K. is gedurende 20 jaar als koorzanger werkzaam geweest bij appellant (de Koninklijke Vlaamse Opera). Deze tewerkstelling was gegrondvest op successieve overeenkomsten van bepaalde duur (gemiddeld één jaar). De laatste overeenkomst gold echter maar voor vijf maanden en nam een einde op 31 december 1972. De Arbeidsrechtbank te Antwerpen veroordeelt appellant in een vonnis van 26 november 1975 tot het betalen van een opzegvergoeding. De rechtbank was immers tot de conclusie gekomen dat krachtens artikel 2 en artikel 2bis van de gecoördineerde wetten op de arbeidsovereenkomst voor bedienden het sluiten van opeenvolgende arbeidsovereenkomsten voor bepaalde tijd onmogelijk was geworden en dat bijgevolg geïntimeerde moest worden beschouwd als zijnde met appellant verbonden door een arbeidsovereenkomst van onbepaalde duur. Het Arbeidshof bekrachtigt het vonnis maar op andere gronden:

"Ten aanzien van het argument geput uit artikel 2: 'De arbeidsovereenkomst voor een bepaalde tijd... moet... schriftelijk worden vastgesteld uiterlijk op het tijdstip waarop de bediende in dienst treedt', zij vastgesteld dat bij de aanneming van deze tekst in de Commissie van de Kamer van Volksvertegenwoordigers, de Commissie bij wijze van uitdrukkelijke toelichting heeft verklaard dat opeenvolgende overeenkomsten voor een bepaalde tijd in beginsel geldig zijn (Kamer, 1968-69, *Parl. Besch.*, nr. 270/7, p. 66).

"Ten aanzien van artikel 2bis, dat werd ingevoegd op voorstel van de Nationale Arbeidsraad (cf. Kamer, 1968-69, *Parl. Besch.*, nr. 270/4, p. 4, Amendement van de regering), dient geconstateerd te worden dat bedoeld artikel gewoon de inhoud van het voorheen reeds bestaande artikel 18 van de Arbeidsovereenkomstenwet voor werklieden overneemt.

"Welnu, laatstgenoemd artikel bedoelde niet opeenvolgende contracten voor een bepaalde tijd onmogelijk te maken, maar beoogde de wettelijke regeling van de rechtstoestand wanneer partijen na een contract voor bepaalde tijd *stilzwijgend* de arbeidsverhouding voortzetten (cf. Nationale Arbeidsraad, 20 februari 1969, advies nr. 299, punt 11; cf. ook P. HORION, *Nouveau précis de droit social belge*, nr. 495 D).

"In het raam van de wetsgeschiedenis zou het volkomen onredelijk zijn te stellen dat de Kamercommissie, die bij de bespreking van het huidige artikel 2 expliciet verklaarde dat opeenvolgende contracten van bepaalde duur in principe geldig zijn, onmiddellijk daarna door de aanneming van het huidige artikel 2bis het tegenovergestelde zou hebben bedoeld te bereiken (cf. Kamer, 1968-69, *Parl. Besch.*, nr. 270/7, pp. 66-68).

"Naar de mening van het Hof dienen de artikelen 2 en 2bis van de gecoördineerde wetten de draagwijdte te hebben welke door de wetgever bedoeld werd. Derhalve houden beide artikelen, afzonderlijk en te zamen genomen, geen principieel verbod in tot het aangaan van successieve contracten voor een bepaalde tijd.

"Bovenstaande consideransen doen evenwel geen afbreuk aan de beschouwingen van de eerste rechter omtrent de wil van de wetgever om opeenvolgende overeenkomsten voor bepaalde tijd slechts onder exceptionele omstandigheden als legitiem te beschouwen. De vastheid van betrekking is door de sociale wetgever inderdaad steeds meer als een prioritair na te streven objectief gesteld (U. DEPREZ, "Vastheid van de dienstbetrekking", *R.W.*, 1970-71, 1689).

"Het zonder dwingende objectieve noodzaak systematisch hernieuwen van aan elkaar sluitende arbeidsovereenkomsten

voor bepaalde tijd met een relatief korte duur, dient te worden aangemerkt als een miskenning van de door de wetgever nagestreefde vastheid van betrekking en als een ontduiking van de principiële verplichting om een opzegtermijn na te komen. Deze miskenning en ontduiking wordt des te evidentier naarmate een ongewijzigde arbeidsverhouding langer duurt."

(Voorzitter: de h. Rauws—Raadsheren in sociale zaken: de hh. Portier en Holsters—Advocaten: mrs. Dyck en Degrauwe loco mr. Van den Heuvel—In de zaak: V. t/ K.)

EUROPEES RECHT

Weekoverzicht van het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen

(Week van 27 tot 30 september 1976)

Zaak 17/76 — Weduwe Brack/Insurance Officer (prej. zaak) 29-9-1976

Sociale zekerheid

Deze zaak betreffende de toepassing van de sociale zekerheidsregelingen op loontrekkenden en hun gezinnen die zich binnen de Gemeenschap verplaatsen, is naar het Hof verwezen door de naar Engels recht ter zake van sociale zekerheid bevoegde instelling, de Nationaal Insurance Commissioner.

Zeër in het algemeen gaat het om de definitie van de term "werknemer" in de zin van verordening no. 1408/71 van de Raad en haar bijlage V houdende toepassing van deze verordening op het Verenigd Koninkrijk.

De toedracht der feiten is de volgende: M.J. Brack, een Brits onderdaan en geboren in 1906, is zijn hele leven woonachtig geweest in het Verenigd Koninkrijk, en sedert 1948 aangesloten bij het Engelse stelsel inzake de sociale zekerheid. Tot 1957 betaalde hij premie als loontrekkende en vervolgens als zelfstandige.

In 1974 begaf hij zich om gezondheidsredenen naar Frankrijk; hij werd daar ernstig ziek en moest zich terstond onder medische behandeling stellen. Een maand later keerde hij terug naar het Verenigd Koninkrijk, waar hij zich tot het bevoegde verzekeringsorgaan wendde, dat hem ziekteuitkeringen weigerde voor het tijdvak waarin hij in Frankrijk verblijf had gehouden, zulks op grond van een nationale rechtsregel dat men "geen recht op enigerlei uitkering heeft over tijdvakken die men buiten het Verenigd Koninkrijk doorbrengt". Dit door de weduwe van de — in 1975 overleden — Brack voortgezette geding, was voor de National Insurance Commissioner aanleiding zich tot het Hof van Justitie te wenden met verzoek om uitlegging van gemeenschapsvoor-schriften.

Volgens bijlage V houdende bijzonderheden inzake de toepassing van de wetgevingen van bepaalde Lid-Staten wordt als "werknemer" aangemerkt ieder die als loontrekkende bijdragen moet storten. Moet deze definitie worden gezien als een beperking van het toepassingsgebied van verordening no. 1408/71? Het Hof besliste dat bijlage V de definitie van de term werknemer niet beperkt, doch alleen de draagwijdte van de verordening verduidelijkt met het oog op het feit dat de Britse regering, die onderscheid maakt tussen de premiebetaling van loontrekkenden, zelfstandigen en personen in ruste, ook bepaalde groepen personen die arbeidsrechtelijk gezien deze hoedanigheden missen, verplicht tot "premiebetaling als loontrekkende". Het Hof verklaarde voor recht dat degene die:

— in het kader van een sociale zekerheidsregeling gellende voor de gehele werkende bevolking achtereenvolgens

als loontrekkende en zelfstandige verplicht verzekerd is geweest tegen ziekte-risico ;

— de hoedanigheid van zelfstandige bezat bij het intreden van het risico ;

— op dat tijdstip krachtens bovengenoemde regeling echter slechts aanspraak kon maken op volledige ziekteuitkeringen, wanneer niet alleen door of voor hem in de hoedanigheid van loontrekkende doch ook van zelfstandige betaalde premies in aanmerking werden genomen ;

naar Brits recht een "werknemer" in de zin van verordening no. 1407/71 van de Raad (artikel 1 en 22) is.

Zaak 54/75 — De Dapper e.a./Europees Parlement (29-9-1976)

Europese ambtenaren

Is een beroep tot nietigverklaring van de verkiezingen voor het Personeelscomité ontvankelijk en is het Hof van Justitie bevoegd daarvan kennis te nemen ?

Deze vragen werden aan het Hof voorgelegd door enkele ambtenaren van het Europese Parlement in het Kader van een beroep tot nietigverklaring van de verkiezingen voor het Personeelscomité wegens onregelmatigheden bij deze verkiezingen.

De zogenaamde personeelszaken ressorteren in het algemeen onder één der kamers van het Hof ; gezien de principiële vragen van ontvankelijkheid van het beroep en het ontbreken van uitdrukkelijke statutaire bepalingen betreffende geschillen bij de verkiezing van Personeelscomités, is deze zaak echter naar het Hof in voltallige zitting verwezen.

Het Hof verklaarde het beroep ontvankelijk op grond van de algemene bepalingen inzake ambtenarenzaken, gelet op de statutaire regeling van het Personeelscomité.

(Week van 4 - 8 oktober 1976)

Zaak 12/76 — Industria Italiana Tessili te Como/Société Dunlop AG (prej. zaak) 6-10-1976

Rechterlijke bevoegdheid en tenuitvoerlegging van beslissingen in burgerlijke en handelszaken

In de twee arresten van 6 oktober 1976 in de zaken 12/76 en 14/76 wordt voor het eerst toepassing gegeven aan het Verdrag van 27 december 1968 betreffende de rechterlijke bevoegdheid en de tenuitvoerlegging van beslissingen in burgerlijke en handelszaken (Verdrag van Brussel). In het arrest Industria Italiana Tessili gaf het Hof een omschrijving van de opzet en de doelstellingen van het Verdrag van Brussel en stelde vast welke methode het zal volgen bij vragen inzake de uitlegging ervan. Volgens artikel 220 E.E.G.-Verdrag treden de Lid-Staten met elkaar in onderhandeling om te komen tot de vaststelling van voorschriften ter bevordering van de totstandkoming van een gemeenschappelijke markt. Het Verdrag van Brussel is vastgesteld ter uitvoering van artikel 220, en met name van de bepalingen inzake de vereenvoudiging van de formaliteiten waaraan de wederzijdse erkenning en tenuitvoerlegging van rechterlijke beslissingen zijn onderworpen, teneinde de rechtsbescherming van in de gemeenschap gevestigde personen te versterken. Met het oog op de afschaffing van belemmeringen voor de intracommunautaire rechtsbetrekkingen, bevat het Verdrag voorschriften aan de hand waarvan de bevoegdheid van de rechterlijke instanties van de Lid-Staten kan worden vastgesteld en de erkenning en tenuitvoerlegging van de rechterlijke beslissingen kan worden vergemakkelijkt.

Het Verdrag van Brussel moet aldus worden uitgelegd, dat tegelijkertijd rekening wordt gehouden met zijn systeem en doelstellingen enerzijds, en zijn band met het E.E.G.-Verdrag anderzijds. Veelvuldig komen in het Verdrag burgerrechtelijke,

handelsrechtelijke en procesrechtelijke uitdrukkingen en begrippen voor, waarvan de betekenis van Lid-Staat tot Lid-Staat kan verschillen. Het Hof vraagt zich af of deze uitdrukkingen een autonoom karakter toekomt en zij dus een gemeenschappelijke betekenis voor alle Lid-Staten hebben, of dat zij verwijzen naar de materiële voorschriften van het recht dat ingevolge de conflictenregels van het land van de rechter in eerste aanleg toepasselijk is. Het Hof beslist dat het niet noodzakelijk is één van deze beide mogelijkheden met uitsluiting van de andere te kiezen, doch dat in ieder geval de uitlegging van deze uitdrukkingen en begrippen met het oog op het Verdrag niet vooruitloopt op de vraag welke materiële voorschriften van toepassing zijn op het geval in geding.

Voorts behandelde het arrest de vraag of de nieuwe Lid-Staten, die nog niet tot dit Verdrag zijn toegetreden, in een procedure betreffende de uitlegging ervan opmerkingen kunnen indienen. Deze vraag werd bevestigend beantwoord, waarbij het Hof overwoog dat de nieuwe Lid-Staten er belang bij hebben hun mening kenbaar te maken wanneer het Hof wordt gevraagd om uitlegging van een Verdrag waartoe zij dienen toe te treden.

De feitelijke toedracht van deze eerste zaak betreffende het Verdrag, die heeft geleid tot het ontwikkelen van deze beginselen, was de volgende : de firma Dunlop te Hanau had bij de firma Industria Italiana Tessili te Como skikostuums voor dames besteld. Het briefpapier van Dunlop bevat de volgende aankoopvoorwaarde : "Rechterlijke bevoegdheid : de rechter te Hanau/Main is bevoegd kennis te nemen van uit deze overeenkomst voortvloeiende geschillen". De algemene verkoopvoorwaarden van Industria Tessili bepalen onder meer : "De rechter te Como is bevoegd kennis te nemen van eventuele geschillen ; de koper doet afstand van zijn recht zich tot andere rechterlijke instanties te wenden".

Daar Dunlop van mening was dat de geleverde skikostuums ondeugdelijk waren, weigerde zij deze te aanvaarden en vorderde zij voor het Landgericht Hanau ontbinding van de overeenkomst. Industria Tessili wierp terstond een exceptie op wegens onbevoegdheid van de Duitse rechterlijke instanties. Daar Dunlop zich beriep op het bepaalde in artikel 5, sub 1, van het Verdrag van Brussel, dat ten aanzien van verbintenissen uit overeenkomst de verweerder die woonplaats heeft op het grondgebied van een verdragsluitende staat, in een andere verdragsluitende staat kan worden opgeroepen voor het gerecht van de plaats waar de *verbintenis is uitgevoerd of moet worden uitgevoerd*, werd het Hof om uitlegging gevraagd van deze bepalingen.

Het Hof besliste dat "de plaats waar de verbintenis is uitgevoerd of moet worden uitgevoerd" in de zin van artikel 5, sub 1, van het Verdrag van 27 september 1968, moet worden bepaald aan de hand van het recht dat ingevolge de conflictenregels van het land van de rechter aan wie de zaak is voorgelegd, op de litigieuze verbintenis van toepassing is.

De rechter bij wie de zaak aanhangig is gemaakt, moet dus volgens het Verdrag vaststellen of de plaats waar de verbintenis is uitgevoerd of moet worden uitgevoerd, valt binnen zijn territoriale bevoegdheid.

Zaak 14/76 — Ets. De Bloos/Sté Bouyer (prej. zaak) 6-10-1976

In deze zaak heeft het Hof van Beroep te Bergen (België) het Hof van Justitie vragen voorgelegd betreffende de uitlegging van de term *verbintenis* in artikel 5 van het Verdrag.

Het geschil in de hoofdzaak betreft een vordering van de — in België gevestigde — concessiehouder van een alleenverkoopovereenkomst tegen zijn — in Frankrijk gevestigde — concessiegever. De concessiehouder heeft de concessiegever, wegens eenzijdige verbreking van de overeenkomst zonder voorafgaande kennisgeving, voor de Belgische rechter ge-

daagd, en ten laste van de concessiegever naar Belgisch recht ontbinding van de overeenkomst gevorderd, alsmede betaling van schadevergoeding.

De zaak werd voorgelegd aan het Hof van Beroep te Bergen, dat het Hof van Justitie verzoekt om een prejudiciële beslissing over de vraag of in een geschil tussen partijen bij een alleenverkoopovereenkomst, waarbij de concessiehouder de concessiegever verwijt die overeenkomst te hebben geschonden, de term *verbintenis* in artikel 5, sub 1, van het Verdrag aldus moet worden uitgelegd, dat hij *gelijkelijk van toepassing is op elke verbintenis* voortvloeiende uit die alleenverkoopovereenkomst of ook op die welke voortvloeien uit latere verkopen welke ter uitvoering van die overeenkomst tot stand zijn gekomen, ofwel *alleen op de verbintenis die ten grondslag ligt aan de rechtsoverdracht*. Voorts wordt het Hof gevraagd of de term "verbintenis" betrekking heeft op hetzij de oorspronkelijke verbintenis, hetzij de verbintenis tot het betalen van schadevergoeding, hetzij tenslotte op de verbintenis een "billijke vergoeding" of zelfs een "bijkomende vergoeding" te betalen.

In een analyse van de preambule van het Verdrag overwoog het Hof dat het Verdrag strekt tot vaststelling van de bevoegdheid van de rechterlijke instanties van de verdragssluitende staten in de internationale rechtsoverdracht, zulks ter bevordering van de erkenning van hun onderscheiden rechterlijke beslissingen, en om te komen tot een snelle procedure voor de tenuitvoerlegging der beslissingen. Deze doelstellingen brengen de noodzaak mede om te voorkomen dat meerdere rechterlijke instanties bevoegd zijn met betrekking tot geschillen uit een en dezelfde overeenkomst. Hieruit volgt dat de term "verbintenis" moet worden uitgelegd als een *verbintenis uit de overeenkomst* die ten grondslag ligt aan de rechtsoverdracht, dus in de onderhavige zaak de *verbintenis van de concessiegever*, welke overeenstemt met het contractuele recht waarop de concessiehouder zich voor zijn vordering beroept.

In een geschil betreffende de gevolgen van schending van een alleenverkoopovereenkomst door de concessiegever, zoals de betaling van schadevergoeding of ontbinding van de overeenkomst, moet worden gezien naar de verbintenis die voortvloeit uit de overeenkomst ten laste van de concessiegever, waarvan niet-nakoming wordt ingeroepen.

Ten aanzien van vorderingen tot betaling van bijkomende vergoeding dient de nationale rechter na te gaan of volgens het op de overeenkomst toepasselijke recht sprake is van een verbintenis die in de plaats treedt van de niet nagekomen verbintenis uit overeenkomst.

Het Hof van Beroep te Bergen stelde een tweede vraag: is de concessiehouder bij een alleenverkoopovereenkomst hoofd van een filiaal, een agentschap of een vestiging van zijn concessiegever, wanneer hij enerzijds niet bevoegd is op naam van de concessiegever te handelen of hem te binden, en hij anderzijds niet aan diens toezicht of leiding is onderworpen?

Het Hof beantwoordde deze vraag ontkennend, immers van de essentiële kenmerken voor het begrip filiaal en agentschap is het onderworpen zijn aan het toezicht of de leiding van het moederbedrijf.

BALIELEVEN

Conferentie der Jonge Balie te Dendermonde
Samenstelling van het bestuur — Plechtige openingszitting

Voorzitter: mr. Michel Verkest; ondervoorzitter en penningmeester: mr. Raf Verhofsté; secretaris: mr. Maggy Pieters; leden: mrs. H. Heyvaert, M. Van Assche, A. Leleux, P. Raes, L. Steyaert en Fr. Pauwels.

De plechtige openingszitting heeft plaats op vrijdag 17 december 1976 in het Gerechtsgebouw te Dendermonde.

MEDEDELINGEN

Internationaal Congres over Kindermishandeling en Kinderverwaarlozing te Genève van 20 tot 22 september 1976

Sinds 1960 zijn in verschillende landen een aantal medici, juristen, sociologen en sociale werkers een bijzondere belangstelling gaan opbrengen voor het probleem van de kindermishandeling.

Het was vooral onder impuls van dr. H. Kempe uit de Verenigde Staten dat een reeks wetenschappelijke studies werden gepubliceerd over hetgeen men is gaan noemen het "Battered Child Syndrome".

De Raad van Europa vestigde in 1969 eveneens de aandacht van zijn Lid-Staten op deze sociale kwaal en gaf een reeks aanbevelingen om ze te bestrijden. Enkele landen gaven daaraan gehoor; zo werd in Frankrijk door de Wet van 15 juni 1971 het beroepsgeheim van de geneesheer opgeheven ingeval hij de mishandeling van kinderen beneden de 15 jaar wilde kenbaar maken aan de bevoegde sociale instanties, zonder daarenboven de plicht te hebben de gerechtelijke overheden te verwittigen.

In Nederland stelde men in 1972 de functie van "vertrouwensarts" in, bijzonder belast met de registrering, behandeling en sociale begeleiding van het mishandelde kind en zijn gezin. Thans zijn er reeds tien vertrouwensartsen werkzaam in de voornaamste centra van Nederland.

In Amerika werd in de meeste Staten de "reporting law" ingesteld.

Over de resultaten van al deze inspanningen om de kindermishandeling te bestrijden hebben gedurende drie dagen meer dan 400 congressisten uit alle delen van de wereld zich beraten onder het voorzitterschap van dr. H. Kempe.

De medische, sociale en psychologische enquêtes werden medegedeeld, en de nog bestaande tekortkomingen in de wetgeving van de meeste landen werden onderstreept.

Iedereen was het erover eens dat enkel en alleen strafrechtelijke vervolging van de daders geen oplossing brengt. Aangepaste sociale opvang en begeleiding zullen beter dan louter justitiële interventies kindermishandeling beletten of herhaling voorkomen.

De geneesheer, de sociale werker, de therapeut, de psycholoog moeten daartoe de gelegenheid krijgen en de wetgever moet hen daarbij helpen.

Daarvoor is o.m. een geheel andere opvatting nodig omtrent het beroepsgeheim van de geneesheer.

Dit waren enkele van de vele conclusies van dit eerste wereldcongres dat in 1978 in Londen wordt voortgezet.

Te vermelden is dat ook in ons land de belangstelling voor dit probleem groeit. Aldus belastte de minister van Justitie de Nationale Raad voor Jeugdbescherming met een onderzoek dat thans praktisch beëindigd is, en diende de volksvertegenwoordiger Rimant op 29 januari 1976 een wetsvoorstel in ter bestrijding van de kindermishandeling.

Er mag derhalve gehoopt worden dat ook hier bij ons zo vlug mogelijk de nodige organen tot stand komen om het mishandelde kind te helpen.

A. Dassen

Deutsche Rechtshistorikertag te Linz

De tweejaarlijkse Deutsche Rechtshistorikertag, d.i. het congres van de Duitssprekende rechtshistorici, vond dit jaar van 29 september tot 2 oktober te Linz aan de Donau plaats. De internationale uitstraling van deze "Rechtshistorikertag" blijkt uit de deelneming van bijna 300 rechtshistorici, niet alleen uit de Bundesrepubliek, Oostenrijk en duitssprekend Zwitserland, maar ook uit België, Nederland, Frankrijk, franssprekend Zwitserland, Italië, Joegoslavië, Polen, Hongarije, Groot-Brittannië, Noorwegen, Zweden, Israël, de U.S.A. en Zuid-Afrika.

Onder de rijk wetenschappelijke uiteenzettingen vermelden we die van prof. dr. A. Erler (Frankfurt) over "Der Loskauf der Gefangenen", van prof. dr. Fr. Wieacker (Göttingen) over "Offene Wertungen bei den klassischen Juristen", van prof. dr. L. Carlen (Fribourg) over "Österreichische Einflüsse auf das Recht in der Schweiz", van prof.

dr. J.P. Meincke (Köln) over "Ferdinand Lasalle's Theorie des römischen Erbrechts", van prof. dr. G.C.J.J. van den Bergh (Nijmegen) over "Die unvollendete Digestenausgabe von Hendrik Brenkman", van prof. dr. L. Th. Maes (Antwerpen) over "Die drei europäischen Strafrechtskodizes des 16. Jahrhunderts: eine vergleichende Analyse", van prof. dr. B. Diestelkamp (Frankfurt) over "Bericht über den Stand der Arbeiten an der Sammlung von Quellen zur Tätigkeit des höchsten Gerichtsbarkeit im alten Reich", van prof. dr. N. Grass (Innsbruck) over "Das Bildrecht des Kaisers in der Kirche", van dr. G. Dolezalek (Berkeley) over "Computer und Rechtsgeschichte", van prof. dr. I. Subera (Warschau) over "Die Geschichte der Provinzsynoden Polens im Mittelalter vom 13. bis 17. Jahrhundert", van dr. J. Zlinsky (Budapest) over "Die rechtshistorische Schule und die Kodifizierung des ungarischen Privatrechts vom 19. Jahrhundert" en van prof. dr. Leslaw Pauli (Krakow) over "Zur Frage der strafrechtlichen Sonderstellung der Frauen im Mittelalter".

Prachtige recepties, aangeboden door het Land Oberösterreich, de stad Linz en haar Universiteit werden gegeven in de uniek mooie abdijen van Kremsmünster en St.-Florian, terwijl een schitterend orgelconcert en een zeer geslaagde excursie ingericht werd naar de Renaissancetentoonstelling in het Schloss Schallaburg en de Babenbergertentoonstelling in het cisterciënzerklooster van Lilienfeld.

L. Th. Maes

Het vijftiende Algemeen Verslag over de sociale zekerheid

Door het Ministerie van Sociale Voorzorg werd thans het vijftiende Algemeen Verslag over de sociale zekerheid gepubliceerd. Hierin worden inlichtingen verstrekt over de algemene rekeningen van de sociale zekerheid met een tweevoudig oogmerk:

- de afzonderlijke verrichtingen op het stuk van ontvangsten en uitgaven van de beheersorganen samenvatten om een algemeen overzicht te krijgen van de op gang gebrachte financieringsmechanismen;

- de economische en sociale terugslag van het stelsel aantonen, o.m. aan de hand van een onderzoek betreffende de globale resultaten van de inkomensherverdeling.

De algemene rekeningen bevatten de verrichtingen betreffende de verplichte sociale-zekerheidsregelingen voor werknemers (met inbegrip van de mijnwerkers en de zeelieden) en voor zelfstandigen, waarbij tussen de verschillende takken een onderscheid wordt gemaakt.

Voor het jaar 1974 zijn de verstrekte gegevens definitief; voor 1975 gaat het om ramingen en voor 1976 om vooruitzichten. Die ramingen en vooruitzichten steunen op de economische basishypothesen die, in december 1975, door de Commissie voor Sociale en Statistische Studien uitgewerkt werden.

De voor het opmaken van de algemene rekeningen over de sociale zekerheid aangewende methoden steunen hoofdzakelijk op de voorstelling van de globale gegevens in de vorm van ontvangsten- en uitgavenrekeningen (gewone verrichtingen) enerzijds, van balansen van de beheersorganen (kapitaalverrichtingen) anderzijds.

De belangrijkheid van de inkomensverdeling zoals deze langs de sociale zekerheid om geschiedt, komt aldus tot haar recht.

In de inleiding wordt het probleem van het dynamisch maken van de sociale uitkeringen besproken.

Achtereenvolgens worden de beide mechanismen belicht waardoor de automatische aanpassing der sociale uitkeringen verzekerd wordt, nl. de koppeling dezer uitkeringen aan het indexcijfer der consumptieprijsen en de binding ervan aan de ontwikkeling van de algemene welvaart. De werking van beide mechanismen wordt uiteengezet en de evolutie ervan geschetst. Bovendien wordt door een reeks cijfertabellen de werkelijke betekenis ervan toegelicht.

Het verslag brengt enkele belangrijke ontwikkelingen aan het licht.

De som van de ontvangsten van de sociale zekerheid voor werknemers en zelfstandigen beloopt in 1976 waarschijnlijk 499,5 miljard fr. (332,2 miljard fr. in 1974). De uitgaven stijgen tot 486,5 miljard fr. (320 miljard fr. in 1974), waarvan 456,9 miljard fr. aan sociale prestaties (294,7 miljard fr. in 1974).

Ter vergelijking moet worden aangestipt dat het nationaal inkomen van 1.705,8 miljard fr. in 1974 tot 2.170,1 miljard fr. in 1976 zal toenemen.

In de regeling der werknemers bestaan de ontvangsten hoofdzakelijk uit de werkgevers- en de werknemersbijdragen. In 1974 kwam de totale bijdragensom neer op 73,1 pct. van de totale ontvangsten (219,4 miljard fr. op 300,3 miljard fr.); voor 1975 kan dit aandeel geraamd worden op 68,4 pct. (260,8 miljard fr. op 381,3 miljard fr.) en voor 1976 wordt voor dit aandeel een verhouding van 65,9 pct. verwacht (229,8 miljard fr. op 454,9 miljard fr.).

De overheidstoelagen bedragen 22,3 pct. (67,1 miljard fr.) in 1974, 27,5 pct. (104,7 miljard fr.) in 1975 en 30,7 pct. (139,7 miljard fr.) in 1976.

In de regeling voor zelfstandigen verloopt de verhouding van de bijdragen tot de som van de ontvangsten als volgt: 51 pct. in 1974 (16,3 miljard fr. op 31,9 miljard fr.), 52 pct. in 1975 (21,2 miljard fr. op 40,7 miljard fr.) en 51,8 pct. in 1976 (23,1 miljard fr. op 44,6 miljard fr.). De verhouding van de Rijkstoelagen tot de som van de ontvangsten bedraagt respectievelijk 48 pct. in 1974, 47,4 pct. in 1975 en 48 pct. in 1976.

Het onderzoek betreffende de sociale zekerheid voor werknemers en voor zelfstandigen besluit met een vergelijkende studie van de voornaamste elementen van de sociale zekerheid (ontvangsten, uitgaven, prestaties, overheidstoelagen en spaarsom) en de voornaamste macro-economische grootheden (bruto nationaal produkt, nationaal inkomen, beschikbaar inkomen van de gezinnen, privéconsumptie en spaarsom van particulieren) en wel voor de jaren 1970 tot en met 1974.

Aldus blijkt dat de ontvangsten van de sociale zekerheid, die in 1970 19,83 pct. van het nationaal inkomen bedroegen, in 1974 tot 22,76 pct. van dat inkomen toegenomen zijn. In dezelfde tijdsspanne stegen de uitgaven voor de sociale zekerheid van 18,44 pct. van het nationaal inkomen tot 21,19 pct. De prestaties van de sociale zekerheid, uitgedrukt in percentage van de lopende overheidsuitgaven, stegen van 13,81 pct. in 1970 tot 17,82 pct. in 1974.

Het verslag handelt ook nog over de residuaire beschermingsregelingen (minder-validen en gewaarborgd inkomen) en over de regelingen voor vrijwillige verzekering (ziekte en invaliditeit, pensioenen, fondsen voor bestaanszekerheid).

Het Algemeen Verslag over de sociale zekerheid is verkrijgbaar tegen storting van 200 fr. op PR. nr. 000-2005863-97 van het Ministerie van Sociale Voorzorg, Publikaties, Zwarte Lievrouwstraat 30, 1000 Brussel.

Art. 704 Ger.W. — Handtekening van de verzoeker

Art. 704 Ger.W. maakt het mogelijk vorderingen bij verzoekschrift in te leiden in bepaalde sociale aangelegenheden. In dat artikel wordt geen melding gemaakt van de handtekening van de verzoeker. Op de vraag van mevr. Pétry, of daaruit afgeleid mag worden, dat dit punt niet als essentieel beschouwd wordt en dat het ontbreken van een handtekening geen element kan zijn voor niet-ontvankelijkheid van het verzoekschrift, heeft de minister van Justitie geantwoord:

"De beslissingen van de arbeidshoven en -rechtbanken lopen uiteen omtrent de vraag of het in art. 704 Ger.W. bedoelde verzoekschrift ontvankelijk is, wanneer de handtekening ontbreekt (over de verplichting tot ondertekening, zie men Arbh. Luik, 24 mei 1974, *Pas.*, 1975, II, 23; anders: Arbh. Brussel, afd. Bergen, 8 dec. 1972, *Pas.*, 1973, II, 63, en Arbh. Luik, 28 juni 1973, *Pas.*, 1974, II, 26). Bij mijn weten heeft het Hof van Cassatie zich ter zake nog niet uitgesproken. Ik ben niet bevoegd om de bepalingen van het Gerechtelijk Wetboek op dit punt uit te leggen."

Dit antwoord verscheen op 16 maart 1976 in *Vragen en Antwoorden, Kamer*, 1975-76, 1427. Sedertdien werd het probleem van de handtekening onder een verzoekschrift waarop de rechtspleging op eenzijdig verzoekschrift in de zin van art. 1025 Ger.W. niet toepasselijk is, door Cass., 26 mei 1976 behandeld m.b.t. tot het beroep bij de arbeidsrechtbank tegen het opmaken van de kiezerslijsten van een ondernemingsraad, en van alle kanten toegelicht in de conclusie van de advocaat-generaal Lenaerts (R.W., 1976-77, 149).

Hof van Beroep te Gent — Vonnissen politierechtbanken

Een door de senator Cooreman aan de minister van Justitie gestelde vraag van 9 april 1976 luidt als volgt:

Het zou blijken dat in het gebied van het Hof van Beroep te Gent hoger beroep wordt aangetekend tegen alle vonnissen van de politierechtbanken waarbij boeten worden uitgesproken met voorwaarde. Dit zal voor de correctionele rechtbank van Dendermonde en Gent alleen reeds vijfhonderd à zeshonderd te behandelen zaken per maand bedragen. De griffiers der politierechtbanken kunnen het werk niet bijhouden en er zal dringend personeel aangeworven moeten worden. Hierdoor ontstaat een morele druk op de politierechter om geen voorwaarde meer toe te kennen om zijn personeel te sparen. Indien deze actie gebeurt om meer inkomsten te verschaffen aan de Staat, rijst de vraag waarom dit alleen op de politierechtbanken gebeurt, terwijl voor veel zwaardere feiten de correctionele rechtbanken nog steeds terecht de voorwaarde verlenen zo de omstandigheden dit wetten. Mag ik van de geachte minister vernemen op wiens verzoek deze maatregel genomen is, en hoe de moeilijkheden voor het werk op de griffies verholpen zullen worden?

De minister heeft het volgende antwoord verstrekt:

De procureur-generaal bij het Hof van Beroep te Gent heeft met een omzendbrief herinnerd aan de grondbeginselen ter zake van het toekennen van uitstel en meer in het bijzonder het verlenen van uitstel in ieder geval concreet te motiveren.

Aan de procureurs des Konings werd opdracht gegeven: — in hun vorderingen de rechtbanken daarop te wijzen; — hoger beroep in te stellen tegen vonnissen van de politierechtbanken telkens wanneer ongerechtvaardigd uitstel voor een geldboete wordt verleend.

Het parket-generaal volgt dezelfde gedragslijn voor de vonnissen van de correctionele rechtbanken.

(Zie *Vragen en Antwoorden, Senaat, 1975-76, 1545*.)

Werkzaamheden van de arbeidshoven

In *Vragen en Antwoorden, Senaat, 1975-76, 1153-1155*, verstrekt de minister van Justitie voor de jaren 1974 en 1975 per afdeling van elk arbeidshof een overzicht van: 1. het aantal op de rol gebrachte zaken; 2. het aantal arresten (met uitsluiting van de onder 3 vermelde); 3. het aantal zaken dat geschrapt werd of waarin afstand gedaan werd.

Tewaterlating van een schip

Ofschoon juridisch van minder belang, is voor degene die zich bezighoudt met het zeerecht en al wat daarop betrekking heeft, niet oninteressant het antwoord van de minister van Landsverdediging en van Brusselse Aangelegenheden op een vraag van de senator Calewaert, volgens welke, toen het eerste van vier fregatten van de zeemacht op 9 december 1975 te Hoboken van stapel liep, de daarmee gaande ceremonie bepaalde bevolkingsgroepen heeft gestoord omdat ze een exclusief godsdienstig karakter had.

Hier volgt het antwoord van de minister (*Vragen en Antwoorden, Senaat, 1975-76, 1137*):

1. In de bouw van een schip zijn er drie belangrijke fases, te weten: de kiellegging, de tewaterlating en ten slotte de commissioneringsceremonie.

Wanneer een schip te water gelaten wordt, verliest het voor de zeelieden de notie van een "ding" en wordt het een "levend wezen", met eigen ziel en eigen karakter. Het wordt dan ook door de meter "gedoopt" als een persoon en het krijgt een naam. Dit is een traditie die teruggaat tot vóór onze tijdrekening. Iedereen weet dat "traditie" een bijzonder belangrijke rol speelt bij de zeelui, ook heden ten dage in zover dat indien er iets fout mocht gaan bij de tewaterlating of iets essentieels ontbreken in het ceremonieel, dit door de zeelui als een slecht voorteken zou worden gezien, dit alles ongeacht de godsdienstige overtuiging van de bemanning in kwestie.

2. Deze traditie leeft onder de zeelui van alle nationaliteiten steeds verder, religieus karakter inclusief. Als voorbeeld

mag geciteerd worden de stapelloop bij Cockerill Yards waar kort geleden een schip van Indische nationaliteit van stapel liep met nationale riten.

Wat deze doopplechtigheden bij de N.A.V.O.-marines betreft, kan ook bevestigd worden dat hier eveneens een kleine godsdienstige plechtigheid plaatsvindt.

Als voorbeeld moge aangehaald worden de Angelsaksische doopformule: "I name this ship ... May God bless her and all who sail in her."

Het komt er dus op neer dat alle landen, behalve misschien de communistische, zowel een godsdienstig als burgerlijk karakter geven aan de doopplechtigheden van schepen.

Dit is dan ook het geval bij de zeemacht waar de tewaterlatingen van haar schepen verlopen volgens hetzelfde patroonschema met dezelfde formele handelingen en uitspraken.

3. Het religieuze aspect van de ceremonie waarvan het geachte lid gewag maakt heeft zeker nooit de bijbedoeling gehad bepaalde bevolkingsgroepen te discrimineren.

Verandering van voornamen — Uitwerking

In zijn antwoord op een vraag van de senator C. De Clercq (*Vragen en Antwoorden, Senaat, 1975-76, 1250*) vestigt de minister van Justitie de aandacht op Cass., 7 februari 1958, R.W., 1959-60, 1221, waar onderstreept wordt, dat onderscheid gemaakt moeten worden tussen de verbetering van een vergissing in een akte, die alleen door de rechterlijke macht kan worden bevolen, en het in overeenstemming brengen van een akte met een latere akte of gebeurtenis, dat door de ambtenaar van de burgerlijke stand kan worden uitgevoerd door middel van een kantmelding en zonder voorafgaand optreden van de rechter. Het arrest overweegt onder meer, dat de vermelding van een koninklijk besluit tot naamsverandering, op de kant van een akte van de burgerlijke stand, het gevolg is zowel van de volle uitwerking van het besluit als van de bepaling van art. 1 van het Decreet van 6 fructidor jaar II, en beslist dat die kantmelding kan worden uitgevoerd zonder de tussenkomst van een vonnis.

In tegenstelling met wat beweerd wordt in een artikel in *Revue communale, 1974, 182*, geldt die regel eveneens voor de koninklijke besluiten tot voornaamsverandering, met het enige verschil dat die besluiten volle uitwerking hebben vanaf hun betekening aan de belanghebbenden of vanaf hun bekendmaking in het *Belgisch Staatsblad* (art. 6 W. 31 mei 1961), terwijl de besluiten tot naamsverandering slechts volle uitwerking hebben na een jaar en op voorwaarde dat er geen verzet is of dat het verzet dat werd gedaan, niet werd aangenomen (art. 8 W. 11-21 germinal jaar XI).

Recht op de keuze van de voornamen van een kind

Terugkomend op vroegere vragen (zie R.W., 1975-76, 1472) heeft de senator C. De Clercq nadere toelichting gevraagd in verband met de Wet van 1 juli 1974. Hier volgt het antwoord van de minister van Justitie (*Vragen en Antwoorden, Senaat, 1975-76, 1013*).

De keuze van de voornamen is een attribuut van het ouderlijk gezag en komt rechtens toe aan hen die wettelijk met de uitoefening van dit gezag zijn belast.

De Wet van 1 juli 1974 heeft het principe niet gewijzigd volgens hetwelk de ambtenaar van de burgerlijke stand in de geboorteakte de voornamen van het kind dient te vermelden zoals ze hem door de declarant worden opgegeven. Hij dient dadelijk de geboorteakte op te maken (art. 56 B.W.), onverschillig of er een betwisting bestaat tussen de ouders betreffende de keuze van de voornamen.

De geboorte en de gekozen voornamen moeten worden aangegeven binnen drie dagen na de bevalling. Overeenkomstig art. 1382 B.W. kan de declarant verantwoordelijk worden gesteld indien hij bij het opgeven van de voornamen een fout begaat. Alleen de rechtbanken zijn bevoegd om daarover te oordelen.

De personen die bevoegd zijn om de voornamen te kiezen, kunnen in voorkomend geval hun rechten doen gelden voor de rechtbank om de verbetering van de geboorteakte te krijgen.